

Statens tilbud

Jordbruksforhandlingene

2015

5. mai 2015

1	Innledning.....	7
2	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2015.....	8
2.1	Regjeringens politiske plattform.....	8
2.2	Stortingets behandling av Innst. 285 S (2014-2015).....	9
2.3	Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi.....	11
2.3.1	Den økonomiske utviklingen.....	11
2.3.2	Den økonomiske politikken.....	12
3	Utviklingen i jordbruket.....	14
3.1	Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon.....	15
3.1.1	Produksjons- og markedsutvikling.....	15
3.2	Landbruk over hele landet.....	18
3.2.1	Arealutvikling og -fordeling.....	18
3.2.2	Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk.....	19
3.2.3	Rekruttering og næringsutvikling.....	20
3.3	Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen.....	30
3.3.1	Inntektsutvikling.....	30
3.3.2	Kostnadsutvikling og investeringer.....	32
3.3.3	Utvikling i sysselsetting.....	33
3.3.4	Strukturutvikling.....	33
3.3.5	Produktivitet.....	34
3.3.6	Overføringene til jordbruket.....	35
3.4	Bærekraftig utvikling – miljø og klima.....	36
3.4.1	Miljø og klima.....	36
3.4.2	Økologisk produksjon og forbruk.....	42
3.4.3	Andre politikkområder.....	44
4	Utvikling i foredlings- og omsetningsledd.....	46
4.1	Innledning.....	46
4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder.....	46
4.3	Prisutviklingen på matvarer.....	49
4.4	Industri og konkurranseforhold.....	51
4.5	Matpolitikken.....	53
5	Importvernet og internasjonale forhold.....	55

5.1	Importvernet for landbruksvarer	55
5.2	WTO Landbruksavtalen og nye forhandlinger	55
5.3	Import fra u-land	57
5.4	EUs felles landbrukspolitikk og forhandlinger med EU	57
5.4.1	Utviklingen i EUs felles landbrukspolitikk (CAP)	57
5.4.2	Importrestriksjoner for landbruksvarer til Russland	58
5.4.3	Forhandlinger med EU	59
5.5	Forhandlinger om EFTA-handelsavtaler	59
6	Hovedtrekk i tilbudet	60
6.1	Innledning	60
6.2	Grunnlagsmaterialet	63
6.3	Rammen	65
6.3.1	Oppbygging av rammen	65
6.4	Fordeling på priser og tiltak	68
6.4.1	Økning i målprisene	68
6.4.2	Endring i bevilgninger over avtalen	69
6.4.3	Utslag på referansebrukene	69
6.5	Andre hovedpunkter	70
6.5.1	Korn og kraftfôr	71
6.5.2	Melk, sau og storfekjøtt	71
6.5.3	Grøntsektoren og poteter	71
6.5.4	Landbrukets utviklingsfond (LUF)	72
6.5.5	Miljø og klima	72
6.5.6	Forenkling	73
6.5.7	Produksjonstilskudd og velferdsordninger	73
7	Nærmere om viktige politikkområder	74
7.1	Tilskudd til erstatninger med mer	74
7.2	Landbrukets utviklingsfond	75
7.2.1	Økonomisk oversikt over fondet	75
7.2.2	Innvilgningsramme for LUF	76
7.3	Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket	77
7.3.1	Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket	78

7.3.2	Tilrettelegging for næringsutvikling og verdiskaping.....	79
7.3.3	Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving	80
7.3.4	Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket	80
7.3.5	Forskning.....	80
7.3.6	Matmerk	81
7.3.7	Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping 81	
7.3.8	Bioenergiprogrammet.....	82
7.3.9	Skogbruk	82
7.3.10	Friskere geiter - kompensasjonstilskudd	83
7.3.11	Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift.....	84
7.4	Miljø og klima.....	84
7.4.1	Miljøsatsing i jordbruksavtalen	84
7.4.2	Helhetlig utredning av miljøvirkemidlene i jordbruket.....	84
7.4.3	Nasjonalt miljøprogram.....	85
7.4.4	Regionale miljøprogram.....	87
7.4.5	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF).....	88
	<i>Utsiktsrydding i kulturlandskapet.....</i>	88
7.5	Økologisk produksjon og forbruk.....	91
7.5.1	Økologisk produksjon og markedsutvikling	92
7.5.2	Utviklingsmidler.....	92
7.5.3	Bevilgning til økologisk produksjon og utviklingstiltak.....	93
7.6	Korn, kraftfôr og mel	94
7.7	Frukt, grønt og poteter	95
7.7.1	Endringer i målpris	95
7.7.2	Post 70.11 Avsetningstiltak hagebruk	95
7.7.3	Avsetningstiltak potet.....	95
7.8	Melk.....	96
7.8.1	Kvoteordningen for melk	96
7.8.2	Teknisk justering av kravspesifikasjonen for melk.....	98
7.8.3	Prisutjevningsordningen for melk – høring av satser.....	98
7.9	Kjøtt og egg.....	99

7.9.1	Distriktstilskudd egg og fjørfekjøtt	99
7.9.2	Omlegging av tilskudd til lammeslakt fra produksjonstilskudd til pristilskudd 99	
7.9.3	Kvalitetstilskudd til storfekjøttproduksjon.....	100
7.9.4	Svinekjøttproduksjon	100
7.9.5	Innføring av frakttilskudd for mobile slakterier i jordbruket	100
7.10	Produksjonstilskudd	101
7.10.1	Nytt forvaltningssystem for produksjonstilskudd	101
7.10.2	Produksjonstilskudd til melke- og ammekyr.....	104
7.10.3	Tilskudd til innmarksbeiter	105
7.10.4	Tilskudd til husdyr	106
7.11	Velferdsordninger.....	106
7.11.1	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid.....	106
7.11.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	107
7.11.3	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	107
7.12	Andre politikkområder	107
7.12.1	Nytt forvaltningssystem for ordninger under LUF m.m.	107
7.12.2	Kompetanseutvikling og rådgiving	108
7.12.3	Tilskudd til dyreavl med mer	109
7.12.4	Tilskudd til pelsdyr.....	110
7.12.5	Tilskudd til frøavl m.m.....	110
7.12.6	Tilskudd til utvikling av plantemateriale	110
8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	112
8.1	Budsjettmessige forhold kapittel 1150.....	112
8.1.1	Innledning.....	112
8.1.2	Overførte beløp fra 2014 og omdisponering av bevilgninger i 2015	112
8.1.3	Budsjettmessige endringer fra 2015 til 2016.....	114

1 Innledning

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets forhandlingsutvalg sitt arbeidsdokument av 24. april 2015 og legger med dette fram Statens tilbud i jordbruksforhandlingene 2015. Tilbudet legges fram som grunnlag for videre forhandlinger.

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene kalenderåret 2016 og omdisponeringer innenfor rammen for 2015. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 1. juli 2015 til 30. juni 2016. Statens forhandlingsutvalg foreslår at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter avklares i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Relevante deler av det politiske grunnlaget som Regjeringens politiske plattform og Stortingets behandling av Innst. 285 S (2013-2014) *Innstilling fra næringskomiteen om jordbruksoppgjøret 2014 – endringer i statsbudsjettet 2014 m.m.* er omtalt. Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i tilbudet, og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler overførte og innsparte midler, og forslag til omdisponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte ordningene i 2016.

2 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2015

I dette kapitlet belyses det politiske grunnlaget som er bakgrunnen for forhandlingene. Det mest sentrale er Regjeringens politiske plattform og Stortingets behandling av kap. 1150 og 4150 *Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.* i Innst. 285 S (2013-2014) og avtalen mellom regjeringspartiene og samarbeidspartiene av 28. mai 2014.

2.1 Regjeringens politiske plattform

I Politisk plattform for Regjeringen utgått av Høyre og Fremskrittspartiet heter det om landbruksområdet:

”Jord- og skogbruk

Norsk landbruk har en sterk tilknytning til verdier som respekten for privat eiendomsrett, frihet til å drive næringsvirksomhet samt vern om kultur og natur. Eiendomsretten er en grunnleggende rettighet. Regjeringen vil styrke bondens rett til fritt å disponere sin egen eiendom. Høyre og Fremskrittspartiet vil arbeide for å oppheve odelsbestemmelsen i Grunnloven. Regjeringen vil skape et levedyktig landbruk ved å styrke mulighetene for verdiskaping. Jord- og skogbrukernes stilling som selvstendig næringsdrivende skal styrkes. Regjeringen vil opprettholde avtaleinstituttet i jordbruket, og legge vekt på forutsigbarhet og reformer som kan gi økt lønnsomhet, jf samarbeidsavtalen. Norske matprodusenter skal ha konkurransedyktige rammebetingelser for etablering og produksjon.

Landbruket er viktig for mat- og planteproduksjon, bosetting og kulturlandskap i Norge. Beitedyr bidrar positivt til å opprettholde kulturlandskapet. Landbruket viderefører lange mattradisjoner, og skal ha som hovedoppgave å levere trygg kvalitetsmat. Norsk landbruksproduksjon tåler konkurranse på kvalitet fra andre land. Et importvern er viktig for lønnsomheten i norsk landbruk, men hensynet til norske forbrukere og norsk matvareindustri tilsier at tollmurene bør reduseres.

Regjeringen ønsker et tydeligere skille mellom landbrukspolitikk og distriktpolitikk. Hovedformålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon. Regjeringen vil derfor innrette de statlige overføringene slik at de bidrar til økt produksjon. Det bør satses på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for en mer robust og fremtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet.

Regjeringen vil styrke landbruket gjennom forenkling av lover, regler og støtteordninger. Det vil styrke kapital situasjonen, øke omsetningen og bedre rekrutteringen. Kvotebegrensninger og konsesjonsgrenser som hindrer utnyttelse av kapasitet i enkeltbruk og samdrifter må i størst mulig grad oppheves. Takene for maksimal produksjon heves først. Disse endringene må skje gradvis. I takt med dette skal nivået på overføringene reduseres.

Regjeringen ønsker sterkere konkurranse i næringsmiddelindustrien, og vil derfor gjøre markedsregulatorordningen mer uavhengig av samvirkeorganisasjonene.

Regjeringen vil:

- Forenkle støttestrukturen.
- Gjøre budsjettstøtten mer produksjons- og mindre arealavhengig innenfor rammene av internasjonale regelverk. Det vil også komme heltidsbønder til gode.
- Gjennomgå konsesjoner, kvoteordninger og differensiering av tilskuddssatser i jordbruket.

- Gjøre jordbruket mindre avhengig av statlige overføringer, redusere jordbrukets kostnadsnivå og gi bonden nye og bedre inntektsmuligheter.
- Bruke målrettede skatteendringer for å styrke bondens økonomiske stilling.
- Arbeide for en høyest mulig selvforsyning av mat av beredskapshensyn.
- Arbeide for å sikre forutsigbarhet for norsk matproduksjon dersom nye internasjonale handelsavtaler gjør det nødvendig med større omlegginger av jordbrukspolitikken.
- Gi den enkelte bonde større råderett over egen eiendom ved å oppheve konsesjonsloven, boplikten, delingsforbud og priskontroll.
- Utrede praktiseringen og effekten av driveplikten, og vurdere en oppheving.
- Åpne for bruk av aksjeselskap som selskapsform i landbruket.
- Redusere skattesatsen på gevinst ved salg av virksomheter i jordbruket til ordinær kapitalbeskatning.
- Åpne for en fondsordning i jordbruket etter modell av skogbruket.
- Ta vare på god matjord, men balansere jordvernet mot storsamfunnets behov. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av leiejordsproblematikken og agronomien i norsk landbruk med tanke på bedre avkastning på eksisterende arealer.
- Gjennomføre forenklinger og reduksjon av landbruksbyråkratiet.
- Legge til rette for kompetanseutviklende tiltak i landbruket.
- Åpne for produktprøver og begrenset alkoholsalg direkte fra nisjeprodusenter og om nødvendig jobbe for å endre EU-lovgivningen på feltet.

Skognæringen er viktig for Norge. Mange mennesker har hatt en trygg arbeidsplass i næringen, og potensialet for verdiskaping er stort. Norske skogeiere har lange og gode tradisjoner for bærekraftig forvaltning av skogressursene. Skognæringen har betydelig vekstpotensial og bør derfor stimuleres til å utvikle nye markedsområder.

Regjeringen vil:

- Utarbeide en helhetlig strategi for verdikjeden knyttet til skogbruket.
- Legge til rette for å øke avvirkningen av skog.
- Redusere skattesatsen på gevinst ved salg av virksomheter i skogbruket til ordinær kapitalbeskatning.
- Styrke det private skogbruket ved å selge arealer fra Statskog tilsvarende det Statskog har kjøpt de siste årene.
- Legge større vekt på klimapolitiske målsettinger i forvaltningen av norske skoger.
- Tilpasse transportbestemmelsene for tømmer, så langt det er mulig, i møte med konkurransen fra våre handelspartnere.
- Søke å etablere nye kapitalkilder for utvikling og lønnsom produksjon av nye trebaserte produkter, eksempelvis ved å åpne for at skogfondet kan brukes til investeringer i industriformål.”

2.2 Stortingets behandling av Innst. 285 S (2014-2015)

Ved behandlingen av Prop. 106 S (2013-2014) *Jordbruksoppjøret 2014 – endringer i statsbudsjettet 2014 m.m.* uttalte en samlet Næringskomité blant annet følgende:

”Komiteen viser for øvrig til merknadene til landbruksmeldingen Meld. St. 9 (2011–2012) om landbruks- og matpolitikken, jf. Innst. 234 S (2011–2012), og de mange merknadene en samlet komité sluttet seg til i Innst. 8 S (2013–2014).”

Videre sier Næringskomiteens flertall blant annet følgende:

”Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til avtale mellom Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre av 28. mai 2014 om jordbruksoppgjøret 2014. Flertallet viser til at man der gav uttrykk for at samarbeidspartiene ønsker et miljøvennlig, bærekraftig og fremtidsrettet norsk landbruk med både store og små bruk i hele landet. Det er et mål at norsk landbrukspolitikkk skal stimulere til økt matproduksjon, med intensjon om økt selvforsyning, blant annet av hensyn til norske forbrukere og av beredskapshensyn. Vilkårene for jordbruksdrift er forskjellige i ulike deler av landet, og jordbruket bidrar også til andre viktige samfunnsgoder enn mat, slik som ivaretagelse av norsk kulturlandskap, reiseliv og spredt bosetting. Flertallet mener det må opprettholdes en differensiering i virkemidlene, som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet. Flertallet mener matproduksjon er jordbrukets hovedoppgave. Flertallet er enige om å sikre en hensiktsmessig bruk av statlige overføringer, redusere kostnadsnivået og gi bonden nye og bedre inntektsmuligheter. For flertallet er eiendomsretten og bøndernes rammevilkår til å drive næringsvirksomhet viktig.

Flertallet mener at avtalen om jordbruksoppgjøret 2014 markerer et viktig skritt i samarbeidspartiernes arbeid for å legge til rette for et miljøvennlig, bærekraftig og fremtidsrettet landbruk med både store og små bruk i hele landet. ”

”Komiteen mener det er avgjørende at landbrukspolitikken som føres gir trygg og sikker mat, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og ei bærekraftig næring. ”

Om utviklingen i jordbruket sier komitéen blant annet:

”Komiteen mener det er avgjørende at utøverne i landbruket skal kunne ha en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper slik Stortinget har forutsatt.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, er enig i at regjeringens forslag til Stortinget sikrer jordbruket en gjennomsnittlig inntektsvekst på linje med andre grupper fra 2014/2015, og er i tråd med gjeldende inntektsmålsetting.”

”Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, har funnet grunn til ytterligere forbedringer i inntektsmulighetene for årets jordbruksoppgjør, for blant annet å styrke grunnlaget for rekruttering til næringen og økt matproduksjon.”

Om bærekraftig utvikling – miljø og klima sier komitéen:

”Komiteen er enige om at klimaforliket skal styrkes og at klimagassreduserende tiltak i landbruket, som blant annet fremkommer i Klimakur, følges opp.”

Om næringsmiddelindustrien uttaler komitéen blant annet at:

”Komiteen viser til at det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk, og komiteen er opptatt av å sikre verdiskaping og lønnsomhet i hele kjeden. Komiteen ser det som viktig å opprettholde norsk matproduksjon som kan sikre tilgang på norske råvarer til næringsmiddelindustrien over hele landet, for å sikre at norske forbrukere får den maten de etterspør.”

Om forenkling sier en samlet komité blant annet:

”Flertallet viser til at det over tid har vært utviklet et komplisert virkemiddelsystem, og at det som en følge av avtalen mellom samarbeidspartiene 2014 gjennomføres 26 forenklingstiltak. Flertallet ønsker å forenkle virkemiddelapparatet både av hensyn til effektivitet, forvaltning og oversiktighet, og også av hensyn til en åpen og forståelig debatt om politikken på et viktig samfunnsområde.”

Om korn, kraftfôr og mel sier en samlet komité blant annet:

”Komiteen viser til at når nivået på kornprisene skal vurderes, må en legge til grunn et verdikjedeperspektiv. Fôrkornprisene må fastsettes i avveininger mellom lønnsomhet i fôrkornproduksjonen på den ene siden og hensynet til kostnadene i husdyrholdet på den andre.”

2.3 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

2.3.1 Den økonomiske utviklingen

Verdensøkonomien har hentet seg noe inn siden finanskrisen i 2008 og 2009, men oppgangen har vært ujevnt fordelt mellom landene. I mange land er utnyttelsen av produksjonskapasiteten lavere og arbeidsledigheten vesentlig høyere enn før krisen. I enkelte gjeldstyngede land i Sør-Europa er verdiskapingen fortsatt nær eller lavere enn før krisen. Utviklingen i investeringene har vært svak i de tradisjonelle industrilandene. Særlig i Europa har mange land slitt med å rette opp ubalanser som bygget seg opp i forkant av og under krisen. Etter to år med fall var det imidlertid en moderat oppgang i den økonomiske aktiviteten i euroområdet i fjor. Det var også god vekst i amerikansk og britisk økonomi, mens veksten i framvoksende økonomier har avtatt de siste årene.

Det kraftige fallet i oljeprisen har negative følger for mange oljeproduserende land. Likevel vil lavere oljepriser gi høyere vekst i verdensøkonomien sett under ett. Lave renter, særlig i de tradisjonelle industrilandene, bidrar også til å understøtte den økonomiske aktiviteten. Informasjon gjennom våren tyder på at den moderate oppgangen i euroområdet har fortsatt så langt i år. I USA bidro uvanlig kaldt vær til å dempe veksten i 1. kvartal. I Kina gikk veksten noe tilbake i fjor sammenliknet med året før, og veksten i 1. kvartal i år var den svakeste siden finanskrisen.

I mange land er situasjonen i arbeidsmarkedet fremdeles vanskelig. I euroområdet tok sysselsettingen seg noe opp gjennom fjoråret, men ledigheten er fremdeles på et høyt nivå. Høy ledighet over tid har ført til at mange har mistet fotfestet i arbeidsmarkedet. I USA og Storbritannia er veksten i sysselsettingen sterk, og ledigheten har falt betraktelig de siste to årene. Fallet i den registrerte ledigheten gjenspeiler økt økonomisk aktivitet, men særlig i USA er nedgangen tilsynelatende forsterket ved at mange i arbeidsdyktig alder faller ut av arbeidsstyrken.

Siden årtusenskiftet er etterspørselen etter varer og tjenester i norsk fastlandsøkonomi blitt løftet av store inntekter fra olje- og gassvirksomheten. Fram til utgangen av 2013 bidro økte priser på olje og gass og lave priser på importerte varer til å løfte Norges bytteforhold overfor utlandet. Det trakk veksten i reallønningene opp og bidro sammen med lave renter

til økt etterspørsel etter varer og tjenester fra husholdningene. Høy aktivitet og høyt lønnsnivå har gitt stor tilstrømming av arbeidskraft utenfra.

Oljeprisen har falt markert siden sommeren 2014. Det meste av inntektstapet treffer staten, men også oljeselskaperens inntekter har falt. Etter å ha ligget på et nivå litt under det historiske gjennomsnittet i 2013 og 2014 trekker løpende statistikk i retning av at veksten i fastlandsøkonomien er noe dempet så langt i 2015.

Arbeidsmarkedet har blitt gradvis mindre stramt i løpet av de siste to årene. Sysselsettingen økte med om lag 30 000 personer (1,1 pst.) gjennom fjoråret, som er om lag på samme nivå som året før, men lavere enn tidligere år. Tall fra SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU) tyder på at sysselsettingen falt i 1. kvartal i år. Tallene er imidlertid basert på en utvalgsundersøkelse og er usikre. Nedgangen i sysselsettingen i 1. kvartal i år må dessuten sees i sammenheng med forholdsvis sterk vekst i sysselsettingen ifølge AKU mot slutten av fjoråret. I 1. kvartal var det sysselsatt 8 000 flere personer enn i gjennomsnitt i fjor når det justeres for normale sesongvariasjoner. Arbeidsledigheten er lav i et internasjonalt perspektiv. Målt ved AKU har ledigheten økt gjennom høsten og vinteren til 4,1 pst. i 1. kvartal i år. Dette er 0,6 prosentenheter over gjennomsnittet for fjoråret. Den registrerte ledigheten har imidlertid ligget stabilt på 2,8 pst. av arbeidsstyrken gjennom store deler av fjoråret og til og med mars i år.

I årets lønnsoppgjør har LO og NHO kommet til enighet uten mekling. På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, anslås årslønnsveksten i industrien samlet (arbeidere og funksjonærer) i NHO-området til 2,7 pst. i 2015. I andre oppgjør i privat sektor som er forhandlet ferdig, har partene gjennomgående kommet til enighet innenfor rammen til industrien. I offentlig sektor har oppgjøret i staten endt med tilsvarende ramme, mens forhandlingene i kommunene ikke er ferdigstilt.

2.3.2 Den økonomiske politikken

Norge er et land med store muligheter. Vi har en åpen økonomi, en høyt utdannet befolkning og store naturressurser. På lang sikt er det særlig vekstevnen i fastlandsøkonomien som bestemmer velferdsutviklingen i Norge. Da er det en utfordring at mange står utenfor arbeidslivet og at veksten i produktiviteten er lavere enn før. Regjeringen vil derfor særlig prioritere tiltak som fremmer verdiskaping og økt produktivitet i norsk økonomi.

Regjeringen vil styrke arbeidslinjen og satse på kunnskap. Regjeringen vil føre en politikk som gir næringslivet økt konkurransekraft og dermed mulighet til å skape større verdier og trygge arbeidsplasser for fremtiden. Regjeringen vil arbeide for at næringslivet skal få gode generelle rammebetingelser, et forutsigbart skattesystem, bedre infrastruktur, en kompetent arbeidsstyrke og tilgang på kapital.

Skatter og avgifter skal finansiere velferdsordningene mest mulig effektivt. Regjeringen vil redusere det samlede skatte- og avgiftsnivået for å gi mer maktspredning, øke verdiskapingen og gi større frihet for familier og enkeltmennesker. Det skal lønne seg mer å jobbe, spare og investere. Skatter og avgifter skal også stimulere til mer miljøvennlig adferd.

Regjeringen vil føre en ansvarlig økonomisk politikk basert på handlingsregelen for bruk av oljepenger. Budsjettpolitikken må innrettes slik at den styrker grunnlaget for et vekstkraftig næringsliv og gjør offentlig virksomhet mer effektiv. Den offentlige pengebruken skal innenfor handlingsregelens rammer tilpasses situasjonen i økonomien. Regjeringen vil legge til grunn et generasjonsperspektiv i den økonomiske politikken.

3 Utviklingen i jordbruket

Dette kapitlet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. For jordbrukere som selvstendige næringsdrivende er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene og den løpende tilpasningen det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. av markedsmessig art, også under ellers stabile politiske rammer. Videre er jordbruket en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler. På denne bakgrunn må virkninger av den løpende politikken og endringer i virkemiddelbruken, vurderes over tid. Videre bør utviklingen i jordbruket vurderes opp mot helheten i virkemiddelbruken.

Norsk landbruk består av om lag 180 000 landbrukseiendommer og om lag 42 000 jordbruksbedrifter. Utviklingen for gårdsbruk med ganske like muligheter, vil variere. Dette skyldes at bøndene, som private næringsdrivende, og deres familier treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket har, og hvilke andre muligheter som synes attraktive for den enkelte gårdbruker. Landbrukspolitikken må til enhver tid ta hensyn til kostnader og konkurransekraft, både for jordbruket og matindustrien. Alle ledd i verdikjeden er viktige for å oppnå et godt samlet resultat.

Grunnlagsmaterialet

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk, vederlag til arbeid og kapital og vederlag til arbeid og egenkapital.
- Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på Norsk institutt for landbruksøkonomisk forsknings (NILF) driftsgranskninger, og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

For mer utfyllende statistikk vises det til disse publikasjonene.

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes i avtalesammenheng med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget ved ligningen. Totalkalkylen omfatter inntekter fra jord- og hagebruk, og inkluderer effekten av strukturendringer. Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter der det er brukt maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylen gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendige næringsdrivende, og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data og endring av beregningsprinsipper, gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling

endres mellom beregningsår. I årets beregninger har BFJ skiftet datagrunnlag for hagebruksstatistikken. Det har gjort at nettoinntekten i kalkylen ligger på et litt høyere nivå for de siste årene. I tillegg er det gjort noen mindre endringer.

Premissgrunnlaget og rapportering

Rapporteringen tar utgangspunkt i Regjeringens Sundvolden-plattform, avtalen med samarbeidspartiene av 28. mai 2014, Stortingets behandling av jordbruksoppjøret i 2014, jf. Innst. 285 S (2013-2014) og Prop. 1 S (2014-2015).

Flere resultatindikatorer er relevante for flere mål. Det må videre gjøres løpende avveininger mellom kryssende hensyn. Det er derfor fortsatt nødvendig å gjøre en samlet vurdering av utviklingen i næringen. Utformingen av virkemidler og forvaltningen av dem må skje gjennom en organisering med god styring og kontroll, og der målretting og forenkling av virkemidlene er viktig.

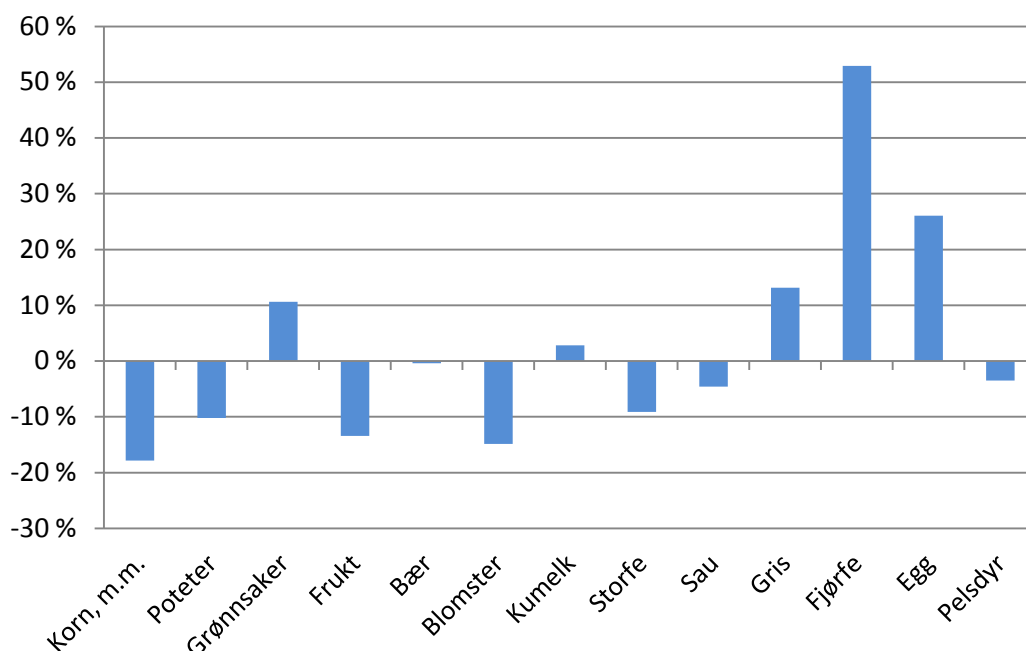
3.1 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

I Innst. 285 S (2013–2014) sier komiteens flertall, bestående av medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, at:

”Det er et mål at norsk landbrukspolitikkk skal stimulere til økt matproduksjon, med intensjon om økt selvforsyning, blant annet av hensyn til norske forbrukere og av beredskapshensyn.”

3.1.1 Produksjons- og markedsutvikling

Det siste tiåret har det samlede produksjonsvolumet i jordbruket målt i faste kroner, økt med ca. 2 ½ pst. Produksjonen av husdyrprodukter har økt med ca. 6 ½ pst., mens produksjonen av planteprodukter har falt med vel 7 pst.

Figur 3.1 Endring i produksjonsvolum fra 2006 til 2015, iflg. normalisert regnskap.
Kilde: BFJ

Det er særlig det kraftfôrbaserte husdyrholdet som har økt, jf. figur 3.1. I det grovfôr-baserte husdyrholdet ligger produksjonen av kumelk relativt stabilt. Produksjonen av storfekjøtt er redusert med i overkant av 9 pst., men reduksjonen i mordyr tallet er i ferd med å flate ut. Produksjonen av sau og lammekjøtt har gått ned med 4 ½ pst., perioden sett under ett, men antallet vinterfôrede sauer er nå økende og produksjonstrenden er positiv.

Produksjonen har også falt det siste tiåret for korn, frukt, poteter og blomster. For korn skyldes produksjonsreduksjonen både redusert areal og svak avlingsutvikling knyttet til dårlige værforhold. Avlingsåret 2014 var godt, men avlingsøkningen var ikke tilstrekkelig til å snu den negative avlingstrenden. Produksjonen av grønnsaker har økt med 10 ½ pst., og fruktproduksjonen er redusert med ca. 13 ½ pst. Produksjonen av bær er om lag uendret, perioden sett under ett, men produksjonen har økt de siste årene. I grøntsektoren har markedsforholdene vært ustabile både pga. nasjonale forhold og importkonkurransen. Målprisene oppnås i varierende grad. Redusert produksjon av blomster skyldes særlig at snittblomster mister markedsandeler til import. Samlet sett er det markedsmuligheter for økt planteproduksjon.

Det er jordbrukets økonomiske ansvar å holde råvaremarkedene i balanse. Det er variasjon i markedsbalansen mellom de ulike sektorene. For storfekjøtt, korn og i grøntsektoren er det udekkede markedsmuligheter for norskprodusert vare. For egg og særlig for svin har det vært markedsoverskudd de siste årene. For 2015 har BFJ imidlertid ikke beregnet noe pristap som følge av markedsoverskudd for svin. Fjørfekjøttmarkedet har økt sterkt i mange år. Produksjonen økte med 70 pst. fra 2006 til 2014. Som følge av blant annet oppmerksomhet rundt antibiotikaresistente bakterier i fjørfeproduksjonen, sank imidlertid

salget av fjørfe kraftig mot slutten av 2014. For 2015 har BFJ budsjettert med en reduksjon i produksjonen på 14 pst.

Selvforsyningsgraden beskriver hjemmemarkedsandelen målt på energibasis, dvs. hvor mye av det vi spiser som er produsert i Norge. Selvforsyningsgraden for varer produsert i jordbruket, varierer med værforholdene. Den er gjennomgående høy for husdyrprodukter, og klart lavere, og fallende, for planteprodukter. Fra 2005 til 2013 ble den redusert fra 52 til 47 pst., særlig som følge av redusert matkornproduksjon.

Selvforsyningsgraden sier ikke noe om opprinnelsen til innsatsvarene i produksjonen. Mange av jordbrukets produksjonsmidler importeres. Av det totale fôrbehovet (grovfôr og kraftfôr) er vel 20 pst. importerte råvarer. Av flere grunner er andelen norske råvarer i kraftfôret redusert. Norskandelen er særlig redusert for fett- og proteinfraksjonen, som bl.a. henger sammen med forbud mot bruk av kjøttbeinmel og fiskemel. Bruken av norsk korn i kraftfôr avhenger av værforholdene. Krav til energi- og proteininnhold i kraftfôret gjør at andelen karbohydrater reduseres. Etter flere dårlige avlingsår var andelen norske råvarer i kraftfôret 46 pst. i 2014, jf. tabell 3.1.

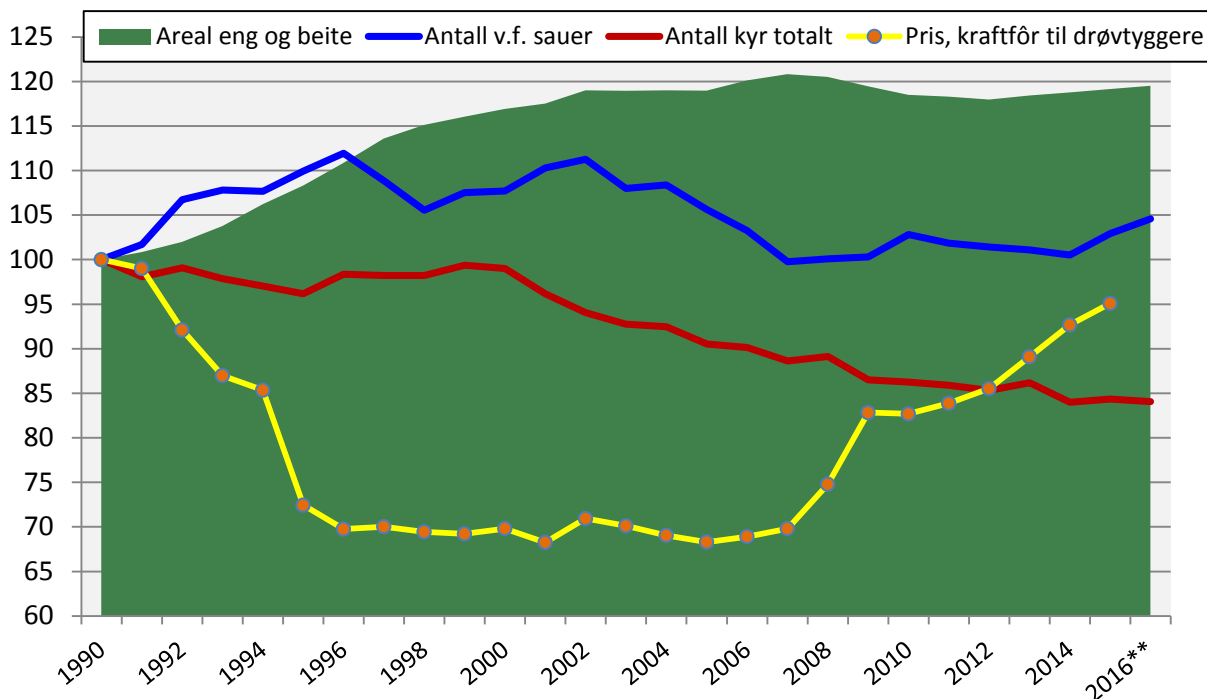
Tabell 3.1 Norsk andel av råvarer i kraftfôr til husdyr. Prosent

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Karbohydrat	82	89	77	78	68	65	61
Fett	87	62	50	52	41	46	45
Protein	37	16	17	6	7	8	6
Totalt	75	76	65	62	55	50	46
Kraftfôr, 1000 tonn	1 581	1 697	1 817	1 822	1 944	1 963	1 991

Kilde: Landbruksdirektoratet

De siste 25 årene er samlet kutall redusert med 15 pst., mens antall vinterfôrede sauer samlet sett har økt svakt, jf. figur 3.2. På første halvdel av 90-tallet ble prisen på kraftfôr til drøvtyggere redusert med om lag 30 pst. nominelt. Fra 2007 har kraftfôrprisen økt igjen, men er i 2015 fortsatt rundt 5 pst. lavere enn i 1990, målt i nominelle kroner. I samme periode har bruken av kraftfôr til drøvtyggere økt med 11 pst. Likevel har arealet av eng og beite økt med 20 pst., hvorav fulldyrket eng har økt med 10 pst. Tallene tyder på en sterk ekstensivering av driften av grasarealene og at marginalkostnaden ved økt grovfôrproduksjon mange steder tilsvarer variable kostnader, som er under en tredel av kraftfôrprisen. Det betyr at kostnaden ved å øke grovfôrproduksjonen er lavere enn å kjøpe kraftfôr.

Budsjettmyndens tall viser også at ytelsen i melkeproduksjonen ikke ble påvirket av den sterke reduksjonen i kraftfôrprisen tidlig på 90-tallet. Fra årtusenskiftet begynte ytelsen per ku i melkeproduksjonen å øke, i stor grad ved økt bruk av kraftfôr. Ytelsesøkningen har fortsatt til tross for sterk økning i kraftfôrprisen de siste 8 årene. Samlet tyder disse tallene på at andre forhold enn kraftfôrprisen er viktige for tilpasningen i det grasbaserte husdyrholdet. Antagelig er høye byggekostnader en vesentlig faktor for en tilpasning med færre dyr med høyere ytelse og høyere andel kraftfôr.

Figur 3.2 Grasbasert husdyrhold og nominell pris på kraftfôr til drøvtyggere

** Prognosert

Kilde: BFJ

3.2 Landbruk over hele landet

I behandlingen av jordbruksoppgjøret 2014, uttalte en samlet næringskomité at det er avgjørende at landbrukspolitikken som føres gir trygg og sikker mat, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og en bærekraftig næring. Produktivitetutviklingen i jordbruket har i mange år vært større enn i andre næringer som følge av økt avling og ytelse per enhet, og gjennom redusert arbeidsinnsats som følge av teknologiske forbedringer og strukturendringer etc. Når markedet i hovedsak er avgrenset til innenlands forbruk, betyr det at samlet sysselsetting går ned. I Innst. 285 S (2013-2014) sies det bl.a. at:

”(...) Det skal satses på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for en mer robust og fremtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet.”

Måloppnåelsen for landbruk over hele landet belyses gjennom følgende parametere:

- arealutvikling og -fordeling
- geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk
- rekruttering og næringsutvikling i landbruket

3.2.1 Arealutvikling og -fordeling

I perioden fra 2008–2013 ble over 94 000 daa areal godkjent til nydyrking. Omdisponeringen av dyrka mark er nå på det laveste registrerte nivået de siste 30 årene. I 2004 ble det satt et nasjonalt mål om at den årlige omdisponeringen skulle bli redusert til under 6 000 daa. Dette målet ble nådd i 2013 og for 2014 viser foreløpige tall at omdisponeringen er ytterligere redusert, til et nivå på 5 050 daa.

I perioden 1979-1999 økte det registrerte jordbruksarealet med 8,2 pst. I perioden 1999–2014 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ca. 5 pst., jf. tabell 3.2. Registrert totalareal var på sitt høyeste i 1998. Nedgangen i jordbruksareal skyldes i all hovedsak reduksjon i arealet med åpen åker og hage.

Fra 2005 har nytt digitalt kartgrunnlag vært tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Overgangen er nå fullført. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av det nye kartverket i perioden 2005–2013 har gitt en reduksjon i arealet på ca. 3,3 pst. Effekten av nytt kartverk kan både skyldes mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først fanges opp når nytt kartverk tas i bruk.

Tabell 3.2 Utviklingen i jordbruksareal, 1000 daa

	1979	1989	1999	2012	2013	2014*	Endring 1999-2014
Åker og hage	4 146	4 402	3 995	3 434	3 351	3 321	-17 %
Fulldyrket eng og beite	4 211	4 443	4 876	4 729	4 757	4 783	-2 %
Sum fulldyrket jord	8 358	8 846	8 871	8 163	8 108	8 104	-9 %
Annen eng og beite	1 239	1 096	1 511	1 765	1 763	1 756	16 %
Jordbruksareal i drift i alt	9 597	9 941	10 384	9 929	9 871	9 860	-5 %
Jordbruksareal i daa/innbygger	2,36	2,35	2,34	1,99	1,95	1,93	-17 %

Kilde: BFJ

Reduksjonen i jordbruksareal i drift i perioden 1999–2014 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agder-fylkene og i Nord-Norge. De foreløpige tallene for 2014 viser en liten økning i totalt areal for Østlandet, Agder-fylkene og Telemark. På landsbasis har andelen fulldyrket jord blitt redusert, mens andelen av eng og beite har økt. De siste ti årene er arealet av åpen åker på Østlandet redusert med om lag 250 000 daa, mens arealet av eng og beite har økt med om lag 160 000 daa. Dette er delvis en ønsket utvikling som følge av behov for å redusere avrenning til vassdrag, og delvis som følge av økt hold av ammeku og sau som har vært prioritert i flere av de siste jordbruksavtalene.

3.2.2 Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk

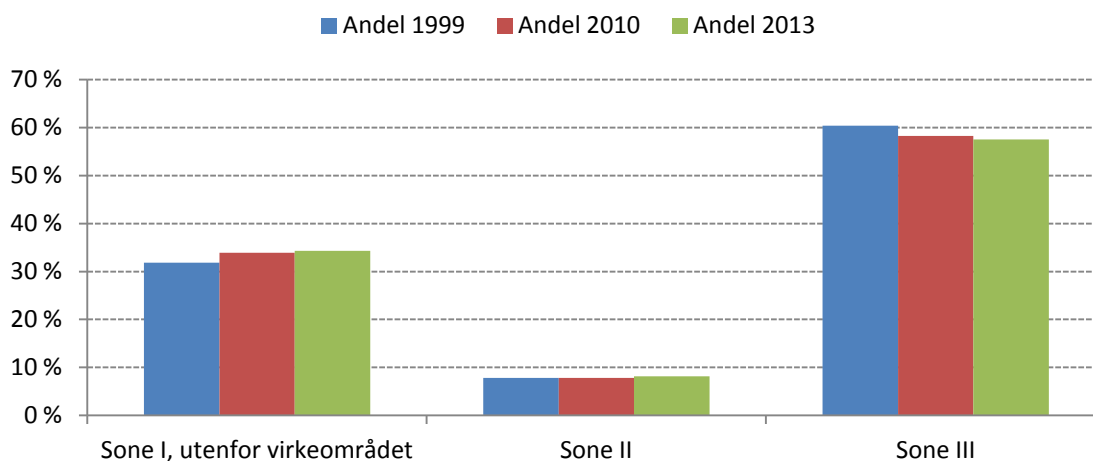
Når det gjelder produksjonsutviklingen er hovedbildet at økningen i produksjoner med vekst kommer i mer sentrale områder. Den sterke produksjonsøkningen av kylling har først og fremst kommet i Trøndelag, Rogaland og på Østlandet. I Trøndelag har eggproduksjonen økt betydelig, mens den er relativt stabil i andre områder. Veksten i grønnsaker på friland har kommet på Østlandet. Veksten i svinekjøttproduksjonen har i størst grad kommet i Rogaland, men også i Nord-Norge har produksjonen økt noe.

For de grasbaserte produksjonene har produksjonen av storfekjøtt gått noe ned det siste tiåret. Den største reduksjonen har vært i Rogaland, Vestlandet og Trøndelag, mens produksjonen har økt på Østlandet. Produksjonen av sau og lam øker mest på Østlandet. Den øker også i Trøndelag, mens den har falt noe i øvrige landsdeler.

For perioden 1999–2013 er arbeidsforbruket redusert med knapt 40 pst. Størst har nedgangen vært i Agder-fylkene og Telemark, med en nedgang på 46,8 pst., mens Rogaland

og Østlandet har den laveste reduksjonen i arbeidsforbruk, med henholdsvis 30,1 pst. og 34,9 pst.

Endring i fordelingen av arbeidsforbruket inndelt etter virkeområdet for de distriktspolitiske virkemidlene, påvirkes sterkt av endringer i melkeproduksjonen. Til tross for omfattede bruk av virkemidler har reduksjonen i registrert arbeidsforbruk i jordbruket det siste tiåret vært minst utenfor virkeområdet (35 pst. i sone 1), mens reduksjonen i de to øvrige sonene har vært henholdsvis 37 og 43 pst. Figur 3.3 viser andelen av arbeidsforbruket i jordbruket som foregikk innenfor de ulike sonene i 1999, 2010 og 2013.

Figur 3.3 Andel av totalt arbeidsforbruk i jordbruket i sonene for distriktspolitiske virkemidler i 1999, 2010 og 2013.

Kilde: BFJ

3.2.3 Rekruttering og næringsutvikling

Flere virkemidler over jordbruksavtalen skal bidra til næringsutvikling, rekruttering og likestilling i landbruket. Virkemidlene er hovedsakelig finansiert innenfor Landbrukets utviklingsfond (LUF). Regionale bygdeutviklingsprogram synliggjør de regionale prioriteringene i virkemiddelbruken.

3.2.3.1 Fylkesvise midler til næringsutvikling (BU-midler)

De fylkesvise midlene til næringsutvikling har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og til utvikling og modernisering av landbruket generelt.

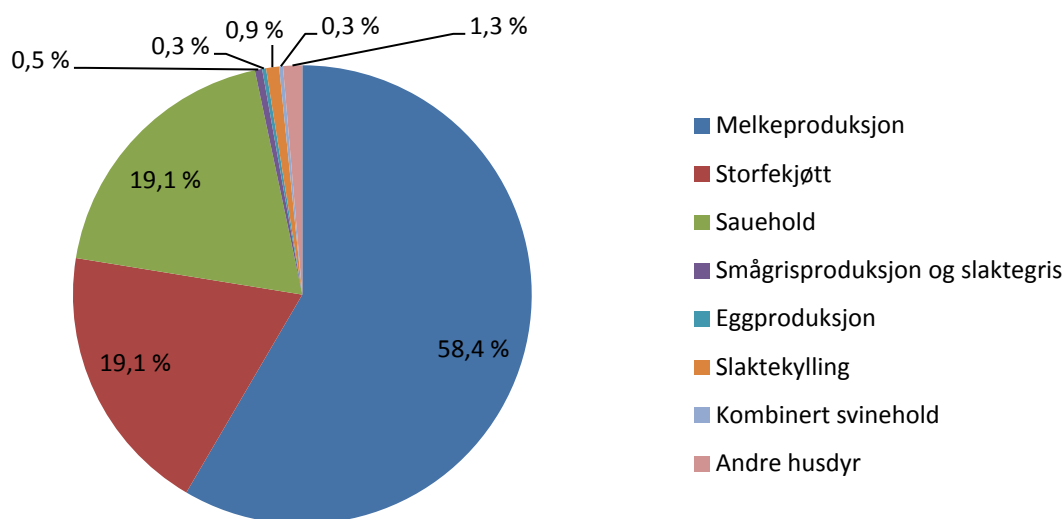
I 2014 innvilget Innovasjon Norge støtte til 1 308 søknader. Antall innvilgede søknader er noe lavere enn i 2013, og skyldes delvis at prosjektene har blitt større, at kronetaket på investeringsstøtte er hevet, og at det var mindre overførte midler fra 2013 til 2014 enn tidligere år. Samlet tilsagnssum for tilskudd var i overkant av 508 mill. kroner. Om lag 74 pst. av tilskuddene ble gitt til jord- og hagebruk, 20 pst. til andre bygdenæringer og om lag 6 pst. til bioenergitiltak. Gjennomsnittlig beløp for tilskudd var 388 500 kroner.

Avslagsprosenten hos Innovasjon Norge i 2014 for landet totalt var på 7 pst. Innovasjon Norge har registrert at ca 21 pst. av støtten til investeringer innenfor det tradisjonelle

landbruket gikk til tiltak med miljøretting. Kategoriene dette er registrert innenfor er hovedsakelig forbedring av kvalitet på produkter/prosesser, miljøeffektiv energiomlegging og kulturminner/kulturmiljø.

Det er stor etterspørsel etter investeringsvirkemidler i landbruket. Mange av søknadene gjelder midler til effektivisering av produksjonsapparatet. I Innovasjon Norges årsrapport, herunder rapportering basert på resultatindikatorerne i selskapets MRS-system, vises det til at de fleste saker gjelder innovasjon på bedriftsnivå. De bedriftsrettede BU-midlene er i betydelig grad utløsende for realisering av prosjektene og bidrar til kompetanseheving.

Investeringsstøtte til jord- og hagebruk skal tilpasses de nasjonale markedsforholdene. I 2014 ble om lag 84 pst. av BU-tilskuddene innenfor jord- og hagebruk gitt til investeringer innenfor husdyrproduksjon. Innovasjon Norge viser til at 82 pst. av tiltakene som mottar investeringsstøtte innenfor husdyrproduksjon også får en økning i produksjonsomfanget. Figur 3.4 gir en oversikt over fordeling av tilskudd til ulike husdyrproduksjoner i 2014. Andel av investeringstilskudd som gikk til investeringer innen melkeproduksjon og grøvforbasert kjøttproduksjon (sau, geit og storfe) utgjør nærmere 97 pst. av alle tilskudd innen husdyrproduksjon. Dette henger bl.a. sammen med et stort investeringsbehov i melkeproduksjonssektoren som følge av kravet om løsdriftsfjøs fra 2024, samt markedssituasjonen for fjørfe, konsumegg og svin, og at Innovasjon Norge fra mai 2013 ikke lenger deltar i finansiering av nyetableringer eller utvidelser av disse produksjonene. Andel investeringstilskudd til storfekjøttproduksjon økte med om lag 4 prosentpoeng fra 2013.

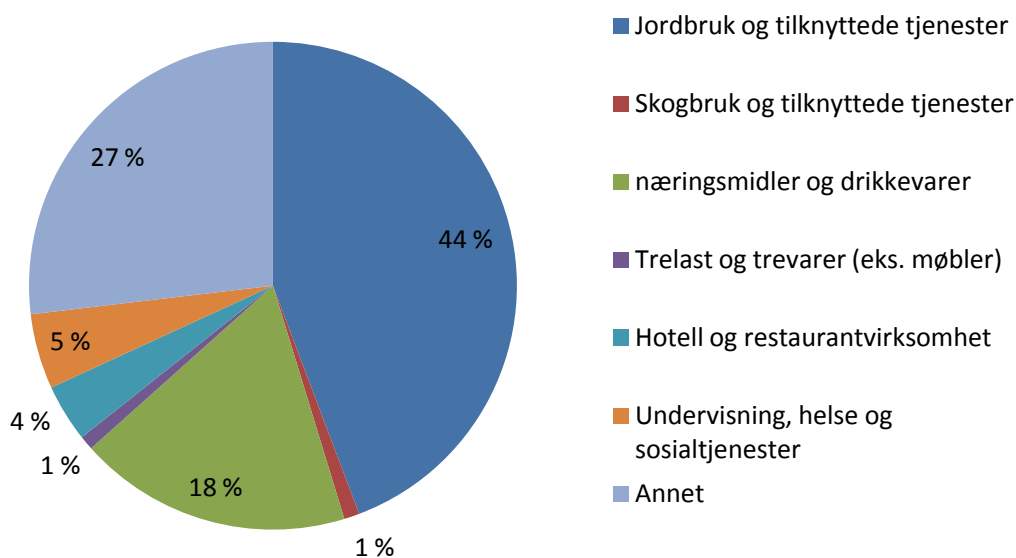

Figur 3.4 Andel BU-tilskudd (kr) til husdyrproduksjon fordelt på ulike produksjoner (2014). Prosent.

Kilde: Innovasjon Norge

For etablering av næringsbedrifter i landbruket utenom tradisjonelt jord- og skogbruk, er det en klar politisk målsetting at midlene skal bidra til økt sysselsetting og etablering av nye, lønnsomme arbeidsplasser. Innovasjon Norges rapport om bruk av bygdeutviklings-

midler i 2014 anslår en gjennomsnittlig forventet sysselsettingseffekt per innvilget søknad på omlag 1,4 årsverk. Dette er på samme nivå som foregående år. Figur 3.5 gir en oversikt over fordelingen av tilskudd i 2014 til andre næringer i tilknytning til landbruket fordelt på bransjer. Fordelingen tar utgangspunkt i SSBs standard for næringsgruppering. Den største endringen fra 2013 er innenfor gruppen ”næringsmidler og drikkevarer” med en økning i tilskuddsandel på 5 prosentpoeng. Prosjekter innen gruppen ”hotell og restaurantdrift”, i hovedsak landbrukstilknyttede overnattingsbedrifter, viser en markant tilbakegang på 7 prosentpoeng. En årsak til dette er at Innovasjon Norge i mindre grad prioriterer støtte til rene overnattingsbedrifter. Det har også vært en økning i andel tilskudd til prosjekter innenfor gruppen ”undervisning, helse og sosialtjenester”.

Figur 3.5 Andel BU-tilskudd (kr) til andre landbruksbaserte næringer fordelt på bransjer (2014)¹. Prosent.

Kilde: Innovasjon Norge

1 Tilskudd til Inn på tunet inngår i grupperingen undervisning, helse og sosialtjenester. I kategorien ”Annet” inngår f.eks. reiselivsrelaterte prosjekter innenfor opplevelsesvirksomhet.

Fylkesmennene har i 2014 innvilget totalt 72,3 mill. kroner i BU-midler til 642 utrednings- og tilretteleggingstiltak. Disse midlene blir ofte brukt i en tidlig fase for utvikling av landbruksbaserte næringer, og i samfinansiering med andre lokale og regionale aktører. Tiltakene omfatter næringsutviklings- og mobiliseringsprosjekter, reiseliv og opplevelsesproduksjon, rekrutteringstiltak, tiltak for økt matproduksjon, Inn på tunet, økologisk landbruk, skogbruk, bioenergi, FoU-virksomhet, praktikantordningen m.v. Departementets gjennomgang av Fylkesmannens rapportering for 2014 på bruken av midlene, viser at midlene innrettes i tråd med de regionale næringsprogrammene, og at det regionale partnerskapet er godt involvert i prioriteringen av bruken av midlene. Gjennomgangen viser ellers at det er stor variasjon mellom type tiltak som er prioritert i fylkene, antall prosjekter og størrelse på tilskudd som blir gitt.

Rentestøtte

Rentestøtte er en del av BU-ordningen, og reguleres av forskrift om midler til bygdeutvikling. Støtten innvilges i forkant av investeringen og utbetales hvert halvår fra investeringen er ferdigstilt og i 15 år. Det kan gis rentestøtte til lån innenfor en låneramme på totalt 1 mrd. kroner. Det ble i 2014 gitt rentestøtte til en låneramme på i alt 1 009 mill. kroner (inkl. overføring av ramme fra tidligere år).

Risikolån

Det ble åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene fra og med 2006. Avsetningen i 2014 var på 7,2 mill. kroner.

3.2.3.2 Sentrale bygdeutviklingsmidler

De sentrale BU-midlene brukes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. Rammen for de sentrale BU-midlene i 2014 var på 17 mill. kroner. Av midlene ble 8 mill. kroner forvaltet av Innovasjon Norge, mens 9 mill. kroner ble disponert av Landbruks- og matdepartementet (LMD).

Av midlene LMD disponerte ble det bevilget støtte til prosjekter innen matpolitikk, kompetanse, rekruttering og likestilling, skogpolitikk, lokalmat og grønt reiseliv og omdømmetiltak.

Midlene forvaltet av Innovasjon Norge ble benyttet til bedriftsovergripende utviklingsprosjekter, og særskilt til produksjoner uten sterk felleskapsorganisering og felleskapsøkonomi, som f.eks. frukt, bær, grøntområdet og Inn på tunet. Ordningen ble i jordbruksoppgjøret 2014 vedtatt avvirket fra 2015.

3.2.3.3 Områderettet innsats

Fjellandbruket

I jordbruksoppgjøret 2013 ble det satt av 6 mill. kroner per år i tre år fra 2014 til fjellandbruket. Målet er å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene gjennom økt vare- og tjenesteproduksjon basert på landbrukets ressurser, både innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Ordningen inkluderer 6 fylker, der 4 mill. kroner er fordelt til Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, og 2 mill. kroner er fordelt til Buskerud og Telemark. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og Fylkesmannen i Telemark har et koordinerende ansvar opp mot andre aktører.

Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Hedmark og Oppland har lagt vekt på å styrke melk- og kjøttproduksjonene basert på grovfôr. Rekruttering, desentralisert agronomutdanning, kompetanseutvikling og mobilisering for styrking av produksjonsmiljøene, har vært prioritert i 2014. 20 prosent av midlene er avsatt til felles forsknings- og utviklingsprosjekter som skal gi fjellandbrukerbonden kunnskap for bedre resultat på eget bruk. Telemark og Buskerud har i sin helhet valgt å rette midlene mot tiltak på det enkelte gårdsbruk innen områdene *Ungdom som vil satse*, *Beitebruk i inn og utmark*, *Kunnskap og produsentmiljø* og *Samarbeid*. Midlene har vært prioritert til tiltak i næringa, og av i alt 29 søknader, fikk 16 tildelt midler i 2014. Produktsatsing med kobling til mat, kunnskap,

opplevelse og reiseliv i tilknytning til stølsdrift inngår i 7 av prosjektene, mens øvrige prosjekt er knyttet til produktutvikling og verdiskaping med utgangspunkt i fjellandbrukets ressurser.

Arktisk landbruk

Bevilgningen til arktisk landbruk hadde siste utlysning i 2014. I perioden 2012–2014 har det vært satt av 9 mill. kroner til arktisk landbruk over jordbruksavtalen. Formålet med midlene har vært å bidra til utvikling og økt utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Midlene har vært forvaltet som en felles program-satsing i samarbeid mellom de tre fylkesmannsembetene i Nord-Norge, Sametinget, næringsorganisasjonene i landsdelen, samt Nordland fylkeskommune. Tildeling av midler har vært basert på Utviklingsprogrammet for arktisk landbruk, utarbeidet av Nordnorsk landbruksråd, med merkevare og marked, basisproduksjon, FoU og kompetanse som prioriterte områder. I 2014 ble det innvilget 6,25 mill. kroner til 16 nye prosjekter, og i alt er 24 prosjekter tildelt midler til arktisk landbruk.

Det er lagt vekt på å styrke produksjoner som er typisk for det arktiske landbruket, og som kan inngå i en felles arktisk merkevare. Prosjektene Arktisk kjekjøtt, Arktisk grønnsaksproduksjon, Hagebær i arktis, Nye potetsorter for arktisk potetproduksjon, Økt produksjon av storfekjøtt i Nord-Norge og Utprøving av jordbærsorter er eksempler på dette. Reindrift er innarbeidet i satsingen. Utvikling av arenaer for samordning/samhandling om satsing på arktisk landbruk er også vektlagt. Arbeidet skal bygge på kunnskap og kompetanse i alle ledd, noe prosjekter som Arktisk fagskole, FoU nett Barents og Kompetanselandbruk vektlegger.

3.2.3.4 Rekrutteringsprosjekt og evaluering av landbruksutdanning

I jordbruksoppgjøret 2010 ble det avsatt 4,5 mill. kroner til prosjektet ”Velg Landbruk” som ble avsluttet våren 2014. Prosjektets formål var å styrke rekrutteringen til landbruksutdanning på alle nivå. Prosjektansvar og -sekretariat var lagt til Norges Bondelag. Det er lagt vekt på omdømmebygging av landbruk som yrkesveg og landbruksutdanning som en allsidig utdanning med mange muligheter. Rekrutteringsverktøy som er utviklet i prosjektet skal være ressursbank og et faglig nettverk å bruke videre i rekrutteringsarbeid.

3.2.3.5 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving i landbruket

Fylkeskommunene ble tildelt 20 mill. kroner til arbeid på landbruks- og matområdet i 2014, fordelt etter samme fordelingsnøkkel som de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene. Målet for ordningen er å bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøvere som kan ivareta og styrke verdiskapingen i landbruket. Ordningen skal tilpasses regionale utfordringer knyttet til rekruttering og kompetanseheving innen tradisjonelt landbruk og andre landbrukstilknnyta næringer.

Fylkeskommunene rapporterer om god samhandling med andre offentlige instanser, spesielt fylkesmennenes landbruksavdelinger og Innovasjon Norge, og med landbruksnæringsens organisasjoner. Det er gitt tilskudd til en rekke tiltak innen kompetanse og rekruttering, og en del av rekrutteringstiltakene har også et likestillingsformål. Det er stor etterspørsel etter kompetansetiltak og etter- og videreutdanningstiltak både for utøvere

som er etablert i næringen og for utøvere som er på vei inn i næringen. En betydelig andel av midlene er derfor brukt til samlings- eller nettbasert etter- og videreutdanning tilsvarende videregående nivå, ofte kalt "voksenagronom".

3.2.3.6 Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

KIL-midlene forvaltes av Matmerk og skal bidra til kompetanseutvikling for yrkesutøvere innen primærlandbruket, eller tilleggsnæringer til primærlandbruket. Kurstilbud som gjøres tilgjengelig i hele eller aktuelle deler av landet og som har potensial til å bli et tilbud til en stor del av produsentene innen den aktuelle produksjonen, blir prioritert. I 2014 ble 13 søknader om støtte innvilget. Til sammen ble det gitt tilsagn om tilskudd på 5,85 mill. kroner. Prioriterte fagtema var styrking og utvikling av produksjonene og arbeidsledelse med fokus på arbeidsdeling, opplæring og HMS. Det er gitt støtte til bl.a. digital kunnskapsbase i landbrukets foretaksøkonomi, økt storfeproduksjon i Sør-Trøndelag, kompetanseutvikling Inn på tunet og hest, HMS-studie landbruk, videreutvikling av agronomutdanning for voksne, fagskoletilbud innen skogsdrift og økonomi og driftsledelse i svineproduksjon.

3.2.3.7 Forskning

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen forvaltes av et eget styre oppnevnt av avtalepartene. Formålet med midlene er å bidra til å dekke opp jordbrukets behov for forskning med hovedvekt på anvendt kunnskap. Avgjørende for bruken av midlene er prosjektsøknadens faglige kvalitet og relevans. Midlene disponeres i hovedsak til prosjekter etter åpen utlysning, enten som egen utlysning eller som fellesutlysning med programmer i Norges forskningsråd. Det kan også gis midler til utredningsprosjekter innen midlenes prioriterte områder.

I 2014 var det satt av 53 mill. kroner til forskningsmidler over jordbruksavtalen. Tematiske prioriteringer var økt matproduksjon og verdiskaping basert på norske ressurser, trygg norsk mat med høy kvalitet, konkurransekraft i hele verdiskjeden gjennom utvikling og bruk av teknologi for norske forhold. Overordnet for utlysningen var at forskningen skulle bidra til økt verdiskaping og bærekraft, og klimatilpasset matproduksjon. Med overførte midler fra tidligere år var det en ramme på 56,4 mill. kroner for innvilgning i 2014. Det ble for 2014 innvilget 53,8 mill. kroner til pågående og nye prosjekter både innenfor forskning og utredning.

3.2.3.8 Stiftelsen Matmerk

Stiftelsen Matmerk har som formål å styrke konkurransevnen til norsk matproduksjon og styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere. Dette skjer gjennom arbeid med kvalitetsstyring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og norsk opprinnelse overfor forbrukere, matprodusenter og marked. Matmerk administrerer og videreutvikler Kvalitetssystem i landbruket (KSL), godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede betegnelser og Spesialitet, samt KIL, generisk markedsføring av økologisk mat og enkelte andre prosjekter.

KSL skal være et styrings- og kvalitetssystem for den enkelte bonde og dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen på norske gårdsbruk

foregår. Mattilsynet har fått innsyn i databasen, for å bidra til et bedre risikobasert tilsyn. I 2014 gjennomførte Mattilsynet 5 782 eksterne revisjoner, en økning på 225 fra forrige år. HMS med ulykkesregistrering og hest i næring er utviklet som egne standarder. Sjekkliste for miljøplan er fra 2014 integrert i KSL-standard, og Landbruksdirektoratets sjekkliste er utviklet fra 2015. Totalt 363 Inn på tunet-tilbydere var godkjent ved årsskiftet 2014/15, og om lag 100 er under godkjenning.

Nyt Norge er et viktig virkemiddel i konkurransestrategien for norsk matproduksjon. I 2014 var arbeidet konsentrert om å øke antall produkter og antallet som har Nyt Norge-merket. Ved utgangen av 2014 var 61 virksomheter og 2 172 produkter godkjent for Nyt Norge-merket, en netto vekst på 122 nye produkter siden 2013. En utvidet kommunikasjonsplattform for Nyt Norge er utviklet og forankret hos merkebrukerne, og ny finansieringsmodell for 2014 -2017 er iverksatt. Kjennskapen til merket hos forbruker er høy, og forbrukernes holdning til merket har en god fremgang.

Ved utgangen av 2014 er totalt 23 produkter godkjent under ordningen Beskyttede Betegnelser, av disse var det ingen nye produkter i 2014. 244 produkter fra 58 produsenter var godkjent for bruk av Spesialitetsmerket i 2014. Omsetningen av lokalmat i dagligvarehandelen var på 3,5 mrd. kroner med en vekst på 16,5 pst. i 2014. Arbeidet med en lokalmatdatabase basert på KSL og samarbeid mellom lokalmatprodusenter, dagligvarehandel og HORECA ble påbegynt i 2014.

3.2.3.9 Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv

Utviklingsprogrammet samler og integrerer satsingen som tidligere lå i Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv og i Reinprogrammet. Målet med programmet er å øke verdiskapingen for primærleddet, øke kunnskapen om lokalmat og regionale konkurransefortrinn, og bidra til økt vektlegging av kvalitet. På matsiden er innsatsen i første rekke rettet inn mot finansieringstiltak, kompetansetiltak og omdømmetiltak. Reiselivssatsingen over programmet består i stor grad av omdømmeaktiviteter og store temakampanjer. Budsjetttrammen for utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv var på 66 mill. kroner i 2014, mens rammen for Reinprogrammet var 8,2 mill. kroner (bevilget over Reindriftsavtalen).

I Innovasjon Norges årsrapport, herunder rapportering basert på resultatindikatorer i selskapets MRS-system, er hoveddelen av prosjektene vurdert til å bidra med innovasjon på nasjonalt og regionalt nivå (52 pst.). En liten andel av prosjektene er vurdert til å bidra til innovasjon på internasjonalt nivå (7 pst.), mens 12 pst. vurderes til å bidra til innovasjon på bedriftsnivå. Andel saker med middels og høy addisjonalitet er stabilt høy, dvs. at Utviklingsprogrammet i betydelig grad er utløsende for realisering av prosjektene. Virkemiddelets bidrag til kompetanse ser ut til å ha en positiv utvikling. Når det gjelder driftsrisiko til bedriftene, er andelen som tar høy risiko økt. Dette kan tilskrives økende andel vekst- og nettverkssaker.

Etterspørselen etter finansieringstiltak både til vekstbedrifter og til forpliktende produsentnettverk økte kraftig i 2014. Vekstordningen er tilrettelagt for bedrifter med mål om 30 pst. vekst og som omsetter for minimum 1 mill. kroner. Bedriftsnettverk med

minimum 3 bedrifter skal bidra til etablering av kommersielt og strategisk samarbeid mellom bedrifter for å utvikle markedsmuligheter.

Kompetanse er sentralt for å bidra til den enkelte bedriftens suksess. Programmet har derfor et bredt kompetansetilbud, både matfaglig, gjennom kompetansenettverkene, og i form av generelle forretningsrelaterte tilbud.

Omdømmesatsingen er en integrert del av den totale satsingen over Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv, nasjonalt som internasjonalt. Midlene forvaltes i all hovedsak av Innovasjon Norge, kun en liten andel ble forvaltet av LMD. Midlene brukes til å synliggjøre og profilere norske råvarer og matkultur nasjonalt og internasjonalt, med sikte på å styrke omdømmet til norsk mat og landbruk. I tillegg stimulerer midlene til ny næringsutvikling i skjæringspunktet mellom mat- og reiselivsområdet.

Matstreif og deltagelsen på Internationale Grüne Woche (IGW) i Berlin er de to viktigste omdømmeprojektene i programmet. Gjennom Matstreif profileres lokalmatprodusenter fra hele landet på Rådhusplassen i Oslo. IGW er et samarbeid mellom LMD og Innovasjon Norge, med bidrag fra Utenriksdepartementet. Begge disse hovedsatsingene scorer høyt som omdømmesatsinger, og også som kompetansearenaer.

Bygdeturismekampanjen ble videreført også i 2014. Den skal bidra til å øke kjennskapen og kunnskapen om mulighetene og mangfoldet i tilbudene innenfor bygdeturisme. Den er en viktig markedsføringskanal for de små reiselivsbedriftene. Temamarkedsføring internasjonalt for vandring, sjøfiske og sykkel blir også finansiert over Utviklingsprogrammet.

3.2.3.10 Bioenergiprogrammet

Satsingen på bioenergi gjennom Bioenergiprogrammet skal bidra til mer miljøvennlige energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer, og samtidig gi mulighet for økt verdiskaping for skogeiere. Det er også et mål å skape aktivitet i hele landet. I 2014 var det en betydelig økning i samlet planlagt energiproduksjon for prosjektene som fikk støtte, sammenlignet med 2013. Økningen var på 56 pst., eller 15 GWh–42 GWh, til tross for lave strømpriser. Det ble innvilget støtte til i underkant av 200 prosjekter. Dette er omtrent like mange saker som i 2013. Samlet tilsagn var på 65 mill. kroner fra bevilgningen over LUF.

Gårdsvarmeanlegg utgjorde det dominerende antallet prosjekter med om lag 140 anlegg. Dette er en liten økning fra 2013. Videre ble det gitt investeringsstøtte til 22 anlegg for varmesalg, en økning med 9 anlegg fra 2013. Dette er den viktigste forklaringen på økningen i planlagt energiproduksjon.

I Innovasjon Norges årsrapport vises det til at hoveddelen av prosjektene er vurdert til å bidra med innovasjon på bedriftsnivå. Prosjektenes risiko har økt som følge av lavere konkurrerende energipriser. Dette har medført at bedriftene må ta høyere driftsrisiko. Addisjonaliteten til ordningen har økt jevnt fra 83 pst. i 2010 til opp mot 100 pst. i 2013.

3.2.3.11 Skogbruk

Skogbruk og trebasert industri er en viktig verdikjede i Norge. Skogbruket og trebasert industri hadde en samlet omsetning på 43 mrd. kroner og sysselsatte i underkant av 24 000 personer i 2012. Av disse er rundt 6 800 sysselsatt i skogbruket.

Stående kubikkmasse i den norske skogen er på om lag 900 mill. m³ og den årlige tilveksten er på om lag 25 mill. m³. I 2014 var avvirkingen til industri på i underkant av 10 mill. m³. Dette er den høyeste avvirkingen siden 1990-tallet, og er en økning på 10 pst. fra 2013.

Innvilgningsrammen til skogbruk over Landbrukets utviklingsfond var i 2014 på 204 mill. kroner. Gjennom ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) ble det i 2014 avsatt totalt 161 mill. kroner. Fordelingen framgår av tabell 3.3.

Av det totale beløpet til NMSK ble det bevilget 89 mill. kroner til veibygging, taubane mv. i 2014. Det ble bygget og ferdigstilt i overkant av 70 km med nye skogsbilveier og ombygget i underkant av 370 km med eksisterende skogsbilveier. I tillegg ble det bygget om lag 175 km med nye traktorveier og nesten 70 km ble ombygget. Totalt ble det investert i underkant av 150 mill. kroner i skogsbilveier og i underkant av 40 mill. kroner i traktorveier.

I 2014 ble det satt ut i underkant av 29 mill. skogplanter i Norge, noe som er det høyeste registrerte nivået de siste ti årene. Arealene med ungskogpleie, nyplanting og markberedning var på henholdsvis på omlag 270 000 daa, 160 000 daa og 70 000 daa, som er en oppgang på 3 pst. for ungsogpleie, en økning på 4 pst. for planteaktiviteten, og en liten nedgang i markberedning på 2 pst. sammenlignet med 2013.

Det ble bevilget 25 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer i 2014, og det ble avsluttet taksering av om lag 4 mill. daa. Det rapporteres om 19 mill. daa under arbeid. Fordi disse prosjektene går over flere år, svinger tallene for både ferdigstilt areal og areal under arbeid fra år til år, og det samme vil utbetalingene gjøre.

Skogbruksplan med miljøregistreringer gir skogeier et grunnlag for å planlegge effektiv drift av skogen gjennom hogst, planting og andre skogbrukstiltak, og for å ivareta hensyn til miljøverdier. Nettstedet Kilden viser MiS-figurer (Miljøregistreringer i skog), sammen med annen miljøinformasjon, og bidrar med kunnskap for å sikre en bærekraftig skogforvaltning. Dette gjelder også informasjon fra Artsdatabanken, Riksantikvaren og Miljødirektoratet. Dette er i tråd med krav i sertifiseringsordningen for Norsk PEFC Skogstandard og forskrift om bærekraftig skogbruk. Skogeierne har hittil satt til side MiS-figurer for frivillige miljøhensyn, i hovedsak ikke-hogst, som utgjør 2–3 pst. av det produktive arealet som er kartlagt til nå.

Skogbruk i kyststrøkene har særskilte utfordringer knyttet til bl.a. lav skogsveidekning, høy andel vanskelig terreng, eiendomsstruktur m.v. Kystskogbruket omfatter kystfylkene fra Vest-Agder til Finnmark. Disse fylkene har betydelige skogressurser. Det er blitt gitt midler til bl.a. utredninger om behov for og lokalisering av kaier og skogsbilveier.

Kunnskap er avgjørende for å skape en konkurransedyktig og bærekraftig trebasert verdikjede i Norge. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det

gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot veiledningsapparat, og skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Skogkursserien Aktivt skogbruk er et eksempel på denne aktiviteten, og det ble gjennomført nesten 500 slike kurs i 2014.

Tabell 3.3 Fordeling av innvilgningsramme skogbruk i perioden 2012-2014, mill. kroner

	2012	2013	2014
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	141	151	161
<i>Veibygging, taubane o.a.</i>	66	69	89
<i>Skogkultur, miljøtiltak og andre tiltak</i>	75	82	72
Kystskogbruket	10	10	5
Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer	29	29	25
Kompetansetiltak	14	14	13
Totalt	194	204	204

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.2.3.12 *Friskere geiter - kompensasjonstilskudd*

Målet med prosjektet "Friskere geiter" er å få kontroll med CAE (Caprin Artritt Encephalitt), byllesjuka og paratuberkulose hos geit, og dermed sikre friske dyr, bedre dyrevelferd og bedre produkter fra geit. Prosjektet har gitt et løft for geiteholdet som har slitt med sykdommer som er svært smittsomme og smertefulle og som går utover både melkeproduksjon og dyras velferd. De siste saneringene ble gjennomført i 2013. Det kan gis kompensasjonstilskudd inntil 3 år etter sanering. Derfor vil det bli gitt tilskudd til og med 2016. Etter 2014 har all foredlet geitemelk fra TINE kommet fra sanerte besetninger.

3.2.3.13 *Sametingets midler til næringsformål og konfliktforebyggende tiltak jordbruk - reindrift*

4 mill. kroner av avsetningen over LUF ble overført til Sametingets midler til næringsformål i 2014. Midlene skal stimulere til næringsutvikling i landbruket i samiske områder, og skal brukes til investerings- og utviklingstiltak av mer varig karakter. Inkludert avsetningen over Reindrifftsavtalen på 2 mill. kroner, og egne midler, tildelte Sametinget 8,8 mill. kroner til investeringer og utviklingstiltak innen jordbruket. Deler av bevilgningen ble nyttet innenfor satsingen på Arktisk landbruk. Avsetningen til Sametinget ble ikke videreført i 2015.

Det ble også avsatt 1,5 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2014. I tillegg ble det avsatt 1,45 mill. kroner til samme formål over reindrifftsavtalen. Midlene er f.o.m. 2014 forvaltet av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og nyttes hovedsakelig til gjerdebygging, men også til nødløsninger for ekstra gjeting, føring og beiteundersøkelser. Det ble i 2014 tildelt i overkant av 2,8 mill. kroner fra ordningen til 10 prosjekter i fylkene Finnmark, Troms, Sør-Trøndelag og Hedmark.

3.3 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

3.3.1 Inntektsutvikling

Gode inntektsmuligheter er en forutsetning for økt matproduksjon og at dyktige næringsutøvere, og ikke minst ungdom, skal se på jordbruk som en interessant arbeidsplass for framtida. I Innst. 285 S (2013-2014) sier komiteen:

”Komiteen mener gode inntektsmuligheter er en forutsetning for økt matproduksjon. Gode inntektsmuligheter er nødvendig for at næringen skal rekruttere kompetent arbeidskraft, og at unge mennesker skal finne en fremtid innen jordbruket.”

Fra 2013–2015 er bruttoinntektene i jordbruket beregnet å øke med ca. 2,3 mrd. kroner, mens kostnadene (inkl. realrentekostnaden) øker med i underkant av 0,7 mrd. kroner. *Vederlag til arbeid og egenkapital* for jordbrukssektoren øker dermed med 1,6 mrd. kroner fra 2013 til 2015.

Tabell 3.4 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2013 til budsjetterte tall for 2015 ifølge BFJs normaliserte regnskaper. Tabellen viser også resultat per utført årsverk i sektoren, og resultat inkl. verdien av jordbruksfradraget ved ligningen.

Tabell 3.4 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. BFJs normaliserte regnskaper.

	2013	2014*	2015**	14/13	15/14
				Pst.	Pst.
Produksjonsinntekter	29 134	30 533	31 153	4,8 %	2,0 %
Direkte tilskudd	10 612	10 767	10 871	1,5 %	1,0 %
Sum inntekter, mill. kr	39 745	41 299	42 024	3,9 %	1,8 %
Driftskostnader	18 364	19 118	19 376	4,1 %	1,3 %
Kapitalkostnader	8 927	8 966	8 606	0,4 %	-4,0 %
Sum kostnader, mill. kr	27 291	28 085	27 982	2,9 %	-0,4 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr	12 454	13 215	14 042	6,1 %	6,3 %
Antall årsverk	48 100	47 000	45 900	-2,3 %	-2,3 %
Kroner per årsverk	258 900	281 200	305 900	8,6 %	8,8 %
Verdi skatteordning, kr. per årsverk	30 000	29 700	31 900		
Totalt, kr. per årsverk	288 900	310 900	337 800	7,6 %	8,7 %

*Foreløpig regnskap **Budsjett

Kilde: BFJ

Årets beregninger viser en økning i vederlag til eget arbeid og egenkapital fra 2013 til 2014 på 7,6 pst., eller 22 000 kroner per årsverk. Fra 2014 til 2015 budsjetteres det med en økning på 8,7 pst., tilsvarende 26 900 kroner per årsverk. Inntektsveksten per årsverk fra 2013 til 2014 er noe svakere enn det som ble lagt til grunn i fjor. Det er budsjettert med en økning fra 2014 til 2015, som er klart sterkere enn for gjennomsnittet av lønns-mottakerne. De viktigste enkeltårsakene til inntektsveksten er økte inntekter fra melk og kjøtt, herunder bedre markedsbalanse for svin og fall i rentekostnaden i 2015.

Referansebrukene

Referansebrukene er basert på NILFs driftsgranskinger, som gir data på foretaksnivå. Beregningsprinsippene er forskjellige fra Totalkalkylen på noen områder, bl.a. føres avskrivningene etter historisk kostnad og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med normalisert realrente. Dette gir ulik utvikling i kapitalkostnadene mellom enkeltår. Samtidig er inntektsnivået høyere i referansebrukene. Det henger sammen med at deltagerbrukene er rekruttert blant de om lag 70 pst. av jordbruksforetakene som har størst driftsomfang.

Tabell 3.5 viser BFJs beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2013 til 2015.

Tabell 3.5 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på referansebrukene. Inntektsverdi av jordbruksfradraget ved ligningen er lagt til.

	2013	2014	2015	13 til 14	14 til 15	13 til 15
1 Melk. 25 årskyr	304800	336800	375900	10,5 %	11,6 %	23,3 %
2 Korn. 375 dekar	215300	213300	189100	-0,9 %	-11,3 %	-12,2 %
3 Sau. 155 vinterfôra	213900	234000	256400	9,4 %	9,6 %	19,9 %
4 Melkegeit. 125 årsgeiter	280400	304400	333500	8,6 %	9,6 %	18,9 %
5 Svin/korn. 47 avlssvin	199200	211800	305600	6,3 %	44,3 %	53,4 %
6 Egg/planteproduksjon 6 600 høner	356800	315700	286600	-11,5 %	-9,2 %	-19,7 %
7 142 daa poteter + 423 daa korn	420900	438000	455300	4,1 %	3,9 %	8,2 %
8 30 ammekyr	235700	259100	288100	9,9 %	11,2 %	22,2 %
9 49 dekar frukt og bær	288800	292000	283300	1,1 %	-3,0 %	-1,9 %
10 Fjørfe-slakt og planteprodukter	694800	688000	439900	-1,0 %	-36,1 %	-36,7 %
11 Økologisk melk. 23 årskyr	301400	317900	357700	5,5 %	12,5 %	18,7 %

Kilde: BFJ

Med unntak av korn, egg/planteprodukter og fjørfe-kjøtt/planteprodukter, viser alle referansebrukene en økning i inntekter både fra 2013 til 2014 og fra 2014 til 2015. Referansebruksberegningene for perioden 2013-2015 viser også at større bruk har større inntekt, målt per årsverk, enn mindre bruk, og at inntektsveksten per årsverk øker med økende bruksstørrelse. Inntektsveksten i hele perioden er stor for det grasbaserte husdyrholdet. Som i Totalregnskapet er fallende rente en viktig årsak til inntektsvekst i 2015.

Det er budsjettert med en sterk inntektsreduksjon på referansebruket med fjørfe-kjøtt, med grunnlag i at produksjonen prognoseres å bli redusert med 14 pst. Dette har BFJ innarbeidet på referansebruket. Inntektsreduksjonen for foretaket med eggproduksjon skyldes særlig overproduksjon. Inntektsreduksjonen for kornbrukene skyldes bl.a. økt gjødselkostnad og at BFJ budsjetterer med samme pris i 2015 som i 2014. Volumframregningen for korn er for øvrig usikker og resultatet svinger fra år til år.

I perioden fra 2013 til 2015 er det referansebruket med svin og korn som har størst inntektsøkning. Det skyldes særlig den klart forbedrede markedsbalansen for svinekjøtt.

Det vil også være stor variasjon rundt gjennomsnittet i de enkelte produksjoner, bl.a. som følge av investeringstidspunkt, ulike driftsmåter, omfang av leasing osv.

Lønnsutvikling for andre grupper

Tabell 3.6 viser årslønnsveksten for alle grupper lønsmottagere, ifølge Det tekniske beredningsutvalget for inntektsoppgjørene, t.o.m. inntektsåret 2014. Statens forhandlingsutvalg har lagt til grunn en inntektsvekst på 2,7 pst. for 2015, og 3,1 pst. for 2016. Blant annet i lys av LO/NHO- og statsoppgjøret for 2015 kan dette nå synes noe høyt.

Tabell 3.6 Lønnsutviklingen for alle grupper lønsmottakere

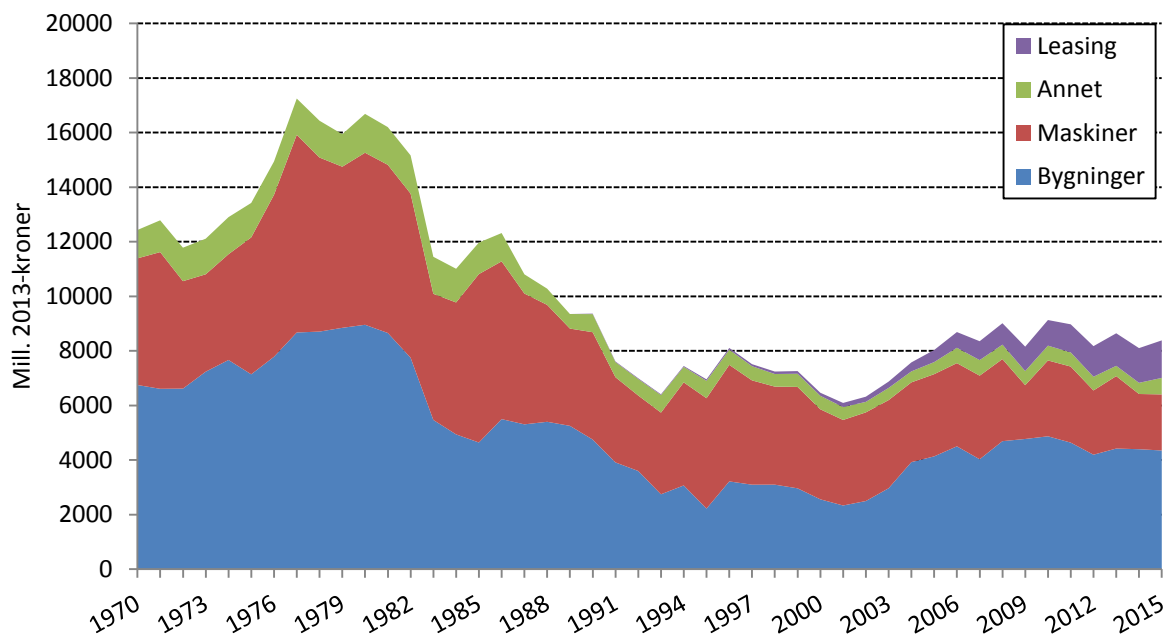
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Andre grupper	6,3 %	4,2 %	3,7 %	4,2 %	4,0 %	3,9 %	3,1 %	2,7 %	3,1 %

3.3.2 Kostnadsutvikling og investeringer

Som det framgår av tabell 3.4, økte kostnadene med 2,9 pst. fra 2013 til 2014. Driftskostnadene økte med 4,1 pst.. Den relativt sterke økningen skyldes særlig økning i kostnadene til gjødsel, kraftfôr og plantevernmidler. Kapitalkostnadene økte lite, som følge av rentereduksjon.

Fra 2014 til 2015 regner BFJ med en samlet kostnadsreduksjon på -0,4 pst. Driftskostnadene er budsjettert å øke med 1,3 pst., eller 258 mill. kroner. Kostnadsveksten, målt i absolutte tall, er størst for kraftfôr, som budsjetteres å øke med 177 mill. kroner eller 2,5 pst. Energikostnadene er ventet å gå ned med i underkant av 100 mill. kroner, mens gjødselkostnadene øker med 111 mill. kroner, eller 6,7 pst. Kapitalkostnadene, inkl. realrente, er budsjettert å gå ned med 4,0 pst. eller 360 mill. kroner fra 2014 til 2015. Kapitalslit og leasingkostnadene øker, men den forventede reduksjonen i realrentekostnaden er så stor at kapitalkostnadene samlet sett reduseres sterkt.

De siste ti årene har bruttoinvesteringene i jordbruket økt med om lag 35 pst. i nominelle verdier. BFJ prognoserer en økning på 5,0 pst. i investeringene, inkl. nye leasingkontrakter i 2015. Nemnda regner med vekst både for bygninger, maskiner og grøfting. Målt i faste priser (volum) nådde investeringene sitt laveste nivå etter opptrappingen på 70-tallet i 2001. Investeringsvolumet har deretter økt, og har de siste ti årene variert rundt et nivå på 8,5 mrd. 2013-priser. Figur 3.6 viser utviklingen i bruttoinvesteringene og inngåtte leasingkontrakter i faste priser etter 1970.

Figur 3.6 Utvikling i bruttoinvesteringer, faste priser. Mill. kroner.

Kilde: BFJ

3.3.3 Utvikling i sysselsetting

Jordbruket stod for 1,9 pst. av samlet sysselsetting i Norge i 2014, mot 4,1 pst. i 1999. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.7 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1989. På 2000-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 4,1 pst. Etter 2010 har den årlige nedgangen vært klart lavere. Det regnes nå med en årlig reduksjon i arbeidsforbruket på 2,2 pst. Med disse forutsetningene er nedgangen i arbeidsforbruk anslått til i underkant av 1 100 årsverk per år fra 2011–2016. Reduksjonen i antall jordbruksbedrifter er avtagende og er nå på om lag 2 pst. per år.

Tabell 3.7 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1 000 stk. for landet, 1989–2016

År	1999	2005	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
Antall jordbruksbedrifter	70,7	53,0	45,6	44,8	43,7	42,9	42,0	41,1
Antall årsverk	81,6	63,5	50,3	49,2	48,1	47,0	45,9	44,9

* Foreløpige tall

Kilde: BFJ

3.3.4 Strukturutvikling

Antall jordbruksbedrifter er redusert med 22,5 pst., eller om lag 11 000 bedrifter, fra 2005 til 2015. Gjennomsnittlig areal per jordbruksbedrift har økt fra 195 daa i 2005 til 230 daa i 2014.

Det har vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. I 2014 var det 9 097 jordbruksforetak med melkeproduksjon, når samdrifter regnes som ett foretak. Dette innebærer en reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 42,8 pst. i perioden 2005 til 2014. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk har økt fra 17 i 2005 til 24,6 i 2014, en økning på 47,3 pst.

Antallet samdrifter med melkeproduksjon økte raskt fram til 2008, for så å gå ned. Nedgangen skyldes i all hovedsak innføringen av kvoteleie fra 1. mars 2009. I 2008 var det registrert 2 068 samdrifter, mens det i 2014 var registrert 1 185 samdrifter. Antall foretak som leier inn kvote har i perioden 2009 til 2014 økt fra 746 til 1 630. I jordbruksoppgjøret 2014 ble særreglene for samdrift fjernet, og samdrifter fjernet som foretaksform i kvote- og produksjonstilskuddsregelverket.

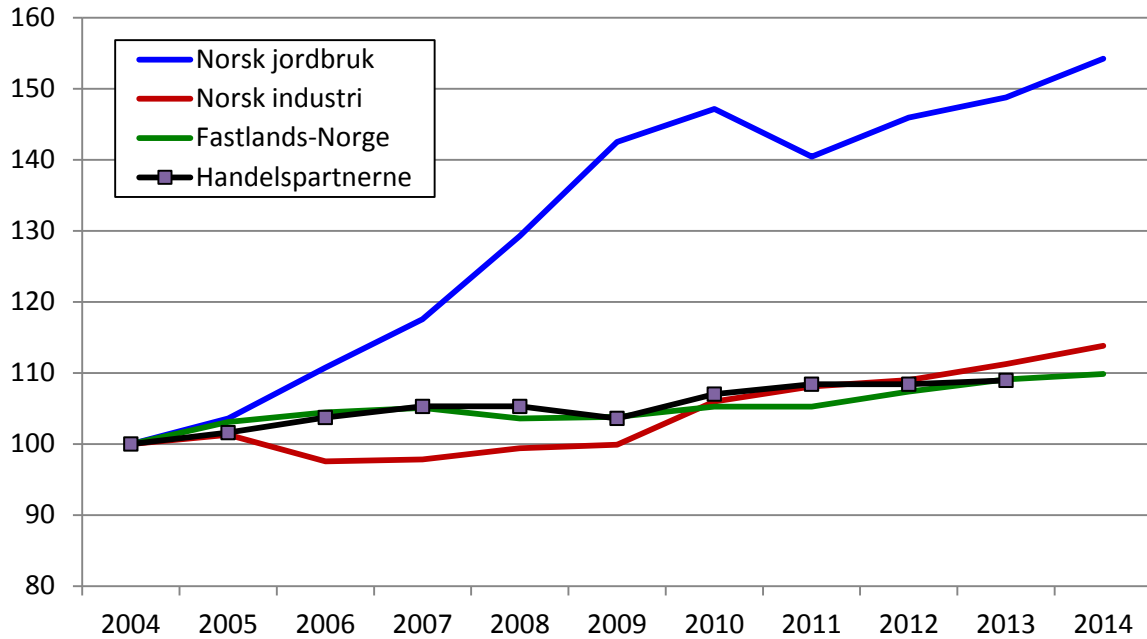
Antall daa korn per bedrift med kornproduksjon økte fra 194 daa i 2005 til 250 daa i 2014. I samme periode økte gjennomsnittlig potetareal fra 28 til 60 daa, og gjennomsnittlig grønnsaksareal fra 45 til 88 daa per foretak. Gjennomsnittlig sauebesetning økte fra 55 til 62 sauer. Antallet verpehøner per bedrift økte fra ca. 4 000 til 7 400, når bedrifter med under 500 høner holdes utenom. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med purker økte fra 47 til 78 purker per bedrift i samme periode. Gjennomsnittstall for antall dyr eller daa preges av at mange bedrifter har flere produksjoner, hvor noen er mer typiske tilleggsproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer likevel generelt at bedriftene spesialiseres.

Arealet til jordbruksbedrifter som går ut av drift, overtas i stor grad av andre jordbruksbedrifter og i hovedsak ved leie. Statistikken viser imidlertid betydelig regional variasjon. Andelen leid areal er i gjennomsnitt om lag 44 pst.

3.3.5 Produktivitet

Produktivitetsveksten i jordbruket er høy. Jordbrukssektoren har, de siste 10 årene, hatt en vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 4,4 pst. hvert år. Tallgrunnet indikerer at produktivitetsveksten har vært mindre de siste årene enn tidligere i perioden. Tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri (bruttoprodukt per timeverk) viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 1,6 pst. de siste ti år, ifølge det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 1,1 pst, jf. figur 3.7.

Total faktorproduktivitet i jordbruket har økt med 2,8 pst. per år de siste 10 årene. I industrien økte totalproduktiviteten med 1,5 pst., mens den i andre vareproduserende næringer i Fastlands-Norge økte med 1,2 pst. per år, iflg. Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.7 Utvikling i brutto arbeidsproduktiviteten.

Kilde: BFJ og Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

3.3.6 Overføringene til jordbruket

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importvernet (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen eksempel på avgiftslettelse som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den gir ikke grunnlag for en nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Netto overføringer i faste kroner var høyest i siste halvdel av 1980-årene og har deretter hatt en nedadgående trend. Etter 2007 har det vært en viss økning i realverdien av totaloverføringene, ifølge OECD. Norge har, sammen med Sveits, Sør-Korea, Japan og Island, den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har i gjennomsnitt vært om lag 57 de siste årene. Prosenten har variert en del fra år til år, særlig pga. svingninger i verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. PSE-prosenten i gjennomsnitt for OECD-land var 18 i 2013. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og valutakurser. Endringer i verdensmarkedspriser vil ha særlig stor betydning. Tabell 3.8 gir en oversikt over PSE for Norge og sammenlignbare land.

Tabell 3.8 Gjennomsnittlig PSE for Norge og andre land

	1986-88	2011-13	2011	2012	2013
OECD-gjennomsnitt	37	18	18	19	18
EU	39	19	18	20	20
Norge	70	57	58	60	53
Sveits	78	53	54	56	49
Island	77	44	44	47	41
Japan	64	54	51	55	56
Sør-Korea	70	52	53	50	52

Kilde: OECD (2013), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2013

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne "skjermingsstøtten". WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.2.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2012 på -30 pst. I gjennomsnitt for OECD-land var CSE på -8 pst.

3.4 Bærekraftig utvikling – miljø og klima

3.4.1 Miljø og klima

I dette kapitlet rapporteres det på målsettingen om bærekraftig landbruk. Det vises for øvrig til rapportene *Miljøstatus i landbruket 2014*, *Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer 2014* utgitt av Landbruksdirektoratet og SSB-rapporten *Jordbruk og miljø – Tilstand og utvikling 2014*.

Norsk landbruk har lange tradisjoner for bærekraftig forvaltning som tar hensyn til miljø, kulturlandskap og biologisk mangfold. Utvikling i kunnskap og virkemidler har bidratt til at aktiviteten på mange områder er mer miljøvennlig i dag enn for 20-30 år siden.

Reduksjon av vannforurensning (avrenning av næringsstoff og plantevernmidler) er en viktig del av miljøarbeidet. Samlet gjennomføring av ulike jordarbeidingstiltak i kornområdene har redusert erosjonsrisikoen på de dyrkede arealene, men ikke tilsvarende det som har vært forventet effekt av tiltakene. Effektene nedstrøms er også påvirket av andre prosesser, som spredt avløp fra husholdningskloakk og værforhold. I følge Bioforsk har mer nedbør og ustabile vintre gitt økt avrenning og kamuflerer effekten av iverksatte tiltak. Etter vannforskriften skal alle vannforekomster ha god økologisk status innen 2021. Forvaltningsplaner for vannområdene skal godkjennes ved Kongelig resolusjon ved årsskiftet 2015-16. Vannforskriften forutsetter vassdragsvis forvaltning og lokal tilnærming til utfordringene.

All matproduksjon starter med fotosyntesen, i utgangspunktet er derfor alt jordbruk basert på opptak av karbondioksid (CO₂). Jordbruksaktiviteter og særlig husdyrhold er imidlertid også opphav til utslipp av klimagasser, hovedsakelig i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Jordbrukets utslipp av klimagasser var i 2013 på 4,7 mill. tonn CO₂-ekvivalenter og utgjorde ca. 8,7 pst. av de totale norske utslippene. Jordbrukets utslipp har blitt redusert med 14,4 pst. fra 1990 til 2013, mens det er en liten økning på 0,2 pst. fra 2012 til 2013. Redusert bruk av gjødsel og færre storfe er hovedårsakene til nedgangen i utslipp.

Jordbrukslandskapets mangfold og kombinasjon av natur- og kulturverdier er en karakteristisk og viktig del av landskapet i Norge.

3.4.1.1 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram har som hovedmål å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Det skal også bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer til luft og vann.

Programmet består av både tilskuddsordninger og miljøkrav i forskrift om produksjons-tilskudd. Til og med 2014 var også forskrift om miljøplan en del av programmet.

Nasjonalt miljøprogram ble revidert i 2012 med ny virkningsperiode fra 2013 til 2016 og inneholder retningslinjer for utformingen av regionale miljøprogram.

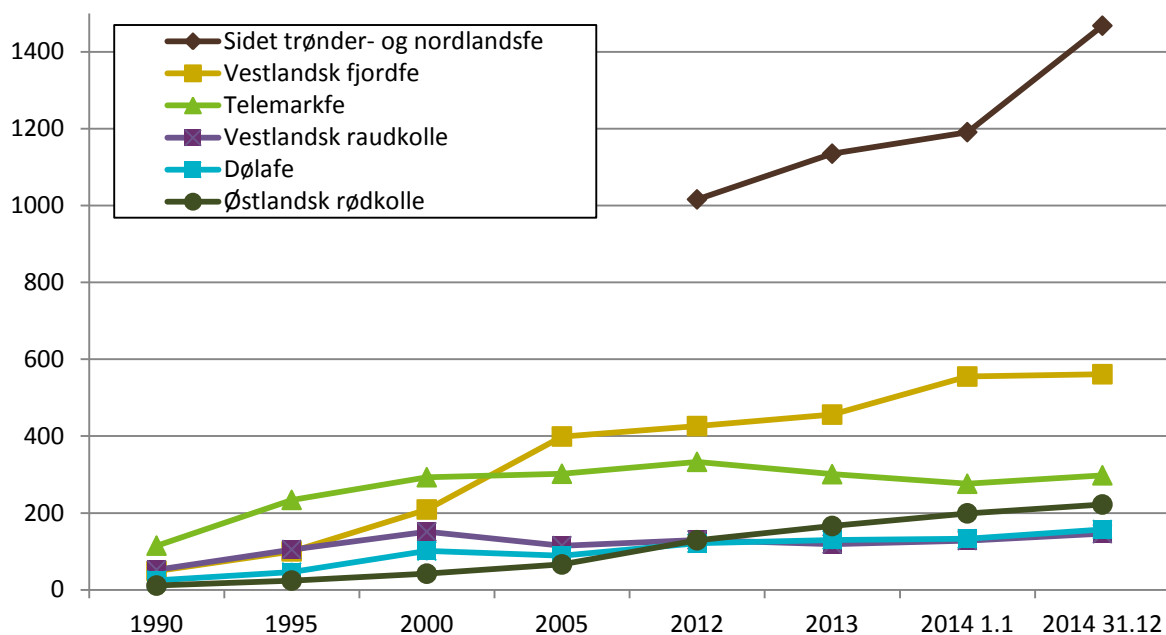
Areal- og kulturlandskapstilskuddet og tilskudd til dyr på beite

De store ordningene over nasjonalt miljøprogram er areal- og kulturlandskapstilskuddet og tilskudd til dyr som beiter på innmark og utmark. Kulturlandskapet er landskap påvirket av menneskelig aktivitet. Virkemidlene skal bl.a. stimulere til et åpent og variert kulturlandskap og bevaring av det biologiske mangfoldet i jordbrukets kulturlandskap. Endringer i jordbruksareal i drift er omtalt i kapittel 3.2.1.

Beiting er viktig for å ivareta kulturlandskapet og for mange plante-, sopp- og dyrearter. De ulike dyreslagene har ulik innvirkning på naturmangfoldet, og det er derfor behov for at både storfe, geit og sau er på beite. Det var registrert om lag 2,2 mill. beitedyr i utmark i 2014. Det ble registrert en nedgang i antall sau på beite i utmark sammenliknet med 2013 (2 800 færre), mens det var en økning i antall geiter og antall storfe på beite i utmark (ca. 1 600 flere for hvert dyreslag).

Genetiske ressurser – Bevaringsverdige storferaser

Rundt 1990 begynte registreringsarbeidet av bevaringsverdige storfe. Den nasjonale tilskuddsordningen for bevaringsverdige storferaser ble etablert i 2000. Som bevaringsverdige storferaser regnes sidet trønder- og nordlandsfe, østlandsk rødkolle, dølafe, vestlandsk rødkolle, vestlandsk fjordfe og telemarkfe. Det har vært en økning i antall dyr for alle rasene siden registreringsarbeidet begynte, med unntak av telemarksfe som har hatt negativ utvikling de siste årene. Denne trenden har snudd i 2014. Alle rasene er likevel fremdeles regnet som truet, og fire er kritisk truet etter FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) sine definisjoner.

Figur 3.8 Utviklingen i antall avlshundyr fra 1990-2014. Registrert i Kuregisteret. Norsk genressurscenter endret i 2014 tellingsdato fra 1.1. i tellingsåret til 31.12.

Kilde: Norsk genressurscenter

Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet gjennom utredninger og informasjonstiltak. Programmet skal bidra til praktisk og næringsrettet kunnskap om klima- og miljøutfordringer som raskt kan formidles til landbruket. I 2014 ble 6 mill. kroner fordelt til fylkesvise tiltak og 12 mill. kroner til sentrale tiltak. Av de sentrale tiltakene ble det innvilget støtte til 25 prosjekter innen fagområdene klimatilpasning, klimagassutslipp/karbonbinding, forurensing og kulturlandskap/biologisk mangfold. Eksempler på nasjonale prosjekter som fikk innvilget støtte i 2014 var Klimasmart landbruk – kurs og informasjonspakke for bønder, Redusert jordtap ved ekstremvær, Klimavennlig gjødsling, og Helhetlig informasjon om betydning av jordarbeiding i korn for agronomi, miljø og klima.

Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvområdene

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket består av 22 områder som representerer variasjoner av jordbrukets prioriterte kulturlandskap med spesielle verdier knyttet til biologisk mangfold og kulturminner og kulturmiljøer. Aktiv landbruksproduksjon danner grunnlaget for gjennomføring av tiltakene. De viktigste miljøtiltakene som gjennomføres er ivaretagelse av kulturminner, biologisk mangfold og landskapsskjøtsel. Finansieringen av ordningen er en samfinansiering mellom LMD (8 mill. kroner i 2014) og Klima- og miljødepartementet (6 mill. kroner i 2014).

For 2014 ble det avsatt 3 mill. kroner til satsingen i verdensarvområdene Vestnorsk Fjordlandskap og Vegaøyen. Klima- og miljødepartementet har bevilget tilsvarende sum. Verdiene i områdene er knyttet til varierte kulturlandskap og er avhengige av aktiv

jordbruksdrift. Jordbruket i områdene er i tilbakegang, og det er behov for å stimulere til aktiv drift og utvikling slik at kulturlandskapsverdiene blir ivaretatt for framtiden.

Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

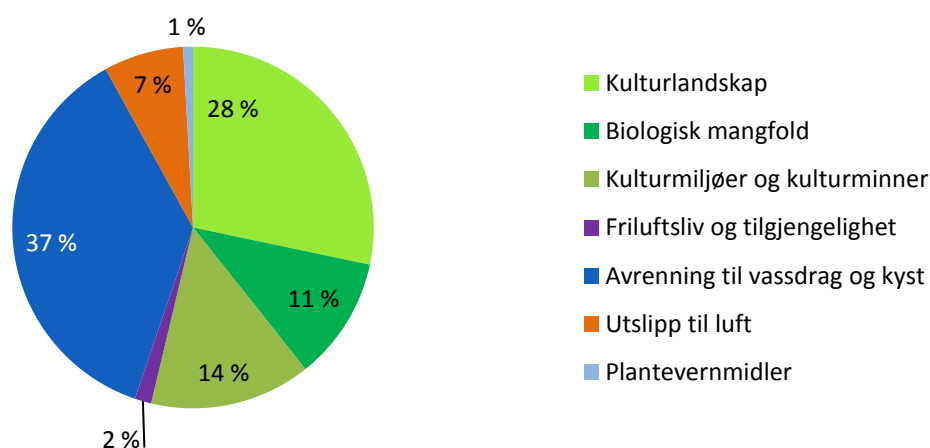
Formålet med Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (2010–2014) har vært å redusere risikoen for helse og miljø ved bruk av plantevernmidler og redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler. Planperioden utløp i 2014.

Prosjekter finansiert med handlingsplanmidler har gitt konkrete resultater som benyttes for å bedre risikovurdering av plantevernmidler, gitt produsentene bedre beslutningsverktøy for når, og mot hvilke skadegjørere, det bør sprøytes, samt bidratt til at produsenter har fått mer kunnskap om alternativer til kjemisk bekjemping og om integrert plantevern. Prosjekter har også avdekket at det fortsatt er utfordringer, samt at mange områder kan forbedres og arbeides videre med.

3.4.1.2 Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene (RMP) omfatter en sentral del av de miljørelaterte tiltakene og virkemidlene over jordbruksavtalen. Formålet er bevaring og skjøtsel av spesielle kulturlandskap og redusere forurensing til vann og luft. I 2013 ble de regionale miljøprogrammene rullert med ny virkningsperiode til og med 2016. Ordningene ble gjennomgått for å bedre miljøeffekten av tiltakene og det ble fastsatt en nasjonal meny av tiltak som fylkene kan velge fra, basert på sine største miljøutfordringer. Menyen sikrer harmonisering og til en viss grad mer miljøretting av ordningene. I tillegg ble nytt elektronisk kartbasert søknads- og saksbehandlingssystem (eStil) tatt i bruk ved søknadsomgangen høsten 2013. Totalt 65 pst. søkte elektronisk det første året med eStil. I 2014 var andelen 75 pst. Det nye systemet innebærer en bedre og mer enhetlig rapportering og mer effektiv forvaltning av ordningen.

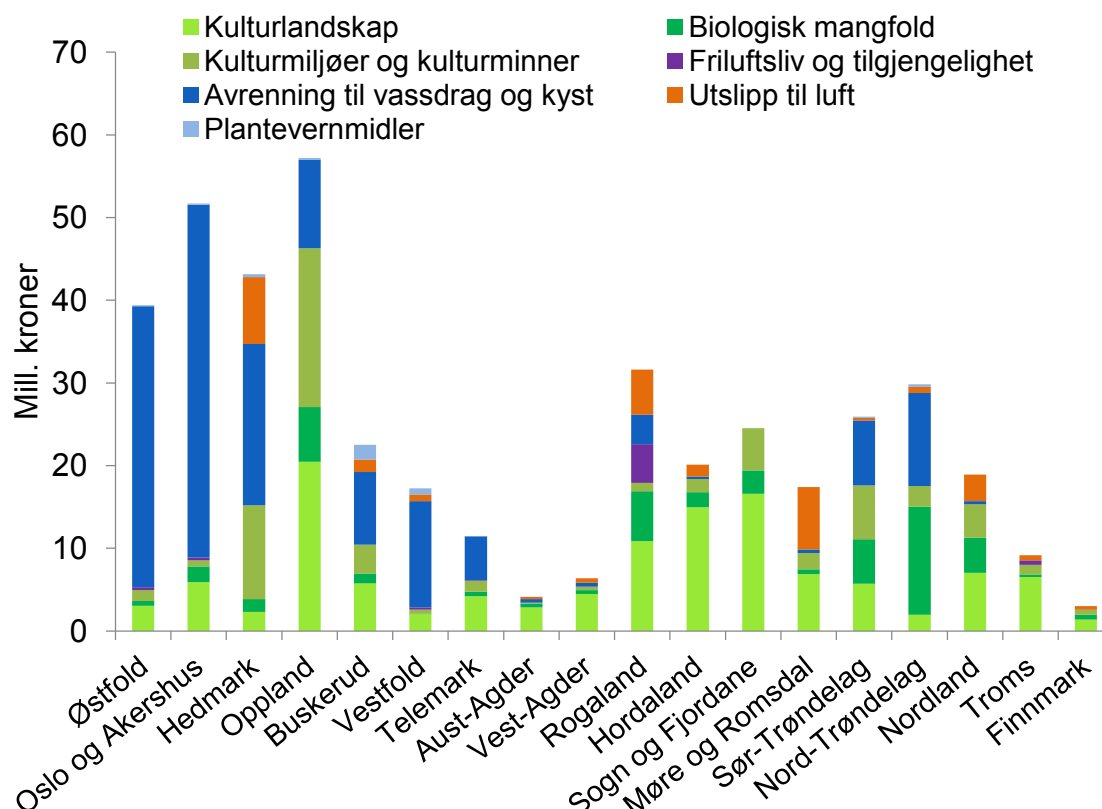
I 2014 gjennomførte over 22 100 foretak tiltak innenfor de regionale miljøprogrammene. Figur 3.9 viser den totale fordelingen av tiltak per hovedområde. De største tiltaksområdene var avrenning til vassdrag og kyst (37 pst.), og kulturlandskap (28 pst.).

Figur 3.9 RMP-midler fordelt på hovedområder i 2014

Kilde: Landbruksdirektoratet

Det er stor variasjon i prioriteringer av tiltak mellom de ulike fylkene som vist i figur 3.10. Fylker med stor andel korndyrking bruker en betydelig andel av midlene til tiltak for å redusere erosjon og næringsstoffavrenning, mens de øvrige fylkene vektlegger tiltak som hindrer gjengroing og ivaretar verdifulle kulturlandskap og naturtyper. Den ulike prioriteringen av tiltak mellom fylker viser behovet for å kunne tilpasse innretningen av miljøvirkemidlene til regionale utfordringer, noe som er i tråd med intensjonen for ordningen.

Figur 3.10 Fylkesvis fordeling av miljøtema i RMP 2014

Kilde: Landbruksdirektoratet

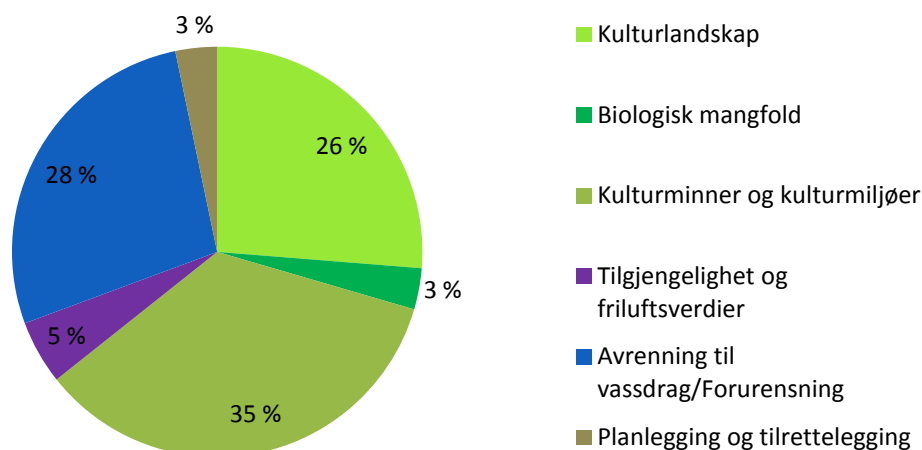
3.4.1.3 Miljøvirkemidler i Landbrukets utviklingsfond

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og tilskudd til drenering

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet, samt redusere forurensingen fra jordbruket. Et viktig formål med ordningen er å få til mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger.

Ordningen forvaltes av kommunene og bevilgningen for 2014 var på 225 mill. kroner, herav 100 mill. kroner øremerket dreneringsordningen. Det ble tilbakeført midler på SMIL-ordningen pga. utgåtte arbeidsfrister. Totalt ble det i 2014 innvilget midler til over 3 800 prosjekter med samlet tilsagn på 167 mill. kroner, og det gis tilskudd på inntil 70

pst. av kostnadsoverslag. Om lag 64 pst. av midlene gikk i 2014 til tiltak for å fremme verdier i kulturlandskap, kulturmiljøer og biologisk mangfold, mens 28 pst. av midlene gikk til tiltak for å redusere forurensning til vann, jf. figur 3.11. Freda og verneverdige bygninger og gammel kulturmark er de største postene når det gjelder bevaring av kulturlandskap, mens hydrotekniske anlegg er den viktigste gruppen av tiltak innen forurensning.

Figur 3.11 SMIL-midler fordelt på hovedområder i 2014

Kilde: Landbruksdirektoratet

Forskrift om Tilskudd til drenering av jordbruksjord trådte i kraft i juni 2013. Det ble satt av 100 mill. kroner til tilskudd til drenering for 2014, men kun innvilget søknader for 62 mill. kroner. Det er til sammen for årene 2013 og 2014 innvilget tilskudd for systematisk drenering på om lag 220 000 dekar, i tillegg er det innvilget tilskudd til usystematisk grøfting og omgraving/profilering på om lag 20 000 dekar berørt areal. Ordningen har hatt lavere oppslutning enn forventet, men gjeninnføring av tilskuddet har medført noe høyere grøfteaktivitet enn tidligere. Det foregår også noe grøfteaktivitet uten at det søkes om tilskudd. Godt drenert jord gir bedre utnyttelse av næringsstoffer, reduserer faren for jordpakking og reduserer faren for lystgassutslipp. God drenering bedrer også muligheten for produksjon og innhøsting i perioder med ekstremvær.

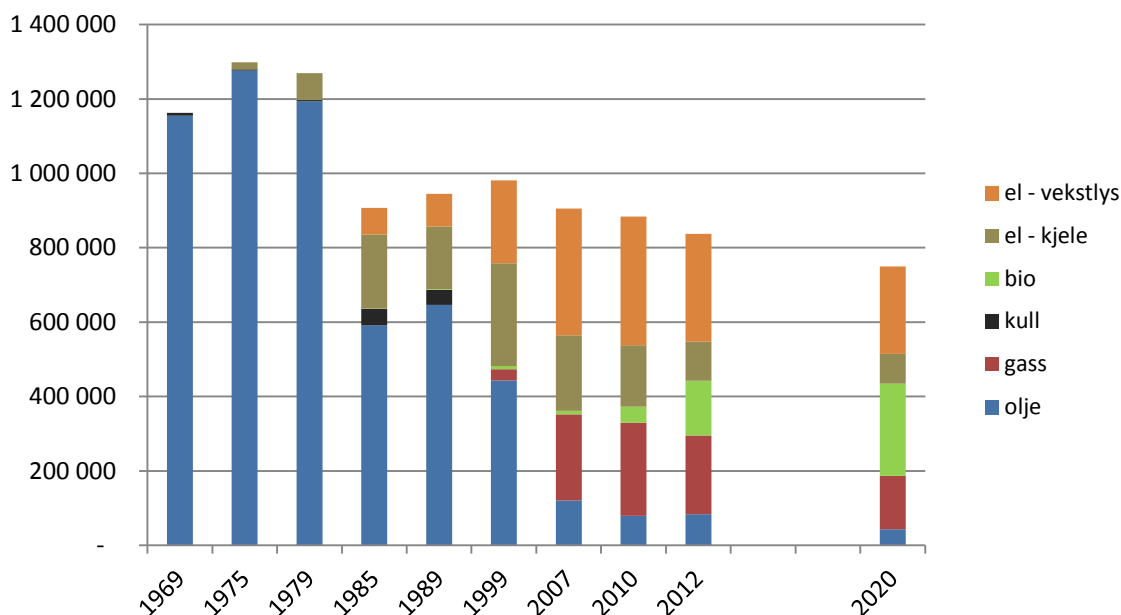
Støtte til organisert beitebruk

Det er et mål å legge til rette for økt beitebasert kjøttproduksjon og vedlikehold av kulturlandskap. Det gis fylkesvis driftsstøtte til 750 beitelag fra RMP og dette omfatter 75 pst. av sau og 30 pst. av storfe på utmarksbeite. Støtte til investeringstiltak i beiteområder i utmark ses i sammenheng med midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltskader over Klima- og miljødepartementets budsjett.

Energieffektivisering i veksthussektoren

I jordbruksoppgjøret 2012 ble det igangsatt et 3-årig prosjekt i regi av Norges gartnerforbund: Energieffektivisering og redusert klimautslipp i veksthussektoren. Prosjektet har

hatt en ramme på 1 mill. kroner per år fra 2013–2015. Sektoren har hatt en betydelig reduksjon i energiforbruk de senere år, og en betydelig overgang fra fossile til mer miljøvennlige energikilder, jf. figur 3.12. Resultatet av spart energi eller konvertert energi er 141 625 000 kWh. Veksthusnæringens mål for reduksjon i det totale energiforbruket er 25 pst. fra 1990 til 2020.

Figur 3.12 Energiforbruk (1000 kWh) fordelt på kilder i veksthussektoren i perioden 1969-2012, og målet veksthusnæringen har satt for 2020.

Kilde: Norges gartnerforbund.

3.4.2 Økologisk produksjon og forbruk

Det er et mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Det legges vekt på at satsingen skal bidra til balanse mellom produksjon og etterspørsel.

3.4.2.1 Markedsutvikling

Samlet for alle produktgrupper økte omsetningen av økologiske produkter i dagligvarehandelen med 26 pst. fra 2013 til 2014. De sterkeste driverne til veksten var økt salg av grønnsaker, frukt og barnemat. Omsetningsstatistikken skiller ikke mellom norskproduserte og importerte varer. Det produseres imidlertid ikke økologisk barnemat i Norge. Det er grunn til å tro at den økte omsetningen av frukt og grønt også i stor grad er basert på import. Tabell 3.9 viser andel økologiske varer av total omsetning i 2014 og endring fra 2013 for et utvalg varer.

Totalt ble det omsatt økologiske matvarer for ca. 1,74 mrd. kroner i 2014, tilsvarende 1,45 pst. av totalmarkedet. Av dette utgjorde 349 mill. kroner omsetning i andre markedskanaler enn dagligvarehandelen, dvs. storhusholdninger, spesialbutikker, Bondens marked, bakerier og abonnementssalg. I tillegg kommer salg gjennom helsekostforretninger (232 mill. kroner). Omsetningen i salgskanaler utenom dagligvare utgjorde ca. 25 pst. av det totale markedet for økologiske produkter i Norge.

Tabell 3.9 Prosentvis andel økologiske varer av total omsetning i dagligvarehandelen (i verdi) i 2014 og prosentvis endring fra 2013 til 2014

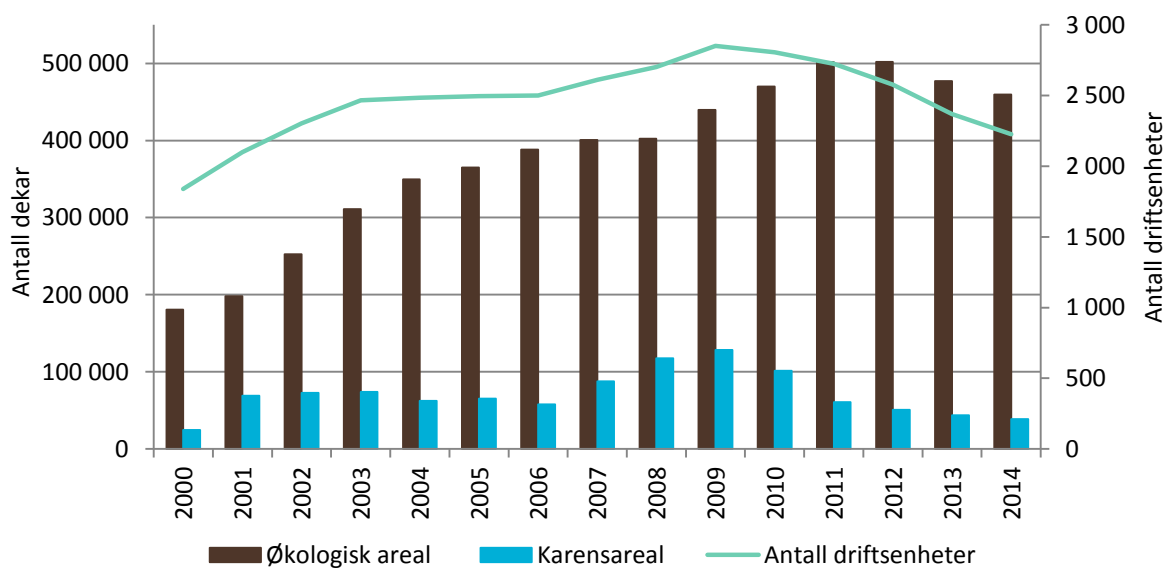
Økologiske varer	Omsetning i mill. kroner i 2014	Andel økologisk målt i pst. av totalomsetning i 2014	Endring i pst. fra 2013 til 2014
Barnemat	272,9	36,2	35,4
Egg	136,3	7,0	25,8
Grønnsaker	395,8	3,4	46,2
Meieriprodukter	308,4	1,7	12,0
Kornprodukter og bakervarer	138,9	1,0	9,9
Frukt, bær og nøtter	157,4	1,7	69,0
Kjøtt	60,1	0,3	13,3
Øvrige matvarer (krydder, kaffe, pålegg, soya- og rismelk mm.)	247,5	*,	22,4
Sum	1739,5	1,45	28,9

*Varierer fra 0,1 pst. til 33,4 pst (soya- og rismelk)

Kilde: Nielsen

3.4.2.2 Areal – og produksjonsutvikling

Figur 3.13 viser utvikling i økologisk drevet areal og areal under omlegging (karensareal) samt antall økologiske driftsenheter for perioden 2000 til 2014. De økologiske arealene i 2014 var på 461 000 daa, og utgjorde om lag 4,7 pst. av det totale jordbruksarealet (medregnet karensareal er andelen 5,1 pst.). Dette er en reduksjon på 3,5 pst. sammenliknet med 2013. Det var nedgang i de fleste typer økologiske arealer, med unntak av arealer med økologisk hvete. Arealer med økologiske grønnsaker gikk tilbake med 18 pst., mens det økologiske kornarealet hadde en nedgang på 1,5 pst. 2014 var imidlertid en god vekstsesong, så produksjonen av økologisk korn økte med 29 pst. sammenlignet med 2013. Karensarealer økte fra 2007 til 2009, men har de siste årene gått tilbake.

Figur 3.13 Utvikling i økologisk areal og karensareal samt økologiske driftsenheter, 2000 – 2014.

Kilde: Debio.

Husdyr i økologisk driftsform utgjør foreløpig en liten andel av det totale antall husdyr i Norge. Fra 2013 til 2014 var det en økning i antall dyr for alle dyreslag utenom storfe. Antall økologisk sau og lam utgjør 4,5 pst, mens økologisk storfe utgjør 3,3 pst. av totalt antall storfe. Når det gjelder produsert vare økte den økologiske produksjonen av egg med hele 23 pst. og produksjon av kjøtt (storfe, sau/lam, svin og geit) økte med 2,9 pst. Produksjon av økologisk melk og fjørfe gikk noe tilbake i 2014, med henholdsvis -4,9 pst. og -2,4 pst.

Tabell 3.10 viser andel økologisk areal av totalt jordbruksareal for et utvalg av land i Europa. Som det framgår av tabellen, er Norge på nivå med flere land i Europa når det gjelder andel økologisk jordbruksareal og høyere enn i Frankrike og Storbritannia.

Tabell 3.10 Økologisk areal (inkl. karens) og prosentandel av totalt jordbruksareal i 2013.

Land	Hektar	Pst. økologisk
Danmark	169 298	6,4
Frankrike	1 060 756	3,9
Tyskland	1 060 669	6,4
Norge	51 662	4,7
Sverige	500 996	16,3
Storbritannia	567 751	3,3

Kilde: www.organic-world.net

3.4.2.3 Utviklingsmidler

Det ble satt av 32 mill. kroner for 2014 til utviklingsprosjekter innen økologisk landbruk. Midlene ble delt mellom foregangsfylkesatsingen og utviklingsprosjekter i hovedsak innen kategoriene markedsadgang og informasjon til forbruker. Foregangsfylkene skal stimulere til velfungerende verdikjeder for økologiske produkter som kan produseres i Norge, og jobber innenfor temaområdene jordkultur, frukt og bær, grønnsaker, melk, korn og forbruk/storhusholdning. I 2014 fikk foregangsfylkene et utvidet nasjonalt ansvar og utarbeidet nye 4-årige planer. Foregangsfylkene har en viktig rolle som formidlere av kunnskap og erfaring, særlig mot produsentmiljøene.

I tillegg ble det satt av 2 mill. kroner til generisk markedsføring over Matmerks bevilgning til informasjonsarbeid om økologiske produksjonsformer og produkter.

3.4.3 Andre politikkområder

3.4.3.1 Kompetanseutvikling og rådgiving

Norsk Landbruksrådgiving

Norsk Landbruksrådgiving driver faglig utvikling og uavhengig rådgiving i landbruket gjennom lokale rådgivingsenheter, og er viktig for å utvikle god agronomi og økt kompetanse i næringen. Det ble satt av 82,5 mill. kroner til Norsk Landbruksrådgiving i 2014, til blant annet drift av rådgivingsaktiviteten, byggteknisk planlegging, maskin-teknisk rådgiving, rådgiving om økologisk produksjon og rådgiving innen grøntsektoren.

Fra 2014 ble Norsk Landbruksrådgiving slått sammen med Landbrukets HMS-tjeneste, og har dermed også ansvar for rådgiving innen helse, miljø og sikkerhet.

4 Utvikling i foredlings- og omsetningsledd

4.1 Innledning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Jordbruks- og handelspolitiske forhold, markedsordninger og prisutvikling på råvarer har likevel stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning. Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må som følge av dette ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv.

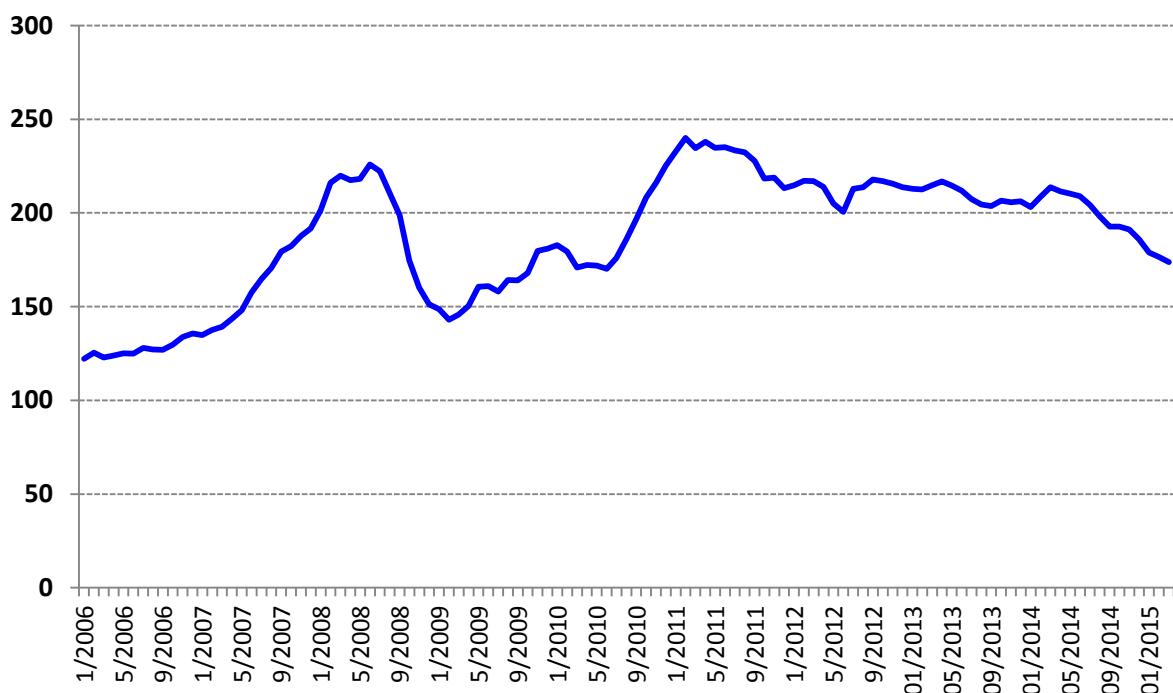
Produksjonsverdien i nærings- og nytelsesmiddelindustrien i 2014 var ifølge SSB, om lag 185 mrd. kroner (inkl. fisk, drikkevarer og tobakk). Økningen fra 2013 var på 7,7 pst. Næringsmiddelindustrien bidro med 42,4 mrd. kroner i verdiskaping i 2014, ifølge SSB. Målt i faste priser økte bruttoproduktet med 2,3 pst. fra 2013 til 2014.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker, men det gjør også den totale omsetningen av matvarer i Norge. Norsk næringsmiddelindustri (ekskl. fiskevarebransjen) har fått redusert sin hjemmemarkedsandel de siste årene. Hjemmemarkedsandelen målt i verdi er anslått til om lag 80 pst., mens den i 1995 utgjorde 89 pst. (NILF, Mat og industri 2014).

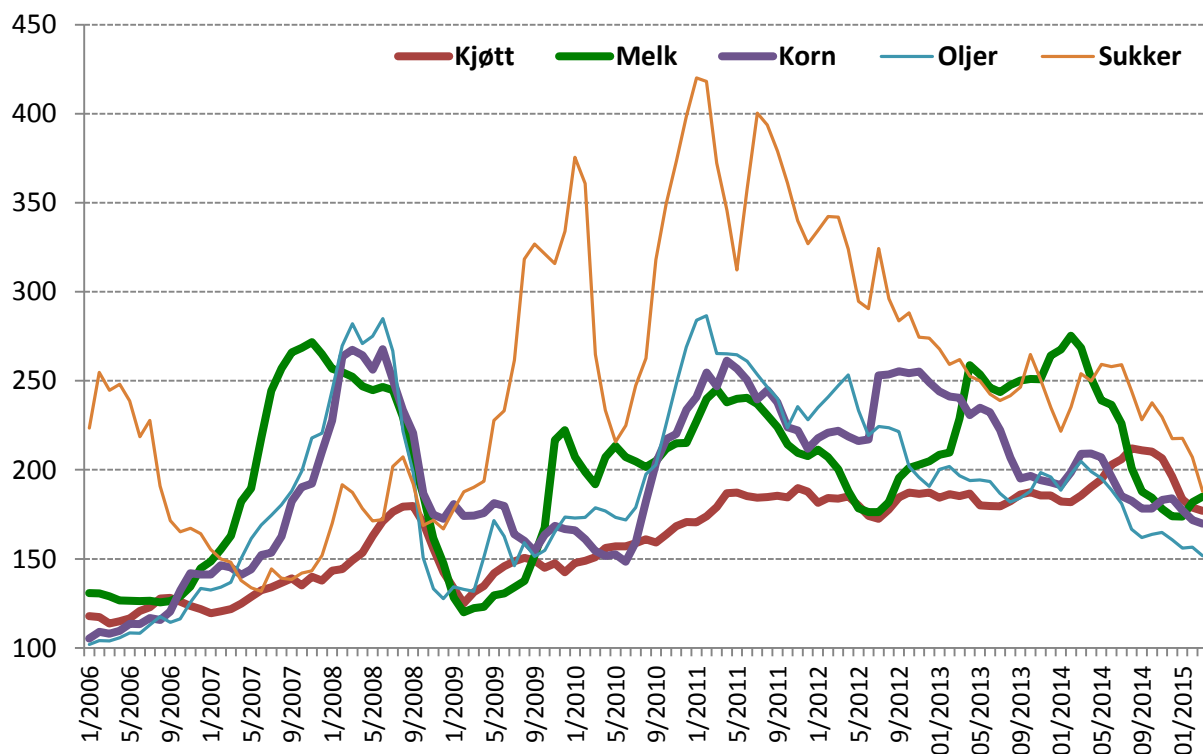
4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

De internasjonale råvaremarkedene har vært turbulente de siste årene. Etter den internasjonale matkrisen i 2008, nådde FAOs prisindeks for råvarer et nytt rekordnivå i februar 2011. Figur 4.1 viser utviklingen i FAOs matprisindeks, som et gjennomsnitt. De siste 12 mnd. er indeksen redusert med 18,7 pst. Prisfallet har vært størst for meierivarer, med en reduksjon på 31 pst. Prisene har falt klart minst for kjøtt, med en reduksjon på 4,6 pst., jf. figur 4.2.

Prisene for korn har falt like mye som gjennomsnittet av FAO-indeksen de siste 12 mnd., dvs. 18,7 pst. Kornprisene ligger igjen klart under norske engrospriser, som har tollvern. Siden mai 2012 har prisene på soya internasjonalt vært så høye at det ikke har vært ilagt prisutjevningsbeløp, og internasjonale priser påvirker dermed norske fôrkostnader direkte. Derfor avgjør utviklingen i engrosprisene på norsk korn utviklingen i råvarekostnadene til mel- og karbohydratkildene til kraftfôr, som utgjør om lag 70 pst. av samlet kraftfôrvolum.

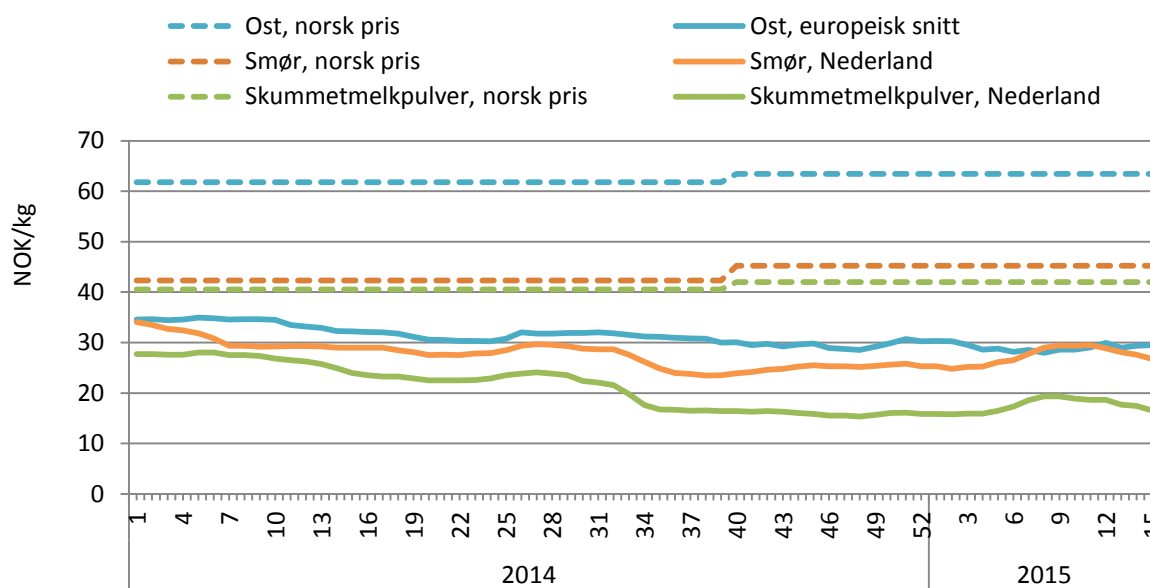
Figur 4.1 FAOs prisindeks for matråvarer. Gjennomsnitt 2002–2004=100.

Figur 4.2 FAOs prisindeks for grupper av matvarer. Gjennomsnitt 2002–2004=100.

Prisutviklingen internasjonalt varierer. For den norske RÅK-industrien er prisutviklingen i EU-markedet mer relevant enn verdensmarkedsprisen.

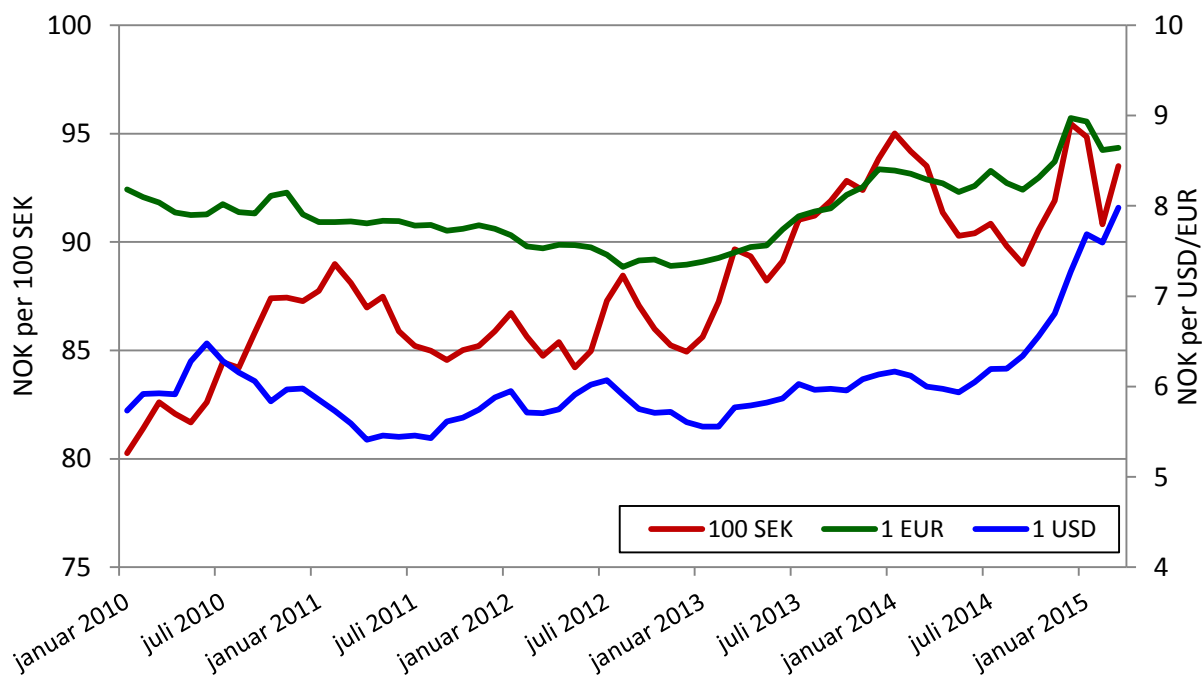
Figur 4.3 viser prisutviklingen i EU-markedet for sentrale meierivarer.

Figur 4.3 Utviklingen i priser på sentrale meierivarer i EU-markedet.

Kilde: Landbruksdirektoratet

I tillegg til internasjonal prisutvikling, har endringer i valutakurser stor betydning for norsk jordbruk og matindustri. Den norske krona er svekket de siste året, jf. figur 4.4. Det har, isolert sett, styrket konkurransekraften til norsk matsektor på hjemmemarkedet. Samtidig bidrar det til at viktige innsatsvarer i jordbruket, og matvarer som importeres blir dyrere. I økonomiske analyser prognoserer SSB at kronen vil styrke seg mot euro i 2016.

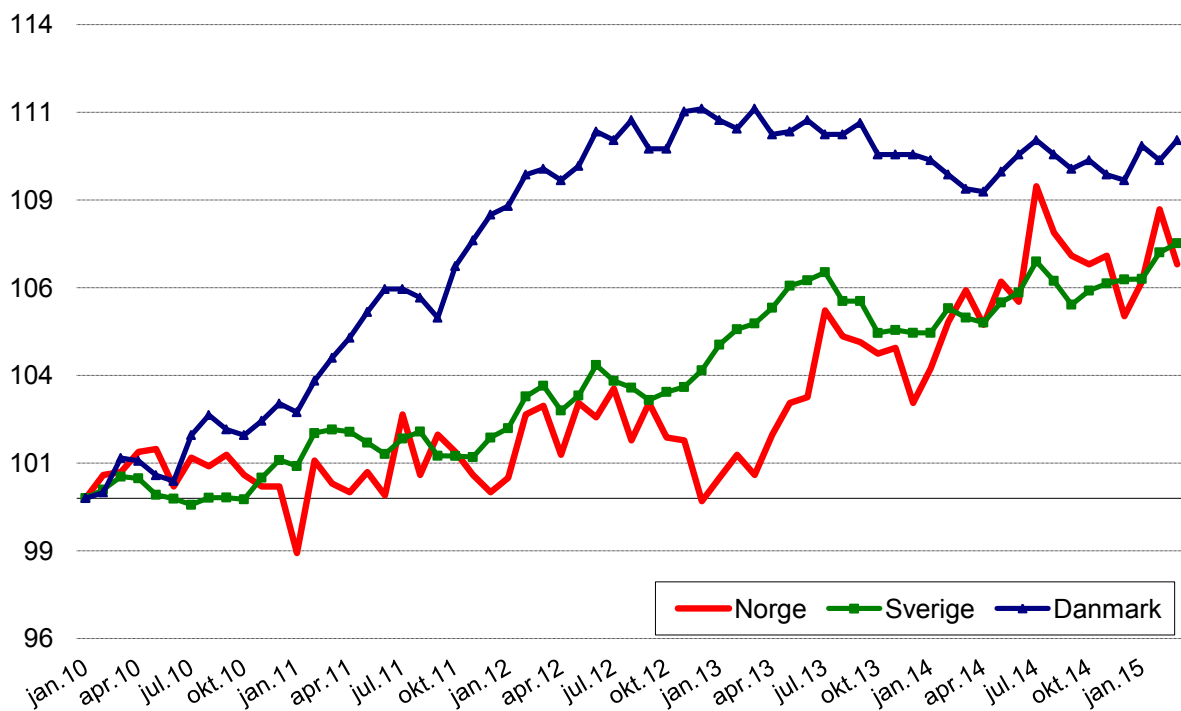

Figur 4.4 Månedlig utvikling i kronekursen mot sentrale valutaer.

Kilde: Norges Bank.

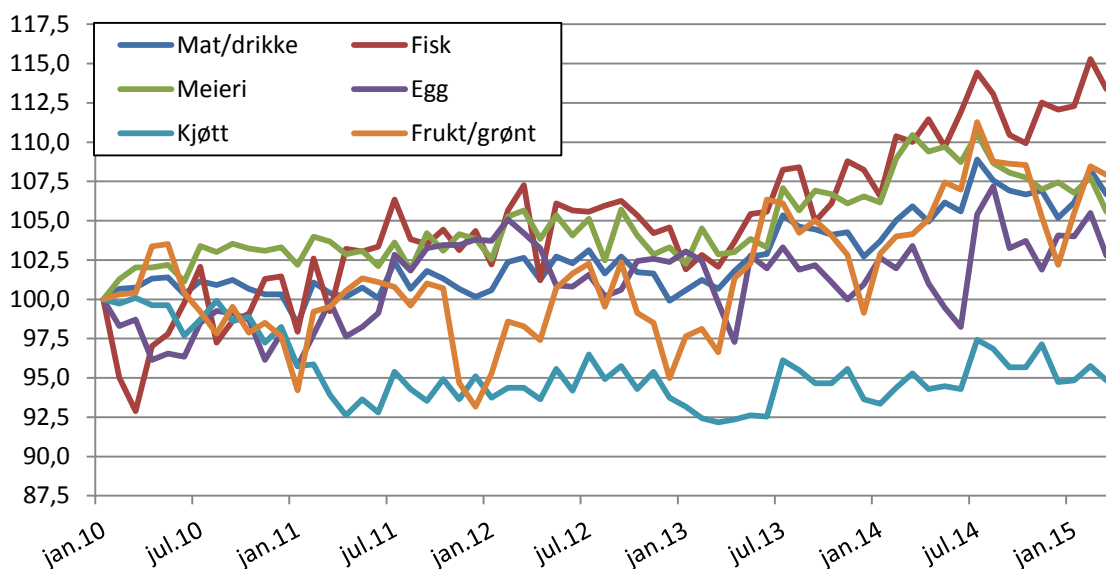
4.3 Prisutviklingen på matvarer

Pga. importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket, påvirkes forbrukerprisene for mat i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land. Forbrukerprisene på mat i Norge var nominelt forholdsvis stabile fra sommeren 2009 til januar 2013, ifølge SSBs konsumprisindeks. Siden da har forbrukerprisene i Norge steget klart mer enn i Sverige og Danmark, jf. figur 4.5. Isolert sett ga målprisøkningene i jordbruksoppgjøret i 2014 grunnlag for en økning i matprisindeksen på ¼ prosentpoeng. De siste tolv månedene (fra mars til mars) har forbrukerprisene økt med 0,7 pst. i Norge, med 2,0 pst. i Sverige og 1,3 pst. i Danmark. Som følge av prisvariasjon, endres tolv månedersveksten en del fra måned til måned.

Figur 4.5 Prisutvikling på matvarer i Norge, Sverige og Danmark i nasjonal valuta. Indekser, jan 2010=100.

Kilde: De statistiske sentralbyråene i respektive land.

Figur 4.6 Prisutvikling på grupper av matvarer i Norge. Indekser, jan 2010=100.

Kilde: NILF og SSB.

Figur 4.6 viser utviklingen i forbrukerprisene fra januar 2010. Prisveksten har vært størst for fisk, mens kjøttvarene har blitt vel 5 pst. billigere. De siste tolv månedene har prisene i Norge økt mest for fisk og frukt og grønt, mens kjøtt, egg og særlig meierivarer har blitt billigere, i følge SSB.

Husholdningenes andel av utgifter til mat og alkoholfrie drikkevarer har vært fallende over lang tid. Den nyeste forbruksundersøkelsen (2012) viste at 11,8 pst. av husholdningenes konsum gikk til mat- og alkoholfrie drikkevarer. Det er samme konsumandel som i forrige forbruksundersøkelse (2007-2009).

Til tross for en lav konsumandel sammenlignet med andre land, er det likevel et høyt prisnivå for matvarer i Norge sammenlignet med andre europeiske land og våre naboland. Det skyldes bl.a. pris-, kostnads- og lønnsnivå, kostbar distribusjon, konkurranseforhold og at norske råvarepriser er høyere enn i nabolandene. Ifølge Eurostats prisnivåindekser lå prisnivået på matvarer i Norge 75 pst. over gjennomsnittet for EU28 i 2013. Prisnivået på alle varer og tjenester til konsum i husholdningene var 55 pst. høyere enn gjennomsnittet i EU28. Prisnivåjustert personlig konsum var 67 pst. høyere. Blant matvarene er det varegruppene melk, kjøtt og kornprodukter som, relativt sett, er dyrest i Norge. Statistikken viser også at prisnivået på mat i Norge i 2013 var 11 pst. høyere enn i Danmark og 19 pst. høyere enn i Sverige.

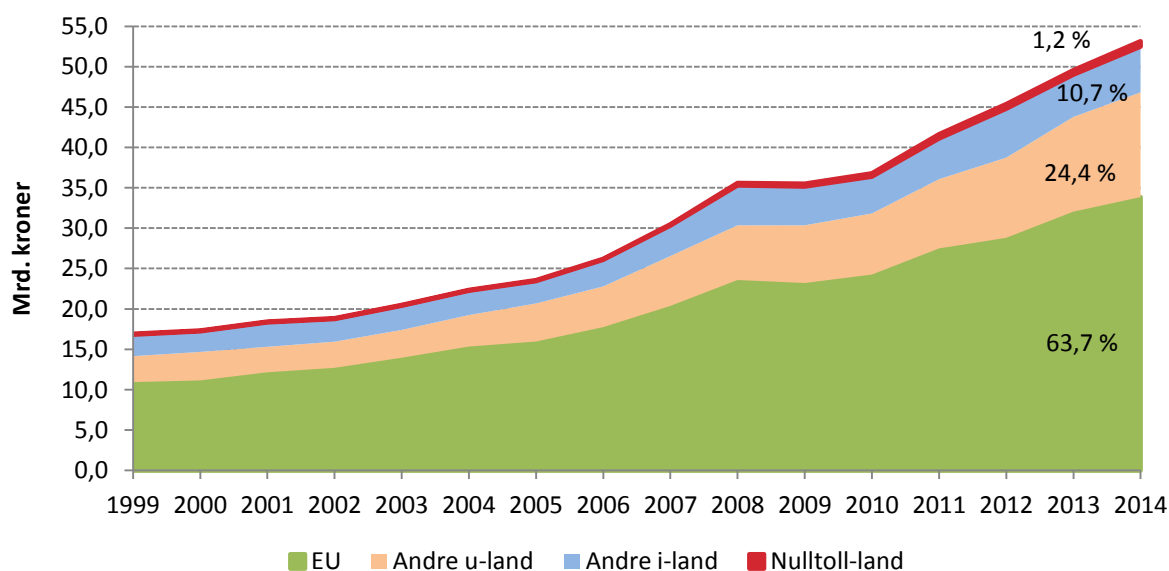
Absolutte prisforskjeller til omverdenen på råvarer og forbruksvarer har betydning for sektorens konkurransekraft. SSBs grensehandelsundersøkelse anslår at nordmenn totalt handlet for 14 mrd. kroner i forbindelse med dagsturer til utlandet i 2013. Grensehandelen økte med 5 pst. fra året før.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har vært jevnt økende over tid. Den samlede norske produksjonen av kjøtt (storfe, svin, fjørfe og sau) sank imidlertid med 0,3 pst. i 2014. På grunn av opparbeidet reguleringslager og synkende etterspørsel gikk importen av storfekjøtt til nedsatt toll ned for andre år på rad i 2014, og markedsandelen for norsk storfekjøtt økte fra 86 til 87 pst. Engrossalget av lam sank med 1,7 pst. fra det høye nivået i 2013, samtidig som produksjonen økte, slik at behovet for import av lamme-kjøtt gikk ned. Forbruket av kylling har økt sterkt de siste årene og produksjonskapasiteten er utvidet. Stor svikt i etterspørselen, gjør at produsentenes kontrakter nå er redusert med 14 pst. i gjennomsnitt for 2015. I eggsektoren er det fortsatt en krevende markeds-situasjon med overskudd som følge av store investeringer de siste årene. Etter flere år med overskudd, markedsregulerende tiltak og lave priser i svinektoren, bedret markeds-situasjonen for svin seg i 2014 og det prognoseres balanse i 2015.

Importen av meieriprodukter økte med ca. 9 pst. i 2014, og importen av yoghurt økte relativt sett sterkest. Forbruket av drikkemelk per innbygger synker, og i 2014 gikk det totale forbruket av drikkemelk ned med 0,5 pst. Forbruket av rømme økte med 2,4 pst. i 2014, mens forbruket av fløte sank med 2,9 pst. Totalt økte produksjonen av norsk ost med 1,7 pst., mens importen av ost økte med 5 pst.

Til tross for høy norsk produksjon fortsetter importen av landbruksvarer å øke, og import-konkurransen er krevende for næringen. Utviklingen i import av landbruksvarer i mrd. kroner fordelt etter opprinnelse er vist i figur 4.7.

Figur 4.7 Utviklingen i importverdi av landbruksvarer, fordelt på forskjellige grupper opprinnelsesland. Mrd. kroner

Kilde: Landbruksdirektoratet

Som vist i figur 4.7 ble det i 2014 importert landbruksvarer til en verdi av 53,2 mrd. Kroner, en økning på 7 pst. sammenlignet med 2013. Verdien på norsk eksport av

landbruksvarer var til sammenligning på 8,3 mrd. kroner. Deler av økningen i importverdien i 2014 skyldes at den norske kronen ble svekket mot euro og dollar. Viktige importvarer er råvarer til kraftfôr (til husdyr og fisk), vin, bakervarer, oljer og sjokolade. Av de importerte fôrråvarene utgjør råvarer til fiskefôr 63 pst. og råvarer til husdyrfôr 37 pst. Litt under halvparten av importen av landbruksvarer er import av matvarer (ikke dyre- og fiskefôr) som er i direkte konkurranse med norsk produksjon. Importen av slike varer økte med i underkant av 4 pst. fra 2013 til 2014.

EU står for om lag 64 pst. av landbruksvareimporten, med Danmark og Sverige som de to største eksportlandene. Om lag 24 pst. av importen kommer fra GSP-land (u-land), der Brasil er dominerende, og der viktige produkter er soyabønner og andre proteinråvarer til fiskefôr. Av importen kommer 1,2 pst. fra de fattigste 59 landene i verden, som har tollfri og kvotefri markedsadgang til Norge. Viktige importvarer fra disse landene er blomster, kaffe og honning.

Bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK) er spesielt utsatt for økt importkonkurranse. Importen er økende, og i 2014 ble det importert RÅK-varer til menneskemat til en verdi av 10,1 mrd. kroner. Dette er en økning på 10 pst. fra 2013. Verdien av norsk eksport av RÅK-varer økte med 360 mill. kroner til 2 mrd. kroner i 2014. Målt i kvantum økte den norske eksporten av RÅK-varer med 7,4 pst.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde eller øke markedsandelen innenfor det voksende markedet for bearbeidede landbruksvarer. Framtidig utvikling i industrien avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase, og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige med hensyn til både pris og kvalitet. Rundt 70 pst. av matkornet, 20 pst. av bær- og fruktproduksjonen og 14 pst. av melkeproduksjonen inngår i produksjonen av RÅK-varer.

Prisutvikling råvarer

For de råvarene og ferdigvarene som omfattes av RÅK-ordningen, blir råvareprisforskjeller mellom norsk og internasjonal pris kompensert med utbetaling av tilskudd der tollsatsen alene ikke kompenserer for råvareprisforskjellen. Prisutjevning skjer i form av prisnedskrivning av innenlandske jordbruksvarer som nyttes til framstilling av ferdigvarer, og som tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon). Satsene fastsettes normalt årlig.

Rundt 90 pst. av RÅK-vareimporten til Norge kommer fra EU, og da i særlig grad fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et sentralt element i konkurransevilkårene for industrien, og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Utvikling i matvarekjeden

Dagligvaremarkedet har de siste tiårene vært preget av en økende vertikal integrasjon, noe som påvirker konkurranseforholdene for matindustrien. Det er utviklet nye grossist- og distribusjonsløsninger, og dagligvarekjedene kontrollerer i dag en svært stor andel av distribusjonen av dagligvarer.

Andelen av dagligvarehandelens egne merkevarer (EMV) er i jevn vekst og utgjør nå i gjennomsnitt 13,9 pst. av samlet omsetning i dagligvaremarkedet. EMV-andelen er raskt økende i enkelte varekategorier, og er størst innen ferskvarer som egg, fjørfekjøtt, kjøtt-pålegg og brød.

Dagligvarekjedene satser også på oppkjøp av industri og har etablert seg innen bl.a. bakeri-, grønt- og kjøttsektoren. Vertikal integrasjon sammen med stor markedskonsentrasjon i alle tre salgskanaler for mat (dagligvare, storhusholdning og bensin, kiosk og servicehandel), er samlet med på å gi dagligvarekjedene økt kontroll i verdikjeden.

Den største endringen i dagligvaremarkedet det siste året, er Coops oppkjøp av ICA Norge, noe som har medført at det nå er tre store dagligvarekjeder som kontrollerer om lag 96 pst. av markedet. Bunnpriskjeden, som har om lag 3 pst. av markedet, har innkjøps- og distribusjonsavtale med REMA 1000. For matindustrien betyr dette at det nå bare er tre alternative salgskanaler å forholde seg til.

Det er bred faglig og politisk enighet om at virksom konkurranse i alle ledd i verdikjeden er nødvendig for at norske forbrukere skal ha både kvalitetsmessig god mat, et størst mulig vareutvalg og lavest mulig priser. Samtidig har det vært debatt om hvilke tiltak som bør iverksettes for å sikre konkurransen og en effektiv verdikjede til beste for forbrukerne.

4.5 Matpolitikken

All mat som blir omsatt i Norge skal være trygg, og uten farlige smitte- og fremmedstoffer. Mattryggheten sikres gjennom tiltak langs hele produksjonskjeden fra jord og fjord til bord. Sammenlignet med andre land, har Norge lite forekomst av matbåren sykdom. Forekomsten av smittestoffer i mat er relativt lav.

God plante- og dyrehelse er viktig for mattrygghet, kostnadseffektivitet og en langsiktig og bærekraftig matproduksjon. Norsk dyre- og plantehelse er blant verdens beste. Det er også en stabil og begrenset forekomst av sykdommer hos husdyr som kan overføres til mennesker, direkte eller gjennom mat. Dette er fordelaktig både for folkehelsen og konkurransevnen i husdyrnæringene. Forhold som medvirker til vår gode mattrygghetsstatus er kaldt klima, geografi, lite livdyrimport og et mangeårig og godt samarbeid mellom myndigheter og næring.

Antibiotikabruken i norsk husdyrhold er svært lav i internasjonal sammenheng. Dyktige og ansvarsbevisste bønder og veterinærer, og et godt samarbeid mellom næringen og myndighetene, er avgjørende faktorer for den gode situasjonen i Norge. Det er nødvendig med en rekke tiltak både nasjonalt og internasjonalt for å håndtere utfordringene knyttet til antibiotikaresistens. I 2014/2015 er det påvist LA-MRSA (dyreassosierte methicillinresistente *Staphylococcus aureus* – bakterier) i enkelte grisebesetninger i Norge. Det er

også funnet antibiotikaresistente tarmbakterier (ESBL-produserende og kinolinresistente *E. coli*) i norsk fjørfe og fjørfekjøtt.

Matpolitikken skal også fremme andre forbrukerhensyn enn helse og mattrygghet. Oppmerksomheten om dyrevelferd er stor i befolkningen. Norge har en moderne og oppdatert lovgivning på området og dyrevelferden er gjennomgående god, selv om det er utfordringer både i enkelte produksjoner og hos enkeltprodusenter.

Merking av mat er viktig for at forbrukerne skal få riktig informasjon om matvarene. Oppmerksomheten om sporbarhet/opprinnelse, sammensetning og næringsinnhold i mat er økende. Gjennom et nytt regelverk for merking av mat, som trådte i kraft i Norge i desember 2014, er kravene til opprinnelsesmerking skjerpet.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 Importvernet for landbruksvarer

Handel er grunnleggende for økonomisk vekst og utvikling. Internasjonalt utvikles et stadig mer omfattende handelssamarbeid mellom land. Utviklingen går i retning av reduserte handelsbarrierer og økt handel. Importen av landbruksvarer til Norge er mer enn fordoblet de siste 10 årene.

Regjeringen vil balansere ulike hensyn i den nasjonale forvaltningen av importvernet og i internasjonale handelsforhandlinger om landbruksvarer. For forbrukerne vil økt handel med landbruksvarer kunne gi et bedre vareutvalg og lavere matvarepriser. Regjeringen vil avveie ulike hensyn mot hverandre i samsvar med Regjeringens mål for landbrukspolitikken, der også hensynet til forutsigbarhet for næringen tillegges vekt.

5.2 WTO Landbruksavtalen og nye forhandlinger

Uruguay-runden, med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel, resulterte i opprettelsen av *Verdens Handelsorganisasjon* (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (*Landbruksavtalen*) og om sanitære og plantesanitære forhold (*SPS-avtalen*). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Norge er bundet av disse forpliktelsene inntil en ny landbruksavtale kommer på plass.

Markedsadgang

Norges forpliktelser når det gjelder øvre tillatte tollsatser og importkvoter framgår av Norges bindingsliste til WTO (vedlegg til St.prp. nr 65 (1993-1994)). Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2013.

Internstøtte

WTOs landbruksavtale skiller mellom støtte som i Uruguayrunden ble underlagt reduksjonsforpliktelser (såkalt gul støtte) og støtte som ikke ble underlagt slike forpliktelser (såkalt blå og grønn støtte). For den sistnevnte kategorien støtte eksisterer det ingen øvre beløpsbegrensning, men støtteordningene må oppfylle visse kriterier for å være unntatt fra beløpsbegrensningen.

Grønn støtte har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel, og var unntatt reduksjonsforpliktelser i Uruguayrunden. For Norges del omfatter denne kategorien støtte bl.a. til miljøprogrammer og velferdsordninger. I 2013 var notifisert grønn støtte på 7,8 mrd. kroner.

Blå støtte er ordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. Blå støtte var unntatt fra reduksjonsforpliktelsene i Uruguayrunden. I 2013 var notifisert blå støtte på 4,9 mrd. kroner.

Samtlige interne støttetiltak til fordel for jordbruksprodusenter som ikke er omfattet av ett av unntakene, er underlagt reduksjonsforpliktelsene. Reduksjonsforpliktelsene er uttrykt ved hjelp av et samlet mål for støtte, AMS (Aggregate Measurement of Support), også omtalt som gul støtte. Gul støtte er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser fra perioden 1986-88 multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett, fratrukket særavgifter. Norges maksimalt tillatte gule støtte er på 11,449 mrd. kroner. Ved siste notifikasjon i 2013 var det notifiserte nivået i gul boks 9,9 mrd. kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen begrenser bruken av eksportsubsidier målt i både verdi og volum. Norges maksimalt tillatte nivåer framgår av Norges bindingsliste til WTO (vedlegg til St.prp. nr 65 (1993-1994)). Norge har notifisert bruk av eksportsubsidier til og med 2013, og notifisert støttenivå var på til sammen 264 mill. kroner (svinekjøtt, egg og eggprodukter, ost og bearbejdede landbruksvarer). Dette utgjør 54 pst. av maksimalt tillatt norsk bruk av eksportstøtte.

Landbruksforhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. 1. august 2004 ble det vedtatt et rammeverk som la føringer for de videre forhandlingene for landbruksvarer, industrivarer inkl. fisk, tjenester og forenkling av handelsprosedyrer. Dette rammeverket lå til grunn for ministererklæringen som ble vedtatt i desember 2005, og som innebar et skritt videre i forhandlingene ved at en kom til enighet om en del elementer som skal ligge til grunn for en forhandlingsløsning på landbruk. Dette inkluderer bl.a. eliminering av eksportstøtte, bedret markedsadgang for de minst utviklede landene (MUL) inn på i-landenes markeder og rammer for reduksjon av tollsatser og intern støtte. Disse elementene inngår i en bred forhandlingspakke som skal vedtas samlet.

På bakgrunn av ministererklæringen fra 2005 ble det forhandlet fram avtalettekster for landbruk og industrivarer, inkl. fisk. Forhandlinger på ministermøtet i juli 2008 om ferdigstilling av disse tekstene stoppet da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene, på sentrale punkter, var for stor. Den videre forhandlingsprosessen etter 2009 lyktes ikke i å oppnå betydelig framgang på de uløste spørsmålene i forhandlingstekstene fra 2008.

På ministerkonferansen i desember 2013 oppnådde WTOs 160 medlemsland enighet på flere områder, blant annet om handelsforenkling. På landbruksområdet ble det enighet om ministerbeslutninger vedrørende tollkvoteadministrasjon og matvaresikkerhet for utviklingsland, i tillegg til en ministererklæring om å utvise tilbakeholdenhet i bruken av alle former for eksportstøtte i påvente av en endelig avtale der eliminering av slike støtteordninger inngår. Videre vedtok ministrene at det i løpet av 2014 skulle utarbeides et arbeidsprogram for de videre forhandlingene. Resultatet på ministerkonferansen åpner muligheten for å gjenoppta forhandlingene om kjerneområdene i Doha-runden; markeds-

adgang for landbruksvarer, industrivarer, fisk og tjenester, subsidier og oppdatering av WTO-regelverket.

Forhandlingsprosessen i 2014 og 2015 har vært preget av begrenset framgang. Avtalen om handelsforenkling kom på plass i november 2014, fire måneder på overtid. Ferdigstilling av arbeidsprogrammet for avslutning av Doharunden ble utsatt til juli 2015. Det er likevel tegn til en mer omfattende forhandlingsprosess, særlig på landbruksområdet.

5.3 Import fra u-land

Verdien av importen av landbruksvarer fra alle u-land utgjorde 13,6 mrd. kroner i 2014, tilsvarende om lag 25 pst. av totalimporten. U-landsimporten er klart størst fra Brasil med en importverdi på 4,6 mrd. kroner. Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra MUL-landene er et sentralt tiltak i norsk utviklings- og handelspolitikk. Alle land på FNs offisielle MUL-liste og alle lavinntektsland med mindre enn 75 mill. innbyggere, til sammen 59 land, omfattes i dag av ordningen. Andre u-land får også vesentlige tollreduksjoner ved eksport til Norge. Namibia, Botswana og Swaziland har særskilte eksportmuligheter for storfekjøtt og sauekjøtt til Norge innenfor årlige indikative tak på 3200 tonn for storfekjøtt og 400 tonn for sauekjøtt.

Importen fra de fattigste landene har relativt sett økt betydelig for enkelte varer de siste årene, f.eks. blomster fra Kenya og honning fra Etiopia og Zambia. Likevel utgjorde importen fra de fattigste landene (nulltoll-land) bare 1,2 pst. av den totale importen av landbruksvarer i 2014.

5.4 EUs felles landbrukspolitikk og forhandlinger med EU

5.4.1 Utviklingen i EUs felles landbrukspolitikk (CAP)

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs felles landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekraften til næringsmiddelindustrien.

Landbrukspolitikken i EU (CAP) gjennomgikk en stor reform i 2003. Etter noen års erfaring med den nye landbrukspolitikken, ble det vedtatt en ny reform i 2013. Denne reformen innebærer i betydelig grad en videreføring av tidligere reformer, men med justeringer av virkemiddelbruken. Reformen gjennomføres fra 2015.

Ved reformen av landbrukspolitikken i 2003 ble det gjort flere grunnleggende endringer. Blant de viktigste var en omlegging fra direkte arealstøtte og støtte per dyr til produksjonsuavhengig støtte per bruk. Denne støtteformen videreføres i reformen fra 2013. Mer enn 80 pst. av støtten til landbruket i EU er nå produksjonsuavhengig støtte. Det er fortsatt store ulikheter i støttenivå mellom land og innen land i EU. Den nye reformen tar sikte på å jevne ut disse forskjellene.

Den nye reformen introduserer støtte til miljøtiltak som en del av den direkte støtten (pilar 1 i CAP). Av tildelingen av midler til medlemslandene skal 30 pst. av den direkte støtten gå til miljøformål (permanente grasarealer, varierte driftsformer, økologisk jordbruk). Koplingen til regelverket for miljø og dyrevelferd ("cross-compliance") for å motta direkte støtte beholdes.

Reformen introduserer videre et tilskudd til gårdbrukere under 40 år. Disse vil motta en tilleggsstøtte på 25 pst. av den direkte støtten de første 5 årene etter overtakelsen av bruket. Mindre gårdsbruk har også muligheter for spesielle tiltak. Dette er valgfrie tiltak for medlemslandene. Menyen av virkemidler tilgjengelig for bygdeutvikling (pilar 2 i CAP) er omfattende, bl.a. støtte til innovasjon, modernisering og styrket konkurranseevne.

Produsentorganisasjoner som nå dekker alle de viktige jordbruksproduksjonene, styrkes ytterligere i den siste landbruksreformen. Produsentorganisasjonene gis en sterkere rolle i forhandlingene om leveringskontrakter for ulike landbruksvarer. Produksjonskvoter for melk ble avskaffet i EU fra 1. april 2015. Etter planen skal produksjonskvoter for sukker avskaffes i 2017.

Europakommisjonen og den europeiske investeringsbanken (EIB) har nylig lansert en modell for å øke tilgangen til kapital i landbruket i EU. Modellen skisserer forbedret mulighet for medlemslandene til å etablere finansielle instrumenter som en del av medlemslandenes planer for bygdeutvikling. Lånegarantier er et aktuelt virkemiddel.

Reformen i EUs felles landbrukspolitikk som gjennomføres fra i år, øker fleksibiliteten for medlemslandene i gjennomføringen av landbrukspolitikken. Det vil derfor bli betydelig variasjon mellom medlemsland i bruken av virkemidler. EUs felles landbrukspolitikk blir mindre felles og mer fleksibel med de endringene som nå er gjennomført.

EU er verdens største importør – og verdens største eksportør – av landbruksvarer. Reformen legger opp til fortsatt styrking av konkurranseevnen for landbruket i EU.

5.4.2 Importrestriksjoner for landbruksvarer til Russland

I august 2014 innførte Russland importrestriksjoner for enkelte landbruksvarer og fiskeprodukter fra EU, Norge, USA, Canada og Australia. Russland var EUs nest viktigste eksportmarked for landbruksvarer i 2013 med en eksportverdi på 11 mrd. EUR.

Importrestriksjonene rammet eksporten av landbruksvarer til en samlet verdi av vel 5 mrd. EUR. Uroen i EU-markedet forplantet seg i noen grad til omkringliggende markeder.

Kommisjonen etablerte tidlig ekstraordinære markedstiltak for de delene av landbruket som ble særlig rammet av restriksjonene. Det ble etablert ulike tiltak for frukt- og grøntsektoren, støtte til privat lagring for ost og skummet melkepulver og videre økte bevilgninger til tiltak for markedsføring av landbruksvarer fra EU. Senere ble det også gitt mulighet for støtte til privat lagring av svinekjøtt. De ekstraordinære tiltakene ble etter hvert justert for å virke mer målrettet til hjelp for de medlemsland som er særlig hardt rammet av importrestriksjonene, i første rekke nabolandene Polen, Finland og Baltikum.

Importrestriksjonene til Russland var også en medvirkende årsak til at melkesektoren i EU opplevde en sterk nedgang i pris til produsent i løpet av andre halvår 2014. Prisen var i

gjennomsnitt 18 pst. lavere i desember 2014 sammenliknet med desember 2013. I første halvår 2015 har prisnedgangen snudd til en svak oppgang. Markedsutviklingen for meieriprodukter i EU blir fulgt svært nøye framover etter at kvoteordningen for melk ble avskaffet fra 1. april 2015.

Importrestriksjonene til Russland rammet norsk landbruk i liten grad. Årlig eksportverdi av meieriprodukter til Russland var rundt 25 mill. kroner før restriksjonene.

5.4.3 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å gradvis liberalisere handelen med basislandbruksvarer innenfor rammen av partenes landbrukspolitik og på en gjensidig fordelaktig måte.

Norge og EU har inngått to artikkel 19-avtaler som trådte i kraft henholdsvis 1. juli 2003 og 1. januar 2012. På EØS-rådsmøtet høsten 2013 ble det enighet mellom EU og Norge om å starte forhandlinger om en ny artikkel 19-avtale. Som grunnlag for forhandlingene har Norge og EU gjennomgått utviklingen i handelen med landbruksvarer. Første forhandlingsmøte mellom Norge og EU om en ny artikkel 19-avtale ble gjennomført i februar 2015.

5.5 Forhandlinger om EFTA-handelsavtaler

Norge har gjennom det europeiske frihandelsforbundet EFTA, som omfatter Sveits, Liechtenstein, Island og Norge, iverksatt 25 handelsavtaler. I tillegg har EFTA forhandlet ferdig handelsavtale med Guatemala. Handelsavtalen med India er langt på vei ferdigforhandlet, men ikke implementert. EFTA forhandler nå om handelsavtaler med Filippinene, Indonesia, Malaysia, Vietnam, og skal videre innlede forhandlinger med Georgia.

Nye handelsavtaler forelegges Stortinget før iverksettelse.

6 Hovedtrekk i tilbudet

6.1 Innledning

Kapittel 1-5 gjennomgår premissgrunnlaget for forhandlinger om ny jordbruksavtale mellom staten og jordbruksorganisasjonene. I utformingen av tilbudet har Statens forhandlingsutvalg særlig lagt vekt på Sundvolden-erklæringen, avtalen mellom regjeringspartiene og samarbeidspartiene av 28. mai 2014 og Stortingets behandling av fjorårets jordbruksoppgjør, jf. Innst. 285 S (2013-2014).

Moderasjon

Mens inntektsveksten i jordbruket i 2015 er beregnet til 8,7 pst., har moderasjon preget årets lønnsoppgjør. En lønns- og inntektsutvikling mer i tråd med utviklingen hos våre handelspartnere er nødvendig i den omstillingen av økonomien som er påbegynt. Bedre konkurransekraft er avgjørende for å sikre arbeidsplassene og utvikle ny framtidsrettet næringsaktivitet i Fastlands-Norge. Lønnsveksten i Norge er på vei nedover. LO/NHO-oppgjøret og statsoppgjøret ga enighet om en ramme på 2,7 pst. for 2015. Det er lavere enn SSBs anslag for lønnsveksten så sent som midt i mars. Det er grunn til å tro at utviklingen med lavere lønnsvekst enn tidligere fortsetter i 2016, som årets jordbruksoppgjør i hovedsak dreier seg om.

Konkurransekraft

Internasjonale forhold påvirker i økende grad rammebetingelsene for jordbruket og matindustrien. Importen av jordbruksprodukter er økende. Internasjonalt faller prisene på jordbruksprodukter. Det gjør at forskjellen mellom norske og internasjonale priser øker, selv om det varierer mellom produkter og markeder. Dette påvirker konkurransekraften, effekten av importvernet svekkes og behovet for råvareprisutjevning for RÅK-industrien øker.

Matsektorens konkurransekraft må være en viktig premiss for utformingen av jordbruksavtalene, både på kort og lengre sikt. Det er avgjørende for å opprettholde en høy hjemmemarkedsandel, og målet om økt matproduksjon i Norge. Hensynet til matsektorens konkurransekraft, markedssituasjonen og behovet for prisnedskrivingsordninger over budsjettet, tilsier tilbakeholdenhet med prisøkninger i oppgjøret. Internasjonalt pågår det forhandlingsprosesser om liberalisering av handel og begrensnings av subsidier. Nasjonale rammebetingelser må utformes slik at jordbruket gradvis blir bedre i stand til å møte utfordringene.

Målene for politikken

I Sundvolden-plattformen sier Regjeringen bl.a. at hovedformålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon. Landbruket skal levere trygg kvalitetsmat. Virkemidlene skal innrettes slik at de bidrar til økt produksjon, og det skal arbeides for en høyest mulig selvforsyning av mat av beredskapshensyn. Videre sier Regjeringen at den vil gjøre jordbruket mindre avhengig av statlige overføringer, redusere

jordbrukets kostnadsnivå og gi bonden nye og bedre inntektsmuligheter. Det skal satses på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for en mer variert og framtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Landbruket skal styrkes gjennom forenkling av lover, regler og støtteordninger og oppheve begrensninger som hindrer effektiv utnytting av kapasiteten på enkeltbruk. Politikken skal innrettes på en slik måte at landbrukets sektoransvar for klima og miljø blir ivaretatt.

Statens forhandlingsutvalg vil legge vekt på avtalen mellom regjeringspartiene og samarbeidspartiene om de overordnede føringene for jordbrukspolitikken. I Innst. 285 S (2013-2014) skriver samarbeidspartiene bl.a.:

”Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til avtale mellom Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre av 28. mai 2014 om jordbruksoppgjøret 2014. Flertallet viser til at man der gav uttrykk for at samarbeidspartiene ønsker et miljøvennlig, bærekraftig og framtidsrettet norsk landbruk med både store og små bruk i hele landet. Det er et mål at norsk landbrukspolitikk skal stimulere til økt matproduksjon, med intensjon om økt selvforsyning, blant annet av hensyn til norske forbrukere og av beredskapshensyn. Vilkårene for jordbruksdrift er forskjellige i ulike deler av landet, og jordbruket bidrar også til andre viktige samfunns-goder enn mat, slik som ivaretagelse av norsk kulturlandskap, reiseliv og spredt bosetting. Flertallet mener det må opprettholdes en differensiering i virkemidlene, som legger til rette for en variert bruksstruktur og sikrer bærekraftig produksjon på jordbruksarealene i hele landet.”

En samlet komité viser til at:

”...når nivået på kornprisene skal vurderes, må en legge til grunn et verdikjedeperspektiv. Fôrkornprisene må fastsettes i avveininger mellom lønnsomhet i fôrkornproduksjonen på den ene siden og hensynet til kostnadene i husdyrholdet på den andre.”

Det ble i fjorårets oppgjør gjennomført noen endringer i virkemidlene som vil bidra til økt konkurransekraft og økt produksjon over tid. Statens forhandlingsutvalg legger derfor i årets oppgjør opp til mindre endringer i virkemiddelsystemet. I kravet har Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslått å gjeninnføre øvre grenser for hvor mange dyr eller dekar som kan få marginalsats i hvert enkelt foretak. Statens forhandlingsutvalg viser til at avtalen mellom samarbeidspartiene i 2014 gjorde noen tilpasninger i Regjeringens forslag til oppgjør. Forslaget om å gjøre alle dyr og alle dekar tilskuddsberettiget ble imidlertid opprettholdt. Årets oppgjør må legge denne flertallsenigheten til grunn.

Gjennom å gi bøndene større handlingsrom, kan produksjonen utvides og produktiviteten forbedres. Et jordbruk med høyere produktivitet og lavere kostnader er et mer konkurransedyktig jordbruk som på en bedre måte kan møte framtida. Det er et viktig grunnlag for et fortsatt sterkt jordbruk over hele landet. De offentlige rammebetingelsene må utformes slik at bøndene kan utnytte produksjonskapitalen mer effektivt. I dimensjoneringen av de økonomiske virkemidlene mener Regjeringen det er viktig å prioritere bruk som har ressursgrunnlag til å være heltidsbruk og en arbeidsplass for profesjonelle utøvere. Det var bakgrunnen for en del av omleggingene i fjorårets jordbruksoppgjør. Større handlingsrom for tilpasninger og bedre inntektsmuligheter er også viktig for å rekruttere ungdom som vil satse på et yrke i landbruksnæringen.

Forenkling av virkemidlene

Regjeringen vil prioritere å styrke landbruket gjennom forenkling av lover, regler og støtteordninger. Det er nødvendig å forenkle systemet både av hensyn til effektivitet, legitimitet, forvaltning og oversiktighet, men også av hensyn til en åpen og forståelig debatt om politikken. Det ble gjennomført 26 større og mindre forenklinger i fjorårets jordbruksoppgjør. I årets oppgjør foreslår Statens forhandlingsutvalg å gjennomføre ytterligere forenklinger, bl.a. forslagene i delrapporten som en samlet forenklingsgruppe står bak.

Inntektsutvikling som andre grupper

Gode inntektsmuligheter er et viktig virkemiddel for å sikre tilstrekkelig rekruttering og å nå de landbrukspolitiske målene over tid. Jordbruksavtalen påvirker direkte bare en del av bøndernes inntektsdannelse. Nettoresultatet på hvert bruk er i stor grad resultat av aktiviteter og beslutninger hver enkelt bonde foretar. Inntektsutviklingen i jordbruket måles i forhandlingssammenheng ved at sektorinntekten i Totalkalkylen, normalisert regnskap, divideres på antall årsverk og verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen legges til. Totalkalkylen er ikke egnet til å måle inntektsnivå i jordbruket. Inntekten er beregnet med grunnlag i registrerte størrelser (uten noen effektivitetsnormer) og er resultat av en rekke beslutninger de næringsdrivende selv rår over. Totalkalkylen er imidlertid egnet til å måle inntektsutviklingen over tid.

Inntektsutviklingen har alltid hatt avgjørende betydning for rammen i jordbruksoppgjørene. I innstillingen om fjorårets jordbruksoppgjør skriver flertallet, bestående av H, FrP, KrF og V:

”Det er avgjørende at utøverne i landbruket skal kunne ha en inntektsutvikling på linje med andre grupper. Samarbeidspartiene er enige om at Regjeringens forslag til Stortinget sikrer jordbruket en gjennomsnittlig inntektsvekst på linje med andre grupper fra 2014 til 2015, og er i tråd med gjeldende inntektsmålsetting. Samarbeidspartiene har funnet grunn til ytterligere forbedringer i inntektsmulighetene for årets jordbruksoppgjør, for blant annet å styrke grunnlaget for rekruttering til næringen og økt matproduksjon.”

Statens forhandlingsutvalg vil peke på at Regjeringens forslag i fjorårets proposisjon la til rette for samme prosentvise inntektsutvikling for selvstendig næringsdrivende i jordbruket, som gjennomsnittlig årslønn for de som er lønnsmottagere. Avtalen med samarbeidspartiene i fjor innebar en nivåheving ut over lik prosentvis vekst. Årets tall viser en inntektsutvikling fra 2014 til 2015 som er klart sterkere enn avtalen med samarbeidspartiene la til grunn, bl.a. som følge av vesentlig sterkere reduksjon i rentekostnadene enn prognosert.

Dette gir en god illustrasjon på at et jordbruksoppgjør ikke kan bedømmes ut fra rammens størrelse isolert. Den underliggende kostnads- og produksjonsutviklingen, og prisutviklingen i sektorer som ikke lenger har målpris, har også vesentlig betydning for inntektsutviklingen. Det brukes også budsjettmidler over avtalen til kostnadssenkende tiltak, infrastruktur- og utviklingstiltak m.v., som ikke inntektsføres direkte i totalregnskapet. Noen av disse midlene har likevel stor direkte, og indirekte, betydning for inntektene på

kort sikt. Andre har stor betydning for utviklingen over tid, og for måloppnåelsen i landbrukspolitikken.

6.2 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) er gjengitt i kapittel 3. Produksjonen i jordbruket har økt med 1 ½ pst. fra 2006–2015, iflg. Normalisert regnskap. Produksjonen av husdyrprodukter har økt med 6 ½ pst., mens produksjonen av planteprodukter er redusert med 7 pst. Fra 2014 til 2015 budsjetterer Budsjett- nemnda med uendret produksjonsvolum samlet sett, bl.a. som følge av svikt i etterspørselen etter kylling.

Importen av landbruksvarer økte med vel 7 pst. fra 2013 til 2014, til et nivå på 51,3 mrd. kroner. Import som er i direkte konkurranse med norsk matproduksjon er imidlertid under halvparten av dette, og økte med 3,8 pst. i 2014. Det er fortsatt underdekning med norsk storfekjøtt, lam, korn og i grøntsektoren, men overskudd av egg og overkapasitet i kylling- produksjon etter svikt i etterspørselen. Etter flere år med markedsoverskudd på svin, regnes det med markedsbalanse i 2015. Av samlet fôrbehov er i underkant av 80 pst. norskprodusert, mens importen av fôrråvarer er økende.

Siden 2006 er jordbruksarealet redusert med om lag 5 pst., hvorav 3,3 prosentpoeng kan knyttes til forbedret registrering som følge av overgang til digitale kart. Arealreduksjonen gjelder særlig korn og andre planteprodukter til menneskemat. De siste ti årene er arealet av åpen åker på Østlandet redusert med om lag 250 000 daa, mens arealet av eng og beite har økt med om lag 160 000 daa. En del følger av økt hold av ammeku og sau, en del produserer grovfôr for salg, og en del omlegging til gras har vært nødvendig for å redusere avrenning til vassdrag. Flere av disse tilpasningene kommer som resultat av prioriteringer i de siste årenes jordbruksavtaler.

Etter opptrappingen på 70-tallet nådde investeringsvolumet sitt laveste nivå tidlig på 2000-tallet. De siste 10 årene har investeringsvolumet variert rundt 8,5 mrd. 2013-kroner, med en budsjettert økning på 3,5 pst. fra 2014 til 2015. Jordbrukssektoren har i samme periode hatt en vekst i bruttoprodukt per timeverk på 4,4 pst. per år. Iflg. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene viste tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri en gjennomsnittlig årlig vekst på 1,6 pst. de siste 10 år. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 1,1 pst.

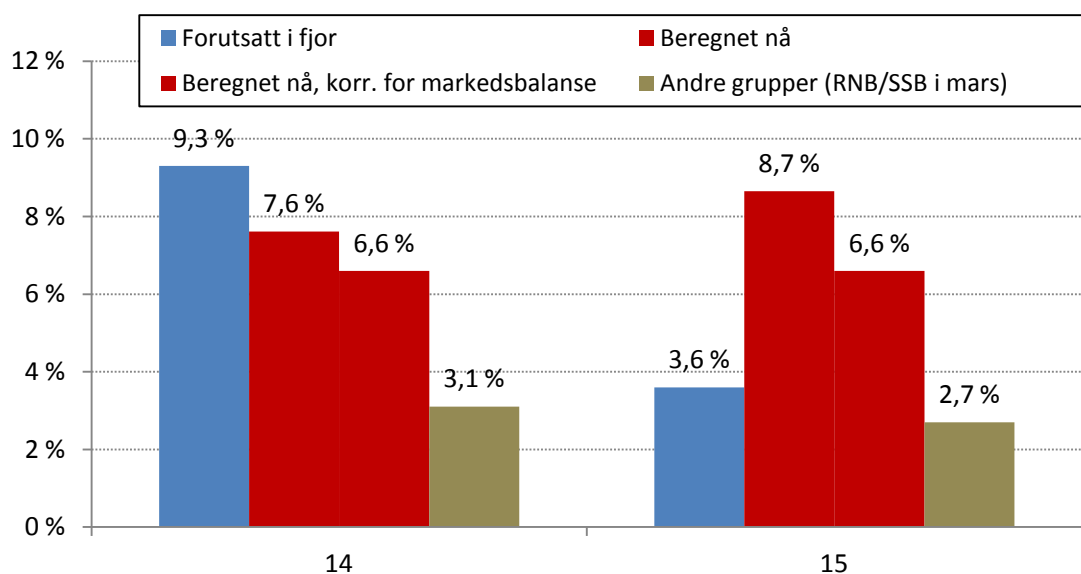
Inntektsutviklingen

Totalkalkylen er et sektorregnskap som viser totalverdiene som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsressurser. Siden dette er tall fra et sektorregnskap for selvstendig næringsdrivende, hvor inntektene varierer, er det behov for å vurdere inntektsutviklingen over noe tid.

Årets Totalkalkyle viser at sektorens gjennomsnittlige *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk* økte med 7,6 pst. i 2014. For 2015 budsjetterer BFJ med en økning på 8,7 pst. Økte inntekter fra melk og kjøtt, pluss sterk reduksjon i rentekostnaden, er vesentlige

årsaker til økningen. I flere år har det vært overproduksjon av svinekjøtt. For 2015 er det budsjettert med markedsbalanse. Iht. avtalesystemet har jordbruket det økonomiske ansvaret for overproduksjon for målprisprodukter, og i forhandlingssammenheng må det korrigeres for den klart forbedrede markedsbalansen i svinekjøttmarkedet. Korrigert for dette forholdet øker inntekten med 6,6 pst. både i 2013 og 2014, jf. figur 6.1.

Figur 6.1 viser inntektsutviklingen for jordbruket og gjennomsnittlig vekst i årslønn for lønsmottagere. Årslønnsveksten i 2014 er hentet fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. For 2015 er forutsetningen fra LO/NHO- og statsoppgjøret på 2,7 pst. lagt til grunn. Det er to tideler lavere enn SSBs prognose i mars. Inntektsutviklingen i jordbruket fra 2014 til 2015 er klart sterkere både enn forutsatt i fjor, og i forhold til andre grupper.

Figur 6.1 Inntektsutvikling for jordbruket og årslønn for andre grupper, prosentvis endring fra året før, forutsatt i fjor og beregnet i år.

Kilde: BFJ, DTBU og LO/NHO-oppgjøret 2015.

Referansebrukene

Referansebrukene bygger på regnskapstall fra 2013 i NILFs driftsgranskinger, som Budsjettnemnda har regnet fram til 2015. Driftsgranskingsbrukene er valgt ut blant foretak over en minstegrense, mht. økonomisk driftsomsfang, jf. kap. 3. Til forskjell fra Totalkalkylen er avskrivningene i NILFs driftsgranskinger beregnet etter historiske kostnader, og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I NILFs driftsgranskinger føres også etterbetalingen fra TINE på melkeprisen på utbetalingsåret, mens de i Totalkalkylen føres på produksjonsåret. Dette er to, av flere, årsaker til at en vil finne avvik i inntektsutviklingen mellom de to beregningssystemene.

Referansebrukene viser, i gjennomsnitt, en enda sterkere inntektsvekst fra 2013 til 2014, og fra 2014 til 2015 enn Totalkalkylen. Særlig sterk er inntektsveksten for det grasbaserte husdyrholdet, poteter/korn og kombinasjonen korn/svin, hvor bedre markedsbalanse i svineholdet har stor betydning for resultatforbedring. Inntektsutviklingen er klart svakere for korn og kombinasjonene korn/egg og planteprodukter/fjørfekjøtt. For de to siste betyr

negativ markedsbalanse/markedsutvikling mye for resultatutviklingen. Volumframregningen for korn er usikker og resultatet svinger fra år til år. Landbruksdirektoratets regnskap og prognoser for utbetaling av tilskudd har de siste årene vist en avgang av foretak/areal/dyr. Dette har frigjort midler som har kommet enkeltforetak til gode innenfor samme bevilgning. Redusert bruksavgang, og økning i dyretall, gjør at det i 2016 i mindre grad frigjøres midler innenfor en gitt bevilgning.

Jordbruksfradraget

Avtalepartene er enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket. Budsjettnemnda har beregnet inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget de siste årene som vist i tabell 6.1.

Tabell 6.1 Virkningen av jordbruksfradraget ved ligningen. Normalisert regnskap. Mill. kroner og kroner per årsverk.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Spart skatt, Mill. kr	849	816	917	881	859	902
Verdi før skatt, mill. kr	1 327	1 275	1 503	1 444	1 394	1 465
Inntektsverdi, kr/årsverk	25 800	25 300	30 600	30 000	29 700	31 900
Utnyttingsgrad	45,8 %	45,0 %	44,0 %	43,4 %	44,5 %	47,9 %

Kilde: BFJ

Budsjettnemndas anslag, basert på selvangivelser for 2013, viser at jordbruket sparte 881 mill. kroner i skatt pga. jordbruksfradraget. Det utgjør 1 444 mill. kroner omregnet til verdi før skatt. Fra 2012 ble jordbruksfradraget utvidet som delkompensasjon for økt folketrygdavgift. For 2015 har BFJ beregnet at jordbruksfradraget har en verdi før skatt på 31 900 kroner per årsverk.

Med grunnlag i tallene fra SSB/BFJ har Statens forhandlingsutvalg lagt til grunn at 28 pst. av en økning i "Vederlag til arbeid og kapital" per jordbruksbedrift, vil gi grunnlag for økt fradrag. Ved omregning fra spart skatt, til inntektsverdi før skatt, vil Statens forhandlingsutvalg benytte en skattesats på 38,4 pst. fra 2015.

6.3 Rammen

6.3.1 Oppbygging av rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av inntjening fra markedet og overføringer fra staten. Oppbyggingen av rammen er basert på anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadsutvikling, samt arbeidsforbruk og anslag på lønnsvekst for andre grupper, jf. tabell 6.2. For de makroøkonomiske størrelsene har Statens forhandlingsutvalg i stor grad lagt til grunn SSBs prognoser i Økonomisk utsyn. Fra 2014 til 2015, er det lagt til grunn en årslønnsvekst for lønsmottagere på 2,7 pst. For 2016 har Statens forhandlingsutvalg benyttet 3,1 pst., som SSB anslo i mars. I lys av LO/NHO- og statsoppgjøret for 2015, kan det nå synes noe høyt. I halvårsrapporten fra DNB Markets 28. april anslås lønnveksten i 2016 til 2,5 pst.

Statens forhandlingsutvalg viser til jordbrukets krav, og har i all hovedsak lagt til grunn de samme tekniske forutsetningene for utviklingen til 2016. Et lite unntak er at hele posten *Sum*

produksjonsinntekter er lagt til grunn for prognosen for produksjonsøkning på 0,5 pst. i 2016. Dette innebærer følgende tekniske forutsetninger for rammen:

- Økning i produksjonsvolumet på 0,5 pst. fra 2015 til 2016.
- Prisøkning på 2,2 pst. i gjennomsnitt for inntektsposter som ikke er avtaleregulert. Disse utgjør om lag 38 pst. av brutto markedsinntekter.
- Vekst i volumet av ikke-varige driftsmidler med 0,1 pst. fra 2015 til 2016.
- Prisøkning på jordbrukets ikke-varige driftsmidler på 2,5 pst. fra 2014 til 2015.
- Kapitalslit og leasing er beregnet av Budsjettnemndas sekretariat med grunnlag i samme investeringsnivå i 2015 som i 2014, generell prisvekst på 2,0 pst., og 0,3 prosentpoeng reduksjon i bankenes utlånsrente.
- Normalisert rentekostnad er beregnet med samme forutsetninger og økning i lånemassen til en samlet næringsgjeld på 57 mrd. kroner.
- 2,2 pst. reduksjon i arbeidsforbruk, som prognosert av Budsjettnemnda.
- 2,7 pst. lønnsøkning for andre grupper fra 2014 til 2015 og 3,1 pst. fra 2015 til 2016.

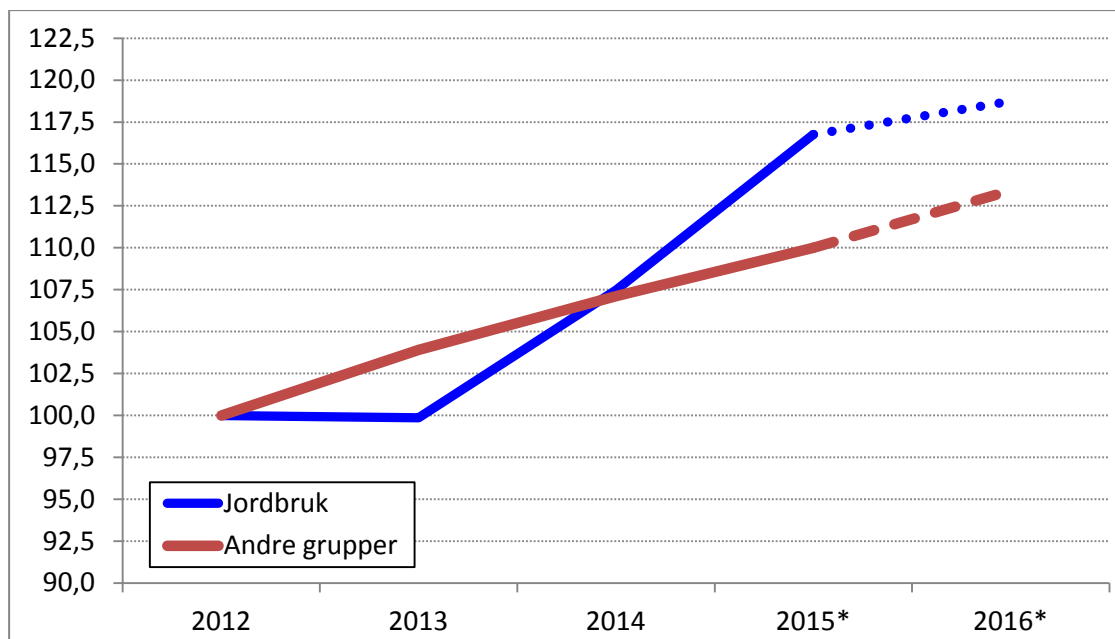
Totalt gir disse anslagene en prognosert økning i brutto inntekter som følge av økt produksjon og prisøkning i sektorer uten målpris på 405 mill. kroner. Prognosert kostnadsvekst blir 580 mill. kroner.

Rammen

Totalkalkylen viser at jordbrukets inntekter er budsjettert å øke med 8,7 pst. fra 2014 til 2015. Korrigert til samme markedsbalanse i svineholdet begge år, er inntektsveksten beregnet til 6,6 pst. Det betyr at inntektsveksten i 2015 ligger an til å bli om lag 3 prosentpoeng høyere enn forutsatt i fjor, og nesten 4 prosentpoeng større enn for andre grupper. Dette forholdet mener Statens forhandlingsutvalg må tillegges vekt i rammevurderingen. Samtidig er lønnsveksten på vei nedover. SSBs anslag på 3,1 pst. i 2016, som ble gitt før årets lønnsoppgjør, er sannsynligvis noe for høyt.

På dette grunnlaget tilbyr Statens forhandlingsutvalg en ramme for oppgjøret på 90 mill. kroner, jf. figur 6.2 og tabell 6.2. Tilbudet legges fram som grunnlag for videre forhandlinger. Etter en inntektsvekst på 8,7 pst. i 2015, legger rammen til rette for en inntektsvekst på $1\frac{3}{4}$ pst. fra 2015, før oppgjør, til 2016. Det innebærer en inntektsvekst på $10\frac{1}{2}$ pst. over to år.

I figur 6.2 er inntekten i jordbruket og for lønsmottagerne satt til 100 i 2012, og figuren viser den prosentvise inntektsutvikling til prognosen for 2016, inkl. statens tilbud. Fra 2014 til 2016 er veksten klart høyere for jordbruket.

Figur 6.2 Inntektsutviklingen i jordbruket og gjennomsnittslønn for lønnsmottagere, inkl. prognose for 2016 og statens tilbud i 2016. Indekser, 2012=100.

Tabell 6.2 Oppbygging av økonomisk ramme. Mill. kroner og pst.

	Grunnlag Mill kr	Volum	Pris	Sum Mill. kr
1. Økt produksjonsvolum	31 153	0,50 %		155
2. Prisøkning på varer uten målpris	11 800		2,2 %	250
3. Driftskostnader	19 376	0,10 %	2,5 %	500
4. Kapitalslit og leasing	7 910			210
5. Normalisert realrentekostnad	695			-130
6. Arbeidsforbruk	14 042	-2,2 %	3,1 %	120
A. Sum				295
B. Justering for tidligere utvikling				-205
SUM, ramme, mill. kr.				90

Finansieringen av rammen går fram av tabell 6.3. Målprisene økes fra 1. juli 2015 med en årsvirkning på 190 mill. kroner. Fra 2014 er det 30 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda. Disse midlene disponeres som en del av rammen. Bevilgningen over kap. 1150 foreslås redusert med 110 mill. kroner i 2016. Med prognosene i tabell 6.3 vil verdien av jordbruksfradraget bli redusert med om lag 20 mill. kroner.

Tabell 6.3 Finansiering av rammen. Mill. kroner

	Mill. kroner
Netto endring i målpriser fra 1.7.15	190
Endret bevilgning på kap. 1150 i 2016	-110
Overførte midler fra 2014	30
Endret verdi av jordbruksfradraget	-20
SUM	90

Udisponerte midler

Det er godkjent overført 30,1 mill. kroner fra 2014 til 2015. Det er et overforbruk på 8,6 mill. kroner i 2015. Det skyldes særlig et overforbruk på 14,6 mill. kroner til prisnedskrivning til RÅK-industrien. Det betyr at 21,5 mill. kroner kan omdisponeres. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at råvarer til kraftfôr ikke skal bli dyrere som følge av oppgjøret. Det gjør at det er behov for 64,1 mill. kroner til økt prisnedskrivning av norsk korn, hvorav 44,9 mill. kroner i 2015, for å øke prisnedskrivningen fra 1. juli.

Dette finansieres gjennom omdisponering av ledige midler på 21,5 mill. kroner. Videre er det lagt til grunn at endring i distriktstilskudd for fjørfekjøtt og egg gjennomføres fra 1. juli 2015. Dette gir en innsparing i 2015 med 2,5 mill. kroner. Det resterende beløp foreslås dekket inn gjennom en engangsoverføring fra LUF med vel 20,8 mill. kroner

6.4 Fordeling på priser og tiltak

6.4.1 Økning i målprisene

Foreslåtte endringer i målprisene er vist i tabell 6.5. Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 190 mill. kroner.

Tabell 6.4 Målprisendringer fra 1. juli 2015.

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1 567,7	5,05	0,05	78,4
Gris	131,6	31,64	0,35	46,1
Poteter	185,7	4,04	0,08	14,9
Grønnsaker og frukt	2 218,5		1,5 %	32,6
Norsk matkorn	225,4	2,98	0,08	18,0
Sum målprisendringer				190,0

Næringsmiddelindustrien

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på at næringsmiddelindustriens konkurransekraft skal opprettholdes. Bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) skal ta hensyn til svingninger i volumer, endringer i internasjonale priser, endringer i målpriser og tilskuddsendringer som påvirker råvareprisene til industrien, samt virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser. Med nåværende prisbilde i Europa, spesielt for melkeprodukter, har Landbruksdirektoratet prognosert et økt behov på nesten 65 mill. kroner i 2016. Videre prisutvikling er imidlertid usikker. Statens forhandlingsutvalg foreslår en økning i bevilgningen på 38,3 mill. kroner i 2016 for å ta høyde for mulig behov i første halvår og forutsetter at partene ved behov justerer bevilgningen i neste års oppgjør. Målprisene for mathvete foreslås økt med 8 øre per kg, rug holdes uendret, mens målprisene på bygg og havre foreslås økt med henholdsvis 7 og 5 øre per kg. Prisnedskrivningstilskuddet til alt norsk korn økes tilsvarende økningen for fôrkor, slik at råvareprisene for kraftfôr holdes uendret.

6.4.2 Endring i bevilgninger over avtalen

Bevilgningene på kapittel 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, foreslås endret som vist i tabell 6.5. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

Tabell 6.5 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen. Mill. kroner

Post	Budsjett 2015	Endring 2016
01 Driftskostnader, utredninger og evalueringer	12,5	-12,5
21 Spesielle driftsutgifter		12,5
50 Fondsavsetninger	1 205,7	-24,0
70 Markedsregulering	256,5	35,9
71 Tilskudd til erstatninger m.m.	49,1	-6,1
73 Pristilskudd	2 589,8	74,4
74 Direkte tilskudd	8 421,1	-147,0
77 Utviklingstiltak	263,1	-16,3
78 Velferdsordninger	1 597,8	-27,0
SUM KAP. 1150	14 395,4	-110,1
KAP. 4150 Post 80	27,7	0,0

6.4.3 Utslag på referansebrukene

Budsjettnemndas sekretariat har beregnet det isolerte utslaget av pris- og tilskuddsendringer i tilbudet, jf. tabell 6.6. Beregningen inkluderer forutsetninger om pris- og kostnadsendringer, og økt utnytting av jordbruksfradraget, tilsvarende forutsetningene for rammen, jf. tabell 6.2.

Beregningen inkluderer ikke volumendringer (produktivitetsvekst) fra 2015 til 2016. I det grasbaserte husdyrholdet har BFJ beregnet en effekt av volumendringer på fra 2 200 til 9 600 kroner per årsverk. For korn er det beregnet en gjennomsnittlig inntektsvekst pga. volumendringer på 4 500 kroner per årsverk. For korn er volumframregningen usikker og varierer fra år til år. Budsjettnemnda har beregnet at volumendringer vil gi negative inntektsbidrag for de kraftfôrbaserte produksjonene.

I tilbudet har Statens forhandlingsutvalg foreslått å redusere omregningsfaktoren for arealtilskudd til innmarksbeite fra 0,6 til 0,5. Referansebrukene har ikke opplysninger om innmarksbeiteareal, og Budsjettnemndas sekretariat har derfor ikke kunnet beregne effekten av endringen på hvert enkelt referansebruk. Totalt gir endringen en innsparing på 52,5 mill. kroner, tilsvarende et gjennomsnitt på 8 kroner per dekar eng og beiteareal. Utslaget vil variere mellom områder.

Høyre kolonne i tabell 6.6 viser beregnet inntekt per foretak i 2016 (ikke per årsverk), inkl. Statens tilbud. Kolonnen viser vederlag til egenkapital og *alt* arbeid, inkl. det leide arbeidet. Kostnaden til leid arbeid er altså ikke trukket fra. Eksempelvis har gjennomsnittsbruket med 25 melkekyr en kostnad til leid arbeid på 140 000 kroner. Tallene viser

derfor ikke hva brukerfamilien tjener, men foretakets avkastning til egenkapital og *alt* utført arbeid.

Tabell 6.6 Beregnet helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2016, men uten volumendringer fra 2015 til 2016. Kroner per årsverk¹⁾

	Års- verk	2015 før oppgjør	Endring fra 2015 til 2016	Endring fra 2014 til 2016	2016 kroner per foretak ²⁾
1 Melk. 25 årskyr, landet	1,96	335 700	3 900	43 000	664 900
2 Korn. 375 dekar, landet	0,42	183 500	4 400	-19 800	78 400
3 Sau. 155 vinterfôra, landet	1,30	248 600	1 600	24 000	324 300
4 Melkegeit. 125 årsgeiter, landet	1,77	348 700	1 600	30 700	620 700
5 Svin/korn. 47 avlssvin, landet	1,64	227 400	3 600	97 400	378 400
6 Egg/planteproduksjon 6.600 høner, landet	1,48	257 200	-3 800	-32 900	374 800
7 142 daa poteter + 423 daa korn, landet	1,77	472 200	8 400	25 700	851 600
8 30 ammekyr, landet	1,22	306 300	7 400	36 400	382 100
9 49 dekar frukt og bær, landet	1,76	330 900	900	-7 800	584 300
10 Fjølfe-slakt og planteprodukter, landet	0,92	400 200	-22 100	-270 200	348 600
11 Økologisk melk. 23 årskyr, landet	2,05	350 000	600	40 400	718 400
12 Melk. 14 årskyr, landet	1,64	286 300	600	24 000	469 700
13 Melk. 38 årskyr, landet	2,24	367 300	7 400	68 700	839 700
14 Melk. 54 årskyr, landet	2,44	410 500	11 900	99 600	1 029 000
15 Melk. 28 årskyr, Østlandets flatbygder	2,05	359 700	4 300	47 200	747 700
16 Melk. 23 årskyr, Østlandet andre bygder	1,94	343 300	2 800	43 800	672 500
17 Melk. 34 årskyr, Agder/Rogaland, Jæren	1,82	395 600	8 200	64 600	733 300
18 Melk. 21 årskyr, Agder/Rog. andre bygder	1,81	309 200	4 100	41 100	567 700
19 Melk. 22 årskyr, Vestlandet	1,88	311 000	2 600	35 700	589 300
20 Melk. 27 årskyr, Trøndelag	2,12	331 100	4 600	47 200	711 000
21 Melk. 23 årskyr, Nord-Norge	1,97	343 600	3 700	53 700	684 500
22 Korn. 231 daa, Østlandet	0,33	47 100	3 100	-10 400	16 700
23 Korn. 815 daa, Østlandet	0,68	351 400	5 900	-13 300	243 000
24 329 dekar korn + 26 avlssvin, Trøndelag	1,00	332 600	4 500	60 500	335 800
25 Sau. 130 vinterfôra, Vestlandet	1,38	189 100	900	13 800	261 800
26 Sau. 158 vinterfôra, Nord-Norge	1,20	336 000	1 300	27 400	403 100
27 Sau. 270 vinterfôra, landet	1,79	315 300	3 800	57 700	571 800
28 Samdrift melk. 45 årskyr, landet	2,65	391 100	6 600	75 000	1 054 700

¹⁾ Fullt utslag av pris- og tilskuddsendringer i 2016 inkl. samme pris- og kostnadsutvikling fra 2015 til 2016 som lagt til grunn for rammen, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget. Tall ekskl. volumendringer og effekt av endret omregningsfaktor for arealtilskudd til innmarksbeite.

²⁾ Kostnader til leid arbeid er ikke trukket fra.

6.5 Andre hovedpunkter

Statens forhandlingsutvalg har lagt opp til en fordelingsprofil med grunnlag i prioriteringene som er omtalt i kapittel 6.1. Det ble gjennomført omlegging av en del virkemidler i fjorårets oppgjør. Det foreslås moderate endringer i dette oppgjøret. Distrikts- og strukturprofilen er i stor grad opprettholdt. Statens forhandlingsutvalg foreslår å følge opp alle forslagene fra en samlet forenklingsgruppe og forenklingsforslagene fra miljøgruppa.

6.5.1 Korn og kraftfôr

For å styrke kornøkonomien økes målprisene på korn slik at bruttoinntektene i kornproduksjonen vil øke med 67 mill. kroner ved normalårsavlinger. Målprisen på mathvete økes med 8 øre per kg, bygg og havre med henholdsvis 7 og 5 øre per kg. Kraftfôrkostnaden er allerede høy, og kraftfôr klart dyrere enn å øke grovfôrproduksjonen. Av hensyn til kostnadene i husdyrholdet, legger Statens forhandlingsutvalg vekt på at råvarer til kraftfôr ikke skal bli dyrere. Derfor foreslås prisnedskrivningstilskuddet til norsk korn økt innenfor en ramme på 64 mill. kroner.

6.5.2 Melk, sau og storfekjøtt

Arbeidsgruppen som utredet tilpasninger i produksjonsregionene for å gi produsentene mer likeverdige utviklingsmuligheter, ga en enhetlig analyse. Det var enighet i gruppa om at økonomiske virkemidler er avgjørende for stabilitet i den geografiske produksjonsfordelingen, og at tendenser til konsentrasjon av produksjonen i sterke produksjonsmiljøer skjer uavhengig av naturgitte produksjonsbetingelser. Analysene i rapporten viser at det ikke er noen systematisk flyt av kvote mot kornområdene. Det er store variasjoner mellom fylker, og innad i hvert fylke. Representantene i gruppa ga likevel ulike anbefalinger om endringer i regioninndelingen.

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på at det ikke bør legges unødvendige begrensninger på næringsutøvernes handlefrihet, og at andre virkemidler er avgjørende for den geografiske produksjonsfordelingen, som er viktig både for landbruk over hele landet og samlet produksjonsvolum. For å kunne finne en samlet løsning foreslår Statens forhandlingsutvalg at dagens fylkesinndeling erstattes med en inndeling i 7 til 9 regioner.

Målprisen for melk foreslås økt med 5 øre per liter. Kvalitetstilskuddet til storfeslakt økes tilsvarende 13,5 mill. kroner. Grunntilskuddet til geitmelk økes med 10 øre per liter og for å tilpasse produksjonen til behovet holdes geitemelkkvote som selges til staten i omsetningsrunden 2015 tilbake.

Saueholdet har en god utvikling og Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre ordningene med uendret bevilgningsnivå, men kvalitetstilskuddet til lammeslakt skal betales ut sammen med slakteoppjøret.

6.5.3 Grøntsektoren og poteter

Importkonkurransen begrenser mulighetene for prisøkninger i grøntsektoren. En moderat prisutvikling er også gunstig av kostholds- og folkehelsehensyn. Målprisene for frukt og grønnsaker økes i tilbudet innenfor en ramme på 1,5 pst. Målprisen på matpoteter økes med 8 øre per kg. Bevilgningen til prisnedskrivningstilskudd til potetstivelse reduseres med 2,4 mill. kroner. Det foreslås ingen endringer i distriktstilskuddet til frukt, bær og veksthusgrønnsaker eller tilskuddet til fruktlager.

6.5.4 Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Rammen for innvilgning av tilskudd fra LUF reduseres med 24 mill. kroner, bl.a. med bakgrunn i en del udisponerte midler. Bevilgningen til fondet reduseres tilsvarende. Det legges også opp til å benytte vel 20,8 mill. kroner fra fondet i 2015 til å økte prisnedskrivningen til norsk korn fra 1. juli.

Forslaget innebærer bl.a. følgende:

- Det etableres en ny ordning for rydding av kulturlandskap, veikanter og utsiktspunkt av særlig verdifull karakter sett fra landbrukets og reiselivsnæringens side, innenfor en ramme på 20 mill. kroner, i Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Prosjekter kan støttes med inntil 70 pst. av godkjente kostnader.
- Bevilgningen til bioenergiprogrammet økes med 7 mill. kroner.
- Fylkesvise utviklings- og tilretteleggingsmidler reduseres med 7 mill. kroner, med bakgrunn i udisponerte midler.
- Avsetningen til drenering reduseres med 20 mill. kroner, pga. stort underforbruk
- Midlene til investeringer, utviklingsprogrammet, skogbruk, Matmerk, forskning, og klima- og miljøprogrammet videreføres uendret.

6.5.5 Miljø og klima

Miljø og klimavirkemidlene forslås videreført innenfor en samlet ramme på 4,7 mrd. kroner. Bevilgningen til regionale miljøprogram tilpasses behovet ved gjeldende satser på 428,5 mill. kroner. I tråd med forslag fra arbeidsgruppa om miljø, avvikles 3 delordninger under RMP og midlene brukes til å styrke ordningen for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.

Som nevnt under LUF innføres en ordning for utsiktsrydding i særlig verdifullt kulturlandskap og bevilgningen til bioenergiprogrammet økes med 7 mill. kroner.

Det foreslås å evaluere areal- og kulturlandskapstilskuddene. Evalueringen skal vurdere måloppnåelsen og vurdere hvordan areal- og kulturlandskapstilskuddet virker sammen med, og forskjellig fra, andre typer virkemidler med hensyn til å holde arealer i drift og å sikre miljøverdier. Evalueringen skal videre vurdere om det er hensiktsmessig innretning og omfang av miljøkravene i areal- og kulturlandskapstilskuddet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende satsing på tiltak som kan bidra til reduserte utslipp av klimagasser fra jordbruket, jf. kapittel 7:

- doble satsen for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg
- øke bevilgningen til bioenergiprogrammet med 7 mill. kroner
- øremerke midler til forskning og utredning til klimaformål
- styrke satsingen på miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel
- avsette midler til drenering av jordbruksjord

6.5.6 Forenkling

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på at arbeidet med forenkling av virkemidlene må fortsette. Det ble i fjor gjennomført 26 større og mindre forenklinger. I årets oppgjør foreslås følgende forenklinger, bl.a. med grunnlag i forslag fra forenklings- og miljøgruppa:

1. å avvikle tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng
2. å avvikle tilskudd ved tap av bifolk
3. å utbetale kvalitetstilskuddet til lammeslakt sammen med slakteoppjøret
4. å avvikle rentestøtteordningen under LUF
5. å avvikle omdømmemidlene under LUF
6. å avvikle produksjonstilskudd til hester
7. å avvikle tilskudd til utjevning av kostnadene til frakt av pelsdyrfôr
8. å avvikle tre delordninger innenfor regionale miljøprogram
9. å slå sammen tilskudd til bevaringsverdige husdyr på nasjonalt og regionalt nivå
10. å avvikle distriktstilskudd til fjørfekjøtt
11. å avvikle distriktstilskudd til egg i Trøndelag, og redusere satsen tilsvarende i andre områder med distriktstilskudd til egg
12. å avvikle kravet til permanent gjerde mellom innmarks- og utmarksbeite
13. å slå sammen ordningene utvalgte kulturlandskap og verdensarvsatsingen
14. å slå sammen avsetningstiltak hagebruk med kollektiv dekning av omsetningsavgift

6.5.7 Produksjonstilskudd og velferdsordninger

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av nødvendige midler til å fornye fag-systemet *Saturn* og videreføre arbeidet med nytt IKT-system for produksjonstilskudd; *eStil*. Det legges opp til å ta i bruk kart i søknadsprosessen i det nye systemet. Virkemidlene skal fortsatt kunne differensieres regionalt, samtidig som forvaltningen av produksjonstilskudd og RMP innenfor *eStil* så langt som mulig skal samordnes. Statens forhandlingsutvalg er for øvrig innstilt på at partene lander en endelig beslutning om antall søknadsomganger og registreringstidspunkt under forhandlingene.

Kulturlandskapstilskuddet foreslås redusert med 2 kr/daa. Omregningsfaktoren for tilskudd til innmarksbeite foreslås redusert fra 0,6 til 0,5 med bakgrunn i at slikt areal skal ha inntil 50 pst. grasmark og normalt gir vesentlig lavere fôrproduksjon enn annet grasareal. Det foreslås for øvrig ingen endringer i satsene for arealtilskudd, driftstilskudd, beitetilskudd, distriktstilskudd for grasbasert husdyrhold, frakttilskudd, økologisk jordbruk eller velferdsordningene. Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet skal utrede en harmonisering av tilskuddsatser og regelverk for produksjonstilskuddene og avløsertilskudd ferie/fritid for melk og spesialisert storfekjøttproduksjon.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Tilskudd til erstatninger med mer

Hovedformålet med erstatningsordningene er å redusere økonomiske tap som oppstår ved produksjonssvikt forårsaket av klimatiske forhold det ikke er mulig å sikre seg mot.

Tabell 7.1 Post 71 Tilskudd til erstatninger m.m., overslagsbevilgning. Mill. kroner.

Ordning	Regnskap	Regnskap	Budsjett
	2013	2014	2015
Erstatning for avlingssvikt i planteproduksjon	51,789	68,579	40,500
Tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng	26,071	18,000	5,800
Tilskudd ved tap av bifolk	0,633	0,014	0,300
Erstatning ved tap av sau på beite ¹⁾	2,177	1,941	
Erstatning ved svikt i honningproduksjon	0,605	1,329	2,500
Tilskudd til erstatninger m.m.	81,275	84,278	49,100

1) Avviklet f.o.m. 2015

Regnskapstallene for 2013 og 2014 viser høye utbetalinger både over ordningen med erstatning for avlingssvikt og tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng. Dette skyldes flere påfølgende år med betydelige avlings- og vinterskader. I 2014 var skadeomfanget som i et normalår. Forbruksprognosen for 2016 er i samsvar med budsjett 2015 og bygger på normalårs forutsetninger både i 2015 og 2016, da utbetalingene for erstatninger vil omfatte skader i begge disse årene.

Avvikling av tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng og erstatning for tap av bifolk

Det vises til delrapporten fra arbeidsgruppa som vurderer forenklinger av virkemidlene på jordbruksavtalen. I delrapporten til årets forhandlinger anbefaler en samlet arbeidsgruppe å avvikle ordningene med tilskudd til vinterskadd eng og tilskudd ved tap av bifolk.

I enkelte år kan noen oppleve at betydelige engarealer ødelegges av isbrann. Dersom en ga tilsås så tidlig som mulig på våren med ettårig raigras e.l., vil foretaket likevel kunne høste en brukbar fôravling samme år. Formålet med ordningen er å stimulere til tidlig reparasjon, og dermed redusere grunnlaget for ev. erstatning for avlingsskade på høsten. I vilkåret for erstatning for avlingsskader heter det bl.a. at erstatningen skal avkortes dersom foretaket ikke har drevet forsvarlig eller gjort det som normalt kan forventes for å forebygge tap. Derfor er i prinsippet tidlig reparasjon av vinterskadd eng på våren uansett et krav for å være berettiget erstatning for avlingsskade. Kostnaden ved å reparere eng varierer betydelig avhengig av reparasjonsmetode, og en erstatningsordning med standardiserte satser vil derfor gi en varierende grad av kompensasjon.

Erstatning for tap av bifolk er en ordning som erstatter bifolk som ikke overlever vinteren. Ordningen har et begrenset omfang med et budsjett på 0,3 mill. kroner.

For begge ordninger er det forholdsvis store forvaltnings- og kontrollressurser sammenlignet med de beløp som utbetales. Det er også en forvaltningsmessig utfordring

at kravet til ressurser og kompetanse på disse områdene varierer betydelig mellom år. Statens forhandlingsutvalg legger vekt på Regjeringens målsettinger om enklere regelverk og mindre byråkrati, og bondens eget ansvar som selvstendig næringsdrivende. Det foreslås derfor at partene følger opp forslaget fra forenklingsutvalget om å avvikle ordningene med tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng og erstatning for tap av bifolk. Bevilgningsbehovet i 2016 blir 43 mill. kroner.

7.2 Landbrukets utviklingsfond

Ordningene under Landbrukets utviklingsfond (LUF) omfatter virkemidler innenfor næringsutviklings- og miljøtiltak, herunder bl.a. tilskuddsordninger, programmer og prosjekter, samt utviklingsmidler. I Meld. St. 14 (2014-2015) Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner, foreslår Regjeringen å overføre forvaltning av nærings- og miljøtiltak i skogbruket, utvalgte kulturlandskap i jordbruket, verdensarvområdene og til tiltak i beiteområder, fra fylkesmannen til kommunene. Oppgaveoverføringen forutsetter større og mer robuste kommuner, og må ses i sammenheng med Stortingets behandling av meldingen våren 2015.

7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet

LUF hadde per 31. desember 2014 en egenkapital på 2 028 mill. kroner. Av dette var 1 617,5 mill. kroner innestående i Norges Bank, inkl. a konto i Innovasjon Norge. 410 mill. kroner var utestående investeringslån forventet tilbakebetalt innen 2020. Tabell 7.2 viser kapitalsituasjonen i LUF, herunder endring i egenkapital og likviditet¹. Fondet har også et ansvar i form av innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd.

Ansvar per 31. desember 2014 var på 2 248 mill. kroner. Det totale ansvaret på LUF har økt betydelig etter innføring av rentestøtteordningen i 2003. Mens de fleste andre tilsagn kommer til utbetaling i løpet av en 5-årsperiode, har rentestøtteordningen en planlagt utbetalingsperiode på 15 år. De faktiske utbetalingene fra rentestøtteordningen er avhengig av rentenivået.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til fondet for 2016 reduseres med 24 mill. kroner til 1 181,7 mill. kroner. Det foreslås videre at vel 20,8 mill. kroner av bevilgningen for 2015 overføres til post 73 for å bidra til finansiering av prisnedskrivning korn. Dette medfører endrede prognoser for fondet sammenlignet med Landbruksdirektoratets statusrapport for LUF i tilknytning til jordbruksoppkjøret 2015.

¹ Regnskap og prognoser for fondet er basert på tall hentet fra Landbruksdirektoratets rapport nr. 10/2015

Tabell 7.2 Framføring av kapitalsituasjonen i LUF for 2014–2016 etter årets jordbruksoppgjør med basis i regnskap for 2014 og prognoser over framtidige utbetalinger. Mill. kroner.

	2014	2015	2016 etter oppgjør
Bevilgning	1 190,7	1 205,7	1 181,7
Engangsoverføring	110,9	-20,8	
Renteinntekter	22,2	19,3	19,4
Andre inntekter	22,1	12,0	12,0
Sum tilførsel	1 345,9	1 216,1	1 213,1
Utbetaling av tilskudd ekskl. rentestøtte	1 317,5	1 350,9	1 395,8
Andre kostnader, administrasjon	4,8	3,5	3,5
Endring i innvilgningsramme ekskl. rentestøtte			-24,0
Rentestøtte- utbetalinger	58,1	60,0	60,0
Sum utbetalinger	1 380,5	1 414,4	1 435,268
Resultat- endring i egenkapital	-34,6	-198,3	-222,2
Likviditet, Innestående i Norges Bank, inkl. a konto IN	1 617,5	1 502,8	1 357,8
Utestående investeringslån	410,0	326,4	249,2
Egenkapital LUF per 31.12	2 027,5	1 829,2	1 607,1

1 Vel 20,8 mill. kroner av bevilgningen for 2015 foreslås overført til post 70.3 for å bidra til finansiering av prisnedskrivning korn.

Fondets resultat i 2016 blir prognosert til -222,2 mill. kroner. Endring i disponibel likviditet for 2016 prognoseres til -145 mill. kroner. Erfaringstall viser at den faktiske utviklingen kan avvike noe fra prognosene, bl.a. som følge av frafall i ansvar. Kapitalsituasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må holdes under oppsyn. Med utgangspunkt i den negative prognosen for årsresultat for fondet vil departementet gå gjennom ordninger med store ubenyttede rammer og vurdere om disse midlene skal inndras ved årsskifte.

7.2.2 Innvilgningsramme for LUF

Tabell 7.3 viser innvilgningsramme for LUF i 2015, samt endring i innvilgningsramme fra 2015 til 2016. Innvilgningsrammen for tilskudd fra fondet for 2016 foreslås satt til totalt 1 420,5 mill. kroner, inkl. rentestøtte.

Regjeringen vil skape et levedyktig landbruk ved å styrke mulighetene for verdiskaping. Regjeringsplattformen signaliserer også at det bør satses på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for en mer framtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Investeringsvirkemidlene og næringsutviklingsprogrammene i landbruket er viktige for å oppnå disse målene. Regjeringen vil om kort tid legge fram en melding til Stortinget om vekst og gründerskap innen landbruksbasert næringsutvikling. En vesentlig del av innvilgningsrammen for LUF for 2016 er avsatt til ordninger som skal stimulere til næringsutvikling i landbruket, herunder særskilt midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket, og Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og

verdiskaping. Ordninger knyttet til klima- og miljøtiltak utgjør en annen sentral del av innvilgningsrammen til fondet. Tiltak som kan bidra til reduserte klimagassutslipp fra jordbruket prioriteres i 2016.

Tabell 7.3 Innvilgningsramme for LUF. Mill. kroner.

Ordning	Endring		
	2015	2016	2015-2016
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling	528,00	528,00	0,00
Tilrettelegging for næringsutvikling og verdiskaping			
<i>Utrednings- og tilretteleggingsmidler (fylkesvise)</i>	67,00	60,00	-7,00
<i>Omdømmemidler (nasjonale)</i>	4,00	0,00	-4,00
<i>Områderettet innsats¹</i>	6,00	6,00	0,00
Rekruttering og kompetanse i landbruket ²	30,00	26,00	-4,00
Forskning	53,00	53,00	0,00
Matmerk	52,00	52,00	0,00
Utviklingsprogram for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	90,00	90,00	0,00
Bioenergiprogrammet	60,00	67,00	7,00
Skogbruk	214,00	214,00	0,00
Friskere geiter - kompensasjonstilskudd ³	15,00	0,00	-15,00
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,50	1,50	0,00
Utsiktsrydding	0,00	20,00	20,00
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) ⁴	195,00	175,00	-20,00
Investeringsstøtte organisert beitebruk	9,00	9,00	0,00
Klima- og miljøprogram	18,00	18,00	0,00
Biogass	2,00	2,00	0,00
Støtte til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap	9,00	9,00	0,00
Spesialrådgiving energi veksthusnæringen ⁵	1,00	0,00	-1,00
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	30,00	30,00	0,00
SUM innvilgningsramme	1 384,50	1 360,50	-24,00
Rentestøtte – utbetalinger ⁶	62,30	60,00	-2,30
SUM innvilgningsramme inkl. utbetalinger rentestøtte	1 446,80	1 420,50	-26,30

1 Avsetningen i 2016 går i sin helhet til satsingen på fjellandbruket.

2 Reduksjon i avsetningen til rekruttering og kompetanse i landbruket for 2016 skyldes at det i 2015 ble avsatt 4 mill. kroner i engangsbevilgning til en fleråring satsing på rekruttering og gründerskap. Arbeidet igangsettes i 2015. Avsetningen for 2016 omfatter 20 mill. kroner til fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving, og 6 mill. kroner til KIL.

3 Statens forhandlingsutvalg foreslår at det ikke avsettes midler til ordningen i 2016 ettersom det står igjen ubenyttede midler for ordningen fra 2014 og det ventes et mindreforbruk på midlene avsatt i 2015.

4 80 mill. kroner av ordningen er øremerket tilskudd til drenering.

5 Bevilgningen videreføres over Klima- og miljøprogrammet.

6 Prognose for 2015 er basert på Statusrapport for Landbrukets utviklingsfond 2014 og avviker derfor noe fra tilsvarende prognose i tabell 7.1 som er basert på statusrapport for 2015 med oppdatert prognose.

7.3 Rekruttering, næringsutvikling og verdiskaping i landbruket

Økt verdiskaping er et av hovedmålene for landbruks- og matpolitikken, og flere av virkemidlene over LUF skal bidra til lønnsom utnyttelse av gårdens samlede ressurser. For ordningene som forvaltes av Innovasjon Norge er målsettingene om flere gode gründere,

flere vekstkraftige bedrifter og flere innovative næringsmiljøer sentrale. Gode investeringsordninger er nødvendig for å få en mer konkurransedyktig og framtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet. Investeringsordningene skal også bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommene, med mål om økt sysselsetting. Gjennom investeringer og moderniseringer i driftsapparatet og bruk av ny teknologi, oppnås økt effektivisering og produktivitet i landbruket. Det er særlig viktig for unge bønder som skal ta over drifta at det er mulighet for å fornye og modernisere. Ordningene er derfor sentrale for rekrutteringen til landbruket. Midlene til investeringer og bedriftsutvikling i landbruket er bl.a. innrettet for å avhjelpe investeringsutfordringer i forbindelse med generasjonsskifte. I tillegg er ungdom særskilt prioritert i andre deler av regelverket. I forbindelse med Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2014 jf. Innst. 285 S (2013-2014) er det oppnevnt et utvalg som skal se på rekrutteringsutfordringene i landbruket. Utvalget leverer sin rapport innen utgangen av 2015.

Regionale bygdeutviklingsprogram bestående av regionale næringsprogram, regionale miljøprogram og regionalt skog- og klimaprogram, synliggjør regionale prioriteringer og tilpasninger av virkemiddelbruken innenfor regional næringsutvikling.

7.3.1 Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket

Midlene til investering og bedriftsutvikling i landbruket har et todelt formål; å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommene, med mål om økt sysselsetting, og å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket, med særskilt mål om økt effektivisering av produksjonen.

Investeringsbehovet i landbruket er stort, og investeringsvirkemidlene er et viktig risikoavlastende bidrag for å stimulere til økte investeringer. Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til investering og bedriftsutvikling settes til totalt 528 mill. kroner i 2016. Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer foreslås videreført med inntil 33 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen. Skal målet om økt produksjon nås, er det viktig å støtte opp om de som ønsker å vokse. Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres. Lønnsomhetsvurdering av prosjektene skal ligge til grunn for tildeling av midler. Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering av søknader. Nye krav til dyrevelferd, herunder kravet om løsdriftsfjøs, og fornyelse av driftsapparatet skal vektlegges. Energihensyn og miljøvennlig teknologi skal inngå i vurderingen av søknader om tilskudd der det er relevant. Statens forhandlingsutvalg foreslår videre at ordningen med risikolån videreføres innenfor rammen av denne ordningen.

Ny forskrift som regulerer bruken av midlene trådte i kraft 1.1.2015. I denne forskriften er tiltaksområdet "andre tiltak" fjernet, og det er ikke lenger en klar hjemmel i forskriften til å gi støtte til investeringer i konvensjonelle frukttrefelt. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det presiseres i forskriften at det også kan gis støtte til investeringer i konvensjonelle frukttrefelt. I ny forskrift er det videre et krav om at tiltak ikke kan være påbegynt før skriftlig søknad er sendt. Av hensyn til forutsigbarhet for søkerne, er Innovasjon Norge gitt anledning til å praktisere regelverket etter gammel føring ut 2015.

Dagens fordelingsmodell for midlene har ikke vært oppdatert siden 2005. Departementet vil se på fordelingsmodellen i etterkant av jordbruksoppjøret. Det vil bli tatt utgangspunkt i Notat 2014-1 fra NILF om forslag til fordelingsmodell, der objektive kriterier er vektlagt. Eventuelt forslag til ny fordelingsmodell basert på mer objektive kriterier drøftes mellom avtalepartene.

Tilskudd til nedskrivning av lån - rentestøtteordningen

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avvikle ordningen med rentestøtte, som er en del av ordningen med investerings- og bedriftsutviklingsmidler i landbruket. Forslaget er i tråd med den enstemmige anbefalingen i delrapport fra arbeidsgruppen som ser på forenklinger i jordbruksavtalen. Formålet med ordningen kan i stor grad dekkes innenfor de ordinære tilskuddene gitt over ordningen. Størrelsen på framtidige utbetalinger er avhengig av renteutviklingen, og arbeidsgruppen peker på at det er uheldig at staten bindes til å utbetale midler fra ordningen i framtidige budsjettår. I 2014 ble det gitt 507 tilsagn om rentestøtte. Et tilsagn om rentestøtte genererer 30 utbetalinger over 15 år, og har således også en ikke utbetydelig transaksjonskostnad. I tillegg er dette en ordning som krever særskilt kundeoppfølging over lang tid knyttet til utbetalingene. Ved avvikling vil det ikke bli gitt nye tilsagn om rentestøtte fra 1.1.2016. Staten vil likevel være forpliktet til å utbetale rentestøtte for alle avtaler om tilsagn gitt før denne datoen.

7.3.2 Tilrettelegging for næringsutvikling og verdiskaping

Norske primærprodusenter har lite produksjonsomfang, og kan i begrenset grad selv forestå utviklingsarbeid og FoU i tilknytning til sin landbruksbaserte virksomhet. For å stimulere til næringsutvikling på bedriftsnivå er det derfor behov for virkemidler som kan mobilisere og gjøre landbruket konkurransedyktig, framtidsrettet og nyskapende. Tilretteleggingsmidlene bidrar til dette. Det er et nødvendig samspill mellom tilretteleggingsmidlene og de bedriftsrettede virkemidlene.

Fylkesvise midler til utrednings- og tilretteleggingstiltak

De fylkesvise midlene til utrednings- og tilretteleggingstiltak forvaltes av fylkesmannen og har som formål å bidra til utvikling og fornying av det tradisjonelle landbruket og å understøtte utvikling av andre landbruksbaserte næringer. Midlene blir ofte brukt i en tidlig fase for utvikling av landbruksbaserte næringer, og i samfinansiering med andre lokale og regionale aktører. Dette kan både dreie seg om økt kunnskap om hvordan bonden kan utvikle næringsvirksomhet tilknyttet egen gårdsdrift, og om å motivere og mobilisere bønder til å utvikle prosjekter og tiltak innen andre landbruksbaserte næringer.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til utrednings- og tilretteleggingstiltak reduseres til 60 mill. kroner i 2016. Ved årsskifte 2014/2015 hadde ordningen en god del ubenyttede midler, og foreslått ramme for 2016 anses derfor som tilstrekkelig for å opprettholde god aktivitet på området. Det forutsettes at den strategiske innretningen på bruken av midlene er godt samordnet med innretningen på de bedriftsrettede virkemidlene regionalt.

Omdømmemidler til nasjonale tiltak

Statens forhandlingsutvalg foreslår at ordningen med omdømmemidler til nasjonale tiltak forvaltet av Landbruks- og matdepartementet, avvikles. Forslaget er i tråd med anbefalingene i delrapport fra arbeidsgruppen som ser på forenklinger i jordbruksavtalen.

Områderettet innsats - fjellandbruket

Som et ledd i en områderettet innsats ble det i jordbruksoppgjøret i 2013 satt av 6 mill. kroner årlig til en treårig satsing på fjellandbruket fra 2014. Satsingen er avgrenset til to samarbeidsprosjekter som inkluderer seks fylker i fjellområdene, hvorav 4 mill. kroner er fordelt til fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, og 2 mill. kroner er fordelt til fylkene Buskerud og Telemark. Et overordnet mål med satsingen er å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene gjennom økt vare- og tjenesteproduksjon basert på landbrukets ressurser, både innenfor tradisjonelt landbruk og andre landbruksbaserte næringer. Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsingen videreføres med 6 mill. kroner i 2016.

7.3.3 Fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving

God agronomisk kompetanse og god kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for et bærekraftig landbruk og for å nå målet om økt matproduksjon. Fylkeskommunene forvalter virkemidler til styrking av innsatsen innenfor rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Dette ansvaret må sees i sammenheng med fylkeskommunenes ansvar som skoleeiere og regionale utviklingsaktører. De videregående skolene med utdanningsprogram naturbruk er viktige for å rekruttere rett kompetanse til landbrukssektoren. Naturbruksskolene er også en viktig ressurs for etter- og videreutdanningstilbud i landbruket.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetningen til ordningen med en ramme på 20 mill. kroner for 2016 til fylkesvise midler til rekruttering og kompetanseheving. Prioriterte områder for ordningen er tiltak for å øke kompetansen i landbruket, herunder støtte til etter- og videreutdanningstilbud for yrkesutøvere i landbruket.

7.3.4 Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket

Stiftelsen Matmerk forvalter Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL). Programmet skal bidra til kompetanseutvikling for yrkesutøvere innen primærlandbruket eller innenfor andre næringer i tilknytning til landbruket, gjennom utvikling av kompetansetilbud. Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen på 6 mill. kroner til KIL videreføres for 2016.

7.3.5 Forskning

Forskningsmidler over jordbruksavtalen skal bringe fram kunnskap som bygger opp under de landbruks- og matpolitiske målene.

Det foreslås at midlene i større grad prioriteres til å styrke kunnskap om prosesser og tiltak i jordbruket som bidrar til bedre karbonbalanse og redusert klimabelastning, eksempelvis bedre kunnskap om reduserte utslipp av klimagasser fra matproduksjon og jord som lagringsmedium for karbon. Forskning som fremmer mattrygghet, god dyrehelse og god dyrevelferd, er også et prioritert område. Ny kunnskap på disse områdene er viktig for å ivareta bærekraftig jordbruksdrift, mattrygghet, sikre kostnadseffektiv produksjon og for å imøtekomme forbrukerens krav til norsk matproduksjon.

For å sikre en effektiv ressursutnyttelse må disponering av midlene ses i sammenheng med Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og programmene i Norges forskningsråd. Avsetningen til forskning i 2016 foreslås videreført med 53 mill. kroner.

7.3.6 Matmerk

Stiftelsen Matmerk har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norskprodusert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetssikring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og opprinnelse overfor matprodusenter, handel og forbrukere. Stiftelsen har i oppgave å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, merkeordningene Nyt Norge, Beskyttede betegnelser og Spesialitet, Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL), samt generisk markedsføring av økologisk mat og enkelte utviklingsprosjekter. Stiftelsen har også en viktig oppgave i å bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter og drifte det nasjonale nettstedet for Inn på tunet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til Matmerk videreføres i 2016 med 52 mill. kroner. Det foreslås videre at Matmerk gis anledning til å omdisponere 2 mill. kroner i ubenyttede midler fra 2014 til oppgaver i 2015 og 2016. Det legges til grunn at Matmerk prioriterer arbeidet med å etablere en database for lokalmatprodusenter, samt følger opp Inn på tunet- arbeidet i tråd med Handlingsplan for Inn på tunet, innenfor denne rammen. Etablering av database for lokalmatprodusenter forutsetter samfinansiering med bl.a. dagligvarehandelen og HORECA (Hotell, restaurant og catering). Etableringen av lokalmatdatabasen vil være et viktig bidrag til å lette markedsadgangen for produsenter og øke tilgangen på lokalmatprodukter for forbrukerne.

7.3.7 Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping

Utviklingsprogrammet er et sentralt virkemiddel for å bidra til næringsutvikling basert på landbrukets ressurser.

Det er et rammeprogram med tiltak og virkemidler som skal bidra til næringsutvikling basert på landbrukets ressurser og til økt vekst og verdiskaping. Virkemidlene i programmet skal særlig bidra til å få opp flere gode gründere og vekstkraftige bedrifter. Programmet tilbyr tilpassede kompetansetiltak til bedriftene, finansiering til bedrifter som ønsker å vokse og støtte til etablering av økonomisk forpliktende produsentnettverk.

Programmet skal også bidra til å skape nettverk for utvikling av innovasjon og kompetanse og til omdømmeaktiviteter.

Programmet forvaltes av Innovasjon Norge og er en videreutvikling av Lokalmatprogrammet og utviklingsprogrammene for innlandsfiske, grønt reiseliv og rein. Programmet omfatter også andre næringer basert på landbrukets ressurser, herunder Inn på tunet.

Innsatsen styres av en styringsgruppe med representanter fra faglagene i jordbruket, HANEN, Norske reindriftssamers landsforbund, Fylkesmannen, fylkeskommunen og Landbruks- og matdepartementet. Matmerk er observatør.

I jordbruksoppgjøret 2014 ble innvilgningsrammen til Utviklingsprogrammet økt med i overkant av 36 pst. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at den samlede avsetningen til Utviklingsprogrammet holdes uendret på 90 mill. kroner i 2016. Det arbeides videre med å utvikle programmet i tråd med føringene fra fjorårets jordbruksoppgjør, samt styringsgruppas signaler.

I tråd med føringene i Reindriftsavtalen 2015/2016 avsettes det 8,2 mill. kroner fra reindriftsavtalen til Utviklingsprogrammet. Reinprogrammets innretning og satsingsområder videreføres i Utviklingsprogrammet jf. føringer i Prop. 68 S (2014–2015) reindriftsavtalen 2015/2016.

7.3.8 Bioenergiprogrammet

Økt produksjon av biobrensel og leveranser av biovarme fra landbruket gir økt verdiskaping og bidrar til å nå Regjeringens mål i klima- og energipolitikken.

Det er gjennomført to evalueringer av henholdsvis varmesalgсанlegg i 2012 og gårdsanlegg i 2013, som viser gode resultater.

Utviklingen av gårdsbaserte biogassanlegg har også vært et prioritert område innenfor Bioenergiprogrammet og den nasjonale klimapolitikken. Biogassprosjektene skal vurderes med utgangspunkt i de vanlige energi- og lønnsomhetskriteriene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til Bioenergiprogrammet økes med 7 mill. kroner, til 67 mill. kroner for 2016. Det legges opp til å videreføre gjeldende målområder og prioriteringskriterier.

7.3.9 Skogbruk

Skogressursene er en viktig kilde til fornybar energi og til produksjon av trematerialer som erstatter mer klimabelastende materialer. Samtidig utgjør skogene et stort karbonlager, som kan opprettholdes gjennom en aktiv, bærekraftig skogpolitikk. Det totale nettoopptaket av karbon i skogen i Norge er på om lag 26 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Dette tilsvarer om lag halvparten av utslippene fra andre sektorer.

Regjeringen vil legge større vekt på klimapolitiske målsettinger i forvaltningen av norske skoger. For å sikre overgangen til et lavutslippssamfunn, både i Norge og andre land, må opptak av CO₂ i skog og på andre arealer som ikke skyldes nye tiltak, komme i tillegg til

utslippsreduksjoner i andre sektorer. Her bør det ses på tiltak som kan ivareta eller styrke skogens karbonlager, og tiltak som gjør at trevirke kan erstatte mer utslippsintensive materialer, samt at fornybar bioenergi fra skogen kan erstatte fossil energi. For å bidra til økt bruk av tre ønsker Regjeringen å legge til rette for å øke avvirkningen av skog.

Et velfungerende skogsveinett er avgjørende for lønnsom skogsdrift, og for utvikling av skogens positive nærings-, klima- og energibidrag. Investeringsnivået til vei har økt de siste årene, med både offentlige og private midler. Skognæringen har i forbindelse med strategiarbeidet SKOG22 beregnet at investeringene i skogsveinettet må økes betydelig, både for å få tilgang til høstbare skogressurser og for nødvendig modernisering av veinettet.

Bærekraftig skogbruk krever et godt kunnskapsgrunnlag for å gjøre avveier mellom økonomi og miljø. Eventuell økt aktivitet i skogbruket kombineres med styrket ivaretagelse av miljøhensyn. Det er viktig at beslutninger gjøres med grunnlag i kunnskap som gir dokumenterbar og etterprøvbar informasjon om de naturressursene som skal forvaltes. En viktig kilde til denne kunnskapen er Landsskogtakseringen.

Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer er et sentralt virkemiddel for skogbrukets miljøarbeid. Gjennom dette arbeidet kan skogeierne selv gjøre riktige avveier mellom bruk og vern i sine prioriteringer.

Kompetansehevende tiltak er sentralt for gjennomføringen av skogpolitikken. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør i denne sammenheng, som retter seg mot både offentlig og privat veiledningsapparat, skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Løpende kompetanseheving er en avgjørende forutsetning for skogeiernes muligheter til selv å kunne legge til rette for økt verdiskaping med basis i eiendommens ressurser.

Bevilgningen til skogbruk ble økt med 10 mill. kroner i jordbruksoppgjøret 2014. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor i år at bevilgningen til skogbruk over jordbruksavtalen videreføres med 214 mill. kroner i 2016. Fordelingen mellom de ulike virkemidlene vil gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene på et drøftingsmøte der også skogbrukets næringsorganisasjoner inviteres til å delta.

7.3.10 Friskere geiter - kompensasjonstilskudd

For de besetningene som har deltatt i saneringsprosjektet Friskere geiter har det blitt gitt kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd innenfor en maksimal periode på tre år etter gjennomført sanering. De siste saneringene i prosjektet ble gjennomført i 2013, og det er derfor fremdeles besetninger innenfor ordningen som er berettiget et slikt kompensasjonstilskudd. Samlet utbetaling i 2014 var på 11 mill. kroner. Ordningen hadde et mindreforbruk på 8 mill. kroner ved årsskiftet 2014/2015, og det ventes et mindreforbruk på avsatte midler til formålet i 2015. Statens forhandlingsutvalg mener på denne bakgrunn at det ikke er behov for å bevilge mer midler til ordningen og at ubenyttede midler på ordningen kan benyttes til utbetaling av kompensasjonstilskudd for 2016.

7.3.11 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetningen til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift med 1,5 mill. kroner i 2016. Denne avsetningen er på nivå med tilsvarende avsetning over reindrifftsavtalen. Midlene fra de to næringsavtalene forvaltes samlet av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.

7.4 Miljø og klima

Miljøsatsingen skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket, herunder utslipp til luft og vann. Flere av miljøordningene bidrar også til bedre agronomi og vil ha positiv påvirkning på produksjonen. Statens forhandlingsutvalg foreslår en økt satsing på tiltak som kan bidra til reduserte utslipp av klimagasser fra jordbruket, jf. Innst. 285 S (2013-2014).

7.4.1 Miljøsatsing i jordbruksavtalen

Ordningene som er gjengitt i tabell 7.4, angir virkemidlene innenfor jordbruksavtalen på miljøområdet. Areal- og kulturlandskapstilskudd og beitetilskuddene går til de aller fleste jordbruksforetak og danner grunnlaget for å opprettholde et variert og levende kulturlandskap i hele landet. De øvrige ordningene er innrettet for å møte spesielle miljøutfordringer. Det foreslås å avsette 4,7 mrd. kroner til ordninger med klima- og/eller miljøformål i 2016.

7.4.2 Helhetlig utredning av miljøvirkemidlene i jordbruket

I jordbruksoppgjøret 2014 ble det nedsatt en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle utrede virkemidlene under miljøprogramsatsingen i jordbruket, med sikte på å oppnå bedre måloppnåelse for miljø, forenklinger for næring og forvaltning, reduksjon i antall støtteordninger og økt formålseffektivitet ved virkemiddelbruken. Arbeidsgruppen leverte sin rapport 23.2.2015. Virkemidlene er gjennomgått enkeltvis og vurdert i sammenheng. Gjennomgangen viste at graden av måloppnåelse varierer. Dette betyr ikke nødvendigvis at miljøvirkemidlene i jordbruket ikke virker etter hensikten, men at de kan være utilstrekkelige til å oppveie andre drivere som vanskeliggjør måloppnåelse, f.eks. klimaendringer. Gjennomgangen viste videre at det er potensial for å bedre målrettingen av enkelte ordninger og at andre ordninger kan forenkles. Arbeidsgruppen anbefalte å gjøre endringer i virkemidlene både på kort og lang sikt.

Tabell 7.4 Oversikt over ordninger på jordbruksavtalen med klima- og/eller miljøformål, mill. kroner

Post	Virkemiddel	Endring mill. kr	Bevilgning 2016
Nasjonalt miljøprogram			
Post 74.14	Tilskudd til bevaringsverdige storferaser		5,9
Post 74.16	Tilskudd til dyr på beite		803,0
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskuddet		3 061,2
Post 74.20	Tilskudd til økologisk landbruk		106,0
Post 77.15	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler		9,0
	Sum nasjonalt miljøprogram		3 985,1
Regionale miljøprogram (RMP)			
Post 74.19	Regionale miljøprogram ¹	-8,0	428,5
Miljømidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)			
Post 50	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) ²	-20,0	175,0
Post 50	Investeringsstøtte til organisert beitebruk	-	9,0
Post 50	Klima- og miljøprogram	-	18,0
Post 50	Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvområdene	-	9,0
Post 50	Utsiktsrydding i kulturlandskapet	20,0	20,0
Post 50	Biogass	-	2,0
Post 50	Bioenergiprogrammet	7,0	67,0
Post 50	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	-	30,0
	Sum miljømidler over LUF		330,0
	Sum miljømidler over jordbruksavtalen		4 743,6

1) Redusert bevilgning er kun en justering med utgangspunkt i behov for søknadsomgangen 2014 med utbetaling 2015. Det forventes samme forbruk av midler i 2016 som i 2015.

2) Av SMIL-midlene er 80 mill. kroner øremerket tilskudd til drenering.

7.4.3 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram skal bidra til å målrette miljøarbeidet i jordbruket, synliggjøre jordbrukets samlede miljøinnsats og sikre forankring av miljøarbeidet både regionalt og lokalt.

Evaluering av areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK)

Arealtilskudd ble særlig tatt i bruk fra starten på 1990-tallet, som et ledd i å følge opp internasjonale anbefalinger om å redusere produksjonsavhengige ordninger og omdisponere midlene til produksjonsnøytrale ordninger. Hensikten var å bidra til å redusere miljøbelastningen og intensiteten i produksjonen, opprettholde jordbruksarealene i drift, og sikre andre miljøverdier gjennom miljøkrav knyttet til tilskuddene.

Areal- og kulturlandskapstilskuddet er ikke tidligere evaluert og arbeidsgruppa som utredet miljøvirkemidlene anbefaler å gjøre dette. Statens forhandlingsutvalg følger opp anbefalingen, og foreslår at det skal gjennomføres en evaluering av areal- og kulturlandskapstilskuddet.

Evalueringen skal belyse effektene av tilskuddene, herunder i hvilken grad tilskuddene kan sies å bidra til ordningens formål:

- Bidra til et aktivt jordbruk over hele landet, og til å styrke og utjevne inntekter mellom ulike produksjoner og mellom distrikt.
- Skjømte, vedlikeholde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift, og å holde jordbruksareal i drift i samsvar med gjeldende landbrukspolitiske mål.

Evalueringen skal også vurdere hvordan areal- og kulturlandskapstilskuddet virker sammen med, og forskjellig fra, andre typer virkemidler med hensyn til å holde arealer i drift og å sikre miljøverdier, herunder redusere næringsstofftap til omgivelsene. Evalueringen skal videre vurdere om det er hensiktsmessig innretning og omfang av miljøkravene i areal- og kulturlandskapstilskuddet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Norsk institutt for Bioøkonomi (NIBIO) gis i oppdrag å gjennomføre evalueringen. Frist for å levere endelig evalueringsrapport er 31.10.2016, med sikte på behandling i jordbruksoppgjøret 2017.

Det etableres en partssammensatt referansegruppe for å gi innspill til evaluator underveis i evalueringen. Økonomisk ramme for gjennomføring av evalueringen er 0,8 mill. kroner og dekkes over kap. 1150 post 01/21 Spesielle driftsutgifter.

Bevaringsverdige husdyrraser

Som en del av ansvaret for å ivareta biologisk mangfold har landbruket ansvar for bevaring av genetisk variasjon hos husdyr. En bevaringsverdig husdyrrase i Norge er en rase som nasjonalt regnes å ha en truet eller kritisk truet populasjonsstørrelse. Kriteriene er utarbeidet av Norsk genressurscenter i samarbeid med Genressursutvalget for husdyr.

Antallet foretak med bevaringsverdige storferaser og antallet storfe har økt siden 1990, med sterkere økning etter år 2000 da produksjonstilskudd for bevaringsverdige storferaser ble innført. I 2014 økte tallet avlsdyr og besetninger innen samtlige seks storferaser som er definert som bevaringsverdige. Alle rasene regnes imidlertid fortsatt som truet etter FAOs definisjon (færre enn 3 000 hundyr i avl) og status er spesielt alvorlig for de fire minste populasjonene med under 300 avlskyr per rase.

Statens forhandlingsutvalg vektlegger betydningen av dette arbeidet og foreslår å øke tilskuddet med 200 kroner til 2200 kroner per dyr i 2016. Det gir en økning på om lag 0,5 mill. kroner på ordningen (post 74.14). Det finnes trolig et marked, særlig innenfor restaurantbransjen, for produkter fra disse rasene som produsentene bør kunne utnytte.

Ny tilskuddsordning til bevaringsverdige husdyrraser

Det gis også tilskudd til bevaringsverdige husdyrraser gjennom Regionalt miljøprogram (RMP), totalt 4,5 mill. kroner i 2014, bl.a. for å bidra til tradisjonell skjøtsel av kulturlandskapet. Arbeidsgruppen som har utredet miljøvirkemidlene, foreslår som et forenklingstiltak å samorde RMP-tilskuddet med den nasjonale ordningen med tilskudd til bevaringsverdige storferaser.

I tråd med dette foreslås det å utvide nasjonal tilskuddsordning for bevaringsverdige storferaser til også å omfatte småfe og hest. Landbruksdirektoratet gis i oppgave å utforme

utkast til forskrift for tilskuddsordningen i samarbeid med Norsk Genressurscenter, slik at den kan iverksettes fra søknadsåret i 2016 med utbetaling i 2017.

Ny handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Formålet med Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler er å redusere risikoen for helse og miljø ved bruk av plantevernmidler og redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler. Det pågår en prosess for å innlemme *Direktiv om bærekraftig bruk av pesticider* i EØS-avtalen. Direktivet legger blant annet til grunn at landene har en handlingsplan for å redusere risikoen knyttet til plantevernmidler og redusere avhengigheten av slike midler. Arbeidsgruppen har startet arbeidet med utforming av en ny handlingsplan med sikte på ferdigstilling av et utkast innen høsten 2015.

Det er behov for et kontinuerlig arbeid med å redusere avhengighet og risiko ved bruk av plantevernmidler, blant annet i lys av at plantevernmidler gjenfinnes i uønskede konsentrasjoner i miljøet, forventede klimaendringer og resistensproblematikk. Arbeidsgruppen har vurdert egevalueringsrapportene fra aktørene som har mottatt midler over Handlingsplanen. Gruppen mener at det er behov for videre innsats på en rekke områder, herunder integrert plantevern, informasjonstiltak, riktig bruk og testing av spredeutstyr, plantevernmiddelresistens og miljøeffekter av plantevernmidler under norske forhold.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen videreføres og at det settes av 9 mill. kroner for oppfølging av handlingsplanen for 2016. Det foreslås at inntil 1,5 mill. kroner kan benyttes til styrking av datagrunnlaget for plantevernmidler som kan være aktuelle å benytte i småkulturer. Arbeidsgruppen som følger opp handlingsplanen vil foreslå fordeling av midlene. Landbruks- og matdepartementet omtaler den endelige fordelingen av midler i Prop. 1 S om Statsbudsjettet for 2016.

7.4.4 Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom generelle nasjonale ordninger. Det er egne 4-årige program i hvert fylke som dekker en rekke miljøområder. Nytt elektronisk kartbasert søknadssystem ble tatt i bruk i 2013. Dette systemet medfører forenkling for næringen og spesielt for forvaltningen.

Arbeidsgruppa som avleverte rapporten *Helhetlig gjennomgang av miljøvirkemidlene i jordbrukspolitikken* foreslo at enkelte tiltak i RMP kan avvikles med hensikt å bedre målrettingen av virkemidlene, og å oppnå bedre og enklere struktur i RMP.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å følge opp flere av forslagene, herunder avvikle følgende tiltak fra søknadsåret 2016 med utbetaling i 2017:

- Tilskudd til lett høstharving
- Tilskudd til ingen/utsatt jordarbeiding i erosjonsklasse 1 og 2 innen nedbørfelt der vassdraget ikke er prioritert
- Tilskudd til stubb i områder med jordtap (egen ordning i Nordland)

Det foreslås at frigjorte midler som følge av avvikling av disse tiltakene, prioriteres til å styrke tiltaket miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Da ordningen ble innført i RMP i jordbruksoppgjøret 2013, ble bare fylker der nitrogennedfall overstiger naturens tålegrenser tildelt ekstra midler til formålet. I tillegg har enkelte fylker innført ordningen uten å ha blitt tildelt ekstra midler. Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig at det stimuleres til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel over hele landet, og foreslår derfor at ordningen nå innføres i alle fylker. Nedlegging, nedfelling og spredning med rask nedmolding demper ammoniakkutslippene. Bruk av tilførselsslanger reduserer maskinbruk og jordpakking ved spredning av husdyrgjødsel, og spredning i vår/vekstsesong øker planteutnyttelsen og reduserer tap av næringsstoffer til luft og vann.

Bevilgning til regionale miljøprogram (RMP)

Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsingen på regionale miljøprogram videreføres. Det foreslås at rammen reduseres med 8 mill. kroner til 428,5 mill. kroner for 2016. Ved fastsetting av rammen er det tatt utgangspunkt i omfanget av tiltak som har fått tilskudd i 2015.

Tabell 7.5 Fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for søknadsomgangen 2015 med utbetaling 2016. Mill. kroner.

Fylker		Fylker	
Østfold	41,2	Rogaland	32,0
Akershus/Oslo	51,0	Hordaland	20,0
Hedmark	42,3	Sogn og Fjordane	23,7
Oppland	53,3	Møre og Romsdal	17,4
Buskerud	22,3	Sør-Trøndelag	25,6
Vestfold	17,2	Nord-Trøndelag	29,1
Telemark	11,4	Nordland	18,9
Aust-Agder	4,2	Troms	9,3
Vest-Agder	6,4	Finnmark	3,2
		Sum post 74.19	428,5

7.4.5 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Utsiktsrydding i kulturlandskapet

Gjengroing av kulturlandskap og veikanter er en økende utfordring mange steder i Norge. Gjengroing er en ulempe for landbruket, og vil svekke grunnlaget for blant annet reiselivet som er næring i vekst. I et forskningsprosjekt om reiseliv, kulturminner og gjengroing utført av Norsk institutt for skog og landskap og Bygdeforskning fra 2012, ble det blant annet konkludert med at dersom kontrastene og variasjonen i landskapet forsvinner, sammen med spor etter folk og bosetting, da forsvinner også store deler av det turistene refererer til som det særegne med det norske kulturlandskapet.

I 2009 ble det iverksatt en ettårig ordning for rydding av trevirke og kratt langs vei, utsiktspunkter og veinært kulturlandskap. Ordningen ble godt mottatt hos fylker og kommuner, og en streng prioritering mellom mange prosjekter bidro til gode resultater.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å etablere en ny ordning for rydding av kulturlandskap, veikanter og utsiktspunkt av særlig verdifull karakter sett fra landbrukets og reiselivsnæringens side. Hovedformålet med ordningen skal være å bidra til utsyn og fremme verdier knyttet til kulturlandskapet, samt å gi klimagevinster ved at rydningsvirket skal brukes til bioenergiformål der dette er mulig.

Det foreslås å sette av 20 mill. kroner til tiltaket for 2016 og at ordningen avgrenses til fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Landbruksdirektoratet fordeles midler til fylkesmannen basert på aktuelle innmeldte prosjekter i fylkene. Fylkesmannen får vedtaksmyndighet for de konkrete prosjektene innenfor de tildelte rammene fra direktoratet. Samarbeid og samfinansiering er en forutsetning for å få innvilget tilskudd. Prosjekter kan støttes med inntil 70 pst. av godkjente kostnader. Fylkesmannen må sørge for at det opprettes avtaler med berørte grunneiere og Statens vegvesen både som grunneier og sektoransvarlig for vei og veitrafikk. I gjennomføringen av ryddingen må det tas hensyn til eventuelle utfordringer knyttet til erosjon, vannkvalitet og andre miljøhensyn.

For øvrig er det viktig å bygge på erfaringene fra ordningen i 2009. Følgende kriterier skal legges til grunn:

- Større prosjekter hvor flere aktører inngår samarbeid, for eksempel grunneiere, reiselivsaktører, fylker, kommuner og veimyndigheter
- Prosjekter som omfatter områder nær nasjonale turistveier eller andre veistrekninger som er viktige for turister
- Prosjekter hvor rydningsvirket kan benyttes til bioenergiformål
- Prosjekter hvor arealene senere vil bli vedlikeholdt ved beiting
- Prosjekter som kan igangsettes raskt

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) – inkl. tilskudd til drenering

Formålet med SMIL-ordningen er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Tiltakene som bidrar til å redusere forurensning under SMIL-ordningen kan også bidra til bedre agronomisk driftspraksis. SMIL-ordningen forvaltes av kommunene og tilskudd gis som engangsstøtte til investeringer og vedlikehold.

Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord trådte i kraft i juni 2013. God drenering er avgjørende for å kunne øke matproduksjonen i årene som kommer. Det er også et viktig ledd i å tilpasse jordbruket til et endret klima med mer nedbør. God dreneringstilstand i jorda motvirker jordpakking, gir lavere risiko for utslipp av lystgass og gir høyere avlingsnivå. Drenering bidrar også til å gjøre arealene bedre rustet til perioder med ekstremvær.

Bevilgning og endringer i virkeområder

Statens forhandlingsutvalg foreslår å følge opp forslaget fra gruppen som utredet miljøvirkemidlene om å fjerne muligheten for å gi tilskudd over SMIL-ordningen til freda bygninger. Dette antas å ha minimale budsjettmessige konsekvenser. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å videreføre bevilgningen til SMIL-ordningen med 95 mill. kroner ekskl. drenering i 2016.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at dreneringsordningen utvides til også å omfatte planerte arealer. Drenering på slike arealer vil innebære et stort potensial for både økte avlinger og redusert erosjon, i tillegg til å redusere fare for avlingsskade. Det er 87 mill. kroner i ubenyttede midler på ordningen. Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til drenering derfor kan reduseres med 20 mill. kroner til 80 mill. kroner i 2016, uten at dette vil medføre konsekvenser for satsingen. Arealer med korn, grønnsaker og poteter skal ytterligere prioriteres ved fordeling av midler. Statens forhandlingsutvalg vil understreke at fylkesmennene har en viktig rolle når det gjelder å formidle informasjon og veiledning om ordningen.

Investeringsstøtte til tiltak i beiteområder (organisert beitebruk)

Ordningen stimulerer til effektivt samarbeid mellom dyreeiere og realisering av nødvendig infrastruktur for næringsutvikling i husdyrproduksjoner basert på utmarksbeiteressursene. Det kan gis tilskudd til investeringer i fysiske anlegg i beiteområder, elektronisk overvåkingsutstyr og til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre rammen på 9 mill. kroner i 2016.

Klima- og miljøprogrammet - bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi

Klima- og miljøprogrammet skal gjennom utredninger og informasjonstiltak bidra til å oppnå landbrukspolitikkenes målsettinger på klima- og miljøområdet. Økt kunnskap om utfordringer og tiltak, effektive virkemidler for næringsutøverne, god kunnskapsoverføring fra forskning til praktisk jordbruk og oppdatert rådgiving overfor næringsutøverne innenfor temaene klimagassutslipp, klimatilpasning, vannmiljø og kulturlandskap, er sentrale elementer. Ny kunnskap i prosjektene skal raskt implementeres i praktisk jordbruk.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til Klima- og miljøprogrammet, slik at avsetningen blir 18 mill. kroner i 2016. Det foreslås at programmet gis en føring om at prosjekter som har som formål å bidra til reduserte klimagassutslipp, kunnskap om klimatilpassing, samt rådgiving og informasjon om klimasmart landbruk på gårdsnivå skal prioriteres i 2016. Innenfor bevilgningen skal det avsettes midler til å utvikle et system for energi- og utslippsregnskap på gårdsnivå og Norsk gartnerforbund skal tildeles midler for å stimulere til fortsatt satsing på klimavennlig produksjon.

Sammenslåing av Utvalgte kulturlandskap og Verdensarvsatsingen

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er en satsing for å ivareta et representativt utvalg av verdifulle norske jordbrukslandskap. I dag har 22 områder status som utvalgt kulturlandskap. Midlene går til tiltak for å ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap, det biologiske mangfoldet og ivareta status for kulturminner og kulturmiljøer. Frivillige avtaler er sentrale for å nå målene. Landbruksdirektoratet koordinerer arbeidet, i nært samarbeid med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, og i kontakt med regional landbruks-, natur og kulturminneforvaltning, kommunen, grunneiere og landbruksforetak.

Formålet med verdensarvsatsingen er å styrke landbruket i verdensarvområder på UNESCO's liste, blant annet gjennom tiltak som ivaretar kulturlandskapet. Midlene går til å sikre fortsatt drift og skjøtsel av de to verdensarvområdene Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyen, der jordbruk spiller en vesentlig rolle.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvsatsningen er begge sektorovergrepene basert på midler fra både Jordbruksavtalen og Klima- og miljødepartementets budsjett. Det er god måloppnåelse og erfaring med disse helhetlige områdesatsingene. Det er naturlig å se satsingene i sammenheng og det foreslås derfor å slå sammen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvsatsingen.

Landbruksdirektoratet får et koordineringsansvar for forvaltningen som skal gjennomføres sammen med Miljødirektoratet og Riksantikvaren. Landbruksdirektoratet gis i oppdrag å utforme forskrift for ordningen som skal gjelde fra 2016.

Det foreslås å videreføre avsetningen på til sammen 9 mill. kroner. Det forutsettes at Klima- og miljødepartementet viderefører sine bevilgninger knyttet til ordningene.

Biogass

I 2014 utgjorde utslipp fra jordbruket om lag 8,7 pst. av Norges samlede klimagassutslipp, av dette utgjorde metangass 45 pst. Utslipp av metan fra jordbruket kommer i all hovedsak fra husdyrhold. Behandling av husdyrgjødsel i biogassanlegg reduserer metanutslipp. I jordbruksoppgjøret 2012 vedtok Stortinget å innføre et pilotprosjekt hvor det gis tilskudd på 15 kroner per tonn husdyrgjødsel som jordbruksforetaket leverer til et biogassanlegg. Satsen ble økt til 30 kroner per tonn i jordbruksoppgjøret 2013. Forskriften ble først virksom i desember 2014, og forsinkelsen har ført til at ordningen har 5 mill. kroner i ubrukte midler. Statens forhandlingsutvalg foreslår å doble satsen for levering av husdyrgjødsel til 60 kroner per tonn i 2016 for å stimulere ytterligere til økt oppslutning om ordningen. Det foreslås at avsetningen på 2 mill. kroner videreføres i 2016 og at ordningen evalueres i 2019.

7.5 Økologisk produksjon og forbruk

Stortinget har fastsatt et mål om at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Dette innebærer at det skal drives økologisk produksjon på 15 pst. av det samlede norske jordbruksarealet og at 15 pst. av det samlede husdyrholdet skal være

økologisk innen 2020. Målet om at 15 pst. av matforbruket skal være økologisk måles i forhold til mat- og drikkevarer som finnes som både konvensjonelle og økologiske, og sammenlignet med omsetning i kroneverdi. Både norske og importerte varer inngår i målsettingen. Økologiske driftsmåter kan bidra med mer kunnskap om og erfaringer med mer miljøvennlig produksjonsmetoder, samtidig som økologiske produkter representerer et mangfold som forbrukerne etterspør. Markedets etterspørsel må være styrende for den økologiske produksjonen og det bør tilstrebes balanse mellom produksjon og forbruk. Det er også et mål at størst mulig andel av den økologiske produksjonen omsettes som økologisk vare.

7.5.1 Økologisk produksjon og markedsutvikling

Økologisk produksjon utgjør små andeler av den totale produksjonen innen de ulike produksjonsområdene. Nedgangen i økologiske arealer fortsatte i 2014. Det er også en nedgang i arealer under omlegging. De økologiske arealene utgjorde 5,1 pst. av totalt jordbruksareal i 2014. Et godt avlingsår i 2014 gav en økning i økologisk kornproduksjon sammenliknet med året før. Fra 2013 til 2014 var det en økning i antall økologiske husdyr for alle dyreslag utenom storfe.

NILFs driftsgranskninger viser at økonomien i økologisk melke- og storfekjøttproduksjon er minst på høyde med tilsvarende konvensjonell produksjon. Det er imidlertid variasjoner mellom år.

Samlet for alle produktgrupper var det sterk økning (26 pst.) i omsetningen av økologiske produkter i dagligvarehandelen fra 2013 til 2014, noe som bidro til at andelen omsatt økologisk vare av total omsetning økte fra 1,2 pst. til 1,45 pst. i samme periode. Den sterkeste veksten skjedde gjennom økt salg av grønnsaker, frukt og barnemat. Omsetningsstatistikken skiller ikke mellom norskproduserte og importerte varer. Det produseres imidlertid ikke økologisk barnemat i Norge. Det er grunn til å tro at den økte omsetningen av frukt og grønt også i stor grad er basert på import. Dette gjelder også produkter det er grunnlag for å produsere i Norge.

Det er viktig med stabilitet og forutsigbarhet knyttet til tilskuddsordningene for økologisk drift. Dette er særlig viktig i en situasjon der det økologiske arealet går tilbake.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at tilskuddssatsene holdes uendret og at total avsetning til økologisk produksjon for 2016 blir på 121,5 mill. kroner, jf. tabell 7.6. Dette inkluderer et anslått beløp til prisnedskrivning for økologisk korn på om lag 15,5 mill. kroner for kornåret 2015–2016.

7.5.2 Utviklingsmidler

Generisk markedsføring i regi av Matmerk

Ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat har de siste årene vært lagt til Matmerk. Statens forhandlingsutvalg foreslår at arbeidet videreføres med 2 mill. kroner i

2016, jf. kapittel 7.3.7. Satsingen skal bidra til å ivareta statens ansvar for forbrukerrettet informasjonsvirksomhet om økologiske produksjonsformer og produkter.

Utviklingsmidler forvaltet av Landbruksdirektoratet

Utviklingsmidlene går til foregangsfylkesatsingen og prosjektmidler forvaltet av Landbruksdirektoratet. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetningen med 30 mill. kroner i 2016. Foregangsfylkene arbeider med utvikling av økologisk produksjon og marked, og har ansvar for hvert sitt hovedområde. Det arbeides innen de seks områdene jordkunnskap og jordkultur, frukt og bær, grønnsaker, korn, melk samt forbruk av økologisk mat i storhusholdning. Det er opparbeidet mye kompetanse, faglig samarbeid og nettverk mellom foregangsfylkene som etterspørres både av produsentene og veiledningsapparatet. Det foreslås å videreføre satsingen på foregangsfylkene på samme nivå i 2016.

De øvrige prosjektmidlene har de siste årene hatt en dreining mot færre og større nasjonale og/eller flerårige prosjekter. Forhandlingsutvalget foreslår at dette følges opp videre i 2016. Dette er også i tråd med anbefalinger fra delrapporten fra arbeidsgruppa som skal se på forenklinger av jordbruksavtalens virkemidler.

Den sterke omsetningsveksten viser at det er et potensial for økt produksjon av økologiske produkter. Statens forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å rekruttere nye økologiske produsenter. Norsk Landbruksrådgiving har allerede en viktig oppgave i å veilede produsenter før, under og etter omlegging til økologisk produksjon. For å bidra til å styrke den økologiske produksjonen foreslår Statens forhandlingsutvalg at Norsk landbruksrådgiving intensiverer innsatsen for å rekruttere nye økologiske produsenter innenfor gjeldende bevilgning, jf. omtale i kapittel 7.12.2. Innsatsen bør gjøres på basis av markedsbehov og -muligheter. Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg at det avsettes midler til en utredning som skal se på utfordringene innen produksjon og marked for økologisk frukt, bær og grønnsaker. Landbruksdirektoratet får i oppdrag å gjennomføre utredningen som skal ferdigstilles til jordbruksoppgjøret 2016. Det avsettes 0,5 mill. kroner til utredningen innenfor bevilgningen.

Videre oppfølging av fordeling av utviklingsmidlene vil bli gjort i dialog med avtalepartene.

7.5.3 Bevilgning til økologisk produksjon og utviklingstiltak

Samlet avsetning til økologisk jordbruk for 2016 blir på 153,5 mill. kroner, jf. tabell 7.6.

Tabell 7.6 Tilskudd for å øke økologisk produksjon og forbruk. Mill. kroner.

	Budsjett 2015	Prognose 2015	Budsjett 2016
Omleggingstilskudd	5,0	7,0	1,0
Arealtilskudd	38,0	38,0	41,0
Husdyrtilskudd	65,2	62,0	64,0
Prisnedskrivning økologisk korn	14,3	14,3	15,5
Totalt produksjonstilskudd til økologisk produksjon	122,5	121,3	121,5
Markedsføring og informasjonstiltak i Matmerk ¹	2,0	2,0	2,0
Utviklingsmidler ²	30,0	-	30,0
Sum	154,5		153,5

1 Over Matmerk sin bevilgning fra LUF

2 Forvaltes av Landbruksdirektoratet

7.6 Korn, kraftfôr og mel

Kornproduksjonen er viktig både for det samlede produksjonsvolumet, for selvforsyningsgraden og for bruken av jordbruksarealer over hele landet. Etter flere år med reduksjon i kornproduksjonen, som følge av redusert areal og dårlige avlinger, ga 2014 den største kornavlingen siden 2008.

På Østlandet er en del kornareal lagt om til grasproduksjon, delvis som følge av økt hold av ammeku og økt sauekjøttproduksjon. Å øke disse produksjonene har vært prioritert i flere av de foregående års jordbruksavtaler. I tillegg har økt salg av grovfôr til hest betydning. Mange steder er dette marginale kornarealer. De ligger ofte i små skifter, som blir tunge å drive med moderne maskinelt utstyr. Ofte er fôrproduksjonen på slike arealer større i gras- enn i fôrkornproduksjon. Omlegging fra korn til gras har i enkelte områder også vært nødvendig for å redusere avrenning.

Økt arealproduktivitet vil ha stor betydning for å dekke hjemmemarkedets etterspørsel etter mat- og fôrkorn. Sorter og dyrkingsteknikker må forbedres. Og det må investeres i produksjonsgrunnlaget med økt drenering. Kornområdene er prioritert i tildeling av tilskudd til drenering, men mange steder er midlene ikke brukt opp. Veiledningstjenesten må øke innsatsen for å bedre jordas yteevne og gjøre produksjonen mindre sårbar for variasjon i været. Det vil være viktige bidrag til økt lønnsomhet.

Norske bønder selger korn og oljefrø for 2,6 mrd. kroner og kjøper kraftfôr for 7,6 mrd. kroner. Prisen på norsk fôrkorn har stor betydning for kraftfôrprisen, selv om protein- og fettråvarer nå importeres uten toll eller prisutjevningsbeløp. Statens forhandlingsutvalg viser til merknaden fra en samlet næringskomité, som sier at når nivået på kornprisene skal vurderes, må en legge til grunn et verdikjedeperspektiv. Fôrkornprisene må fastsettes i avveier mellom lønnsomhet i fôrkornproduksjonen på den ene siden og hensynet til kostnadene i husdyrholdet på den andre. Matkornprisene må fastsettes i avveier mellom lønnsomhet i matkornproduksjonen sett opp mot hensynet til konkurranse-situasjonen for bakerbransjen.

Målpriser, prisnedskrivningstilskudd, matkorntilskudd og kraftfôrpris

Statens forhandlingsutvalg foreslår at målprisen for hvete økes med 8 øre per kg. Det foreslås ingen endring i målprisen på rug som følge av overskudd i markedet. Målprisene for bygg og oljefrø foreslås økt med 7 øre per kg og havre foreslås økt med 5 øre per kg. Det legges til grunn at prisen på fôrhvete og fôrrug endres i samsvar med prisen på bygg. Prisnedskrivningstilskuddet til norsk korn økes med 6,6 øre per kg med virkning fra 1. juli 2015, slik at råvarekostnaden i produksjon av kraftfôr ikke økes som følge av tilbudet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår ingen endring i matkorntilskuddet. Samlet vil prisen på korn til matmel etter dette øke med 1,0 øre per kg, tilsvarende 0,4 pst.

Tilskudd til lagring av såkorn

Landbruksdirektoratet har prognosert at såkornlageret av vårkorn per 1. juli 2015 vil være på 8 000 tonn. Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen videreføres med 3,7 mill. kroner. Satsen for lagringstilskuddet i 2016 må tilpasses bevilgningen og det faktisk overlagrede volum.

7.7 Frukt, grønt og poteter

Det er potensial for økt norsk produksjon av frukt, bær og grønnsaker, og det bør legges til rette for at produsentene kan satse på en trygg og effektiv produksjon.

7.7.1 Endringer i målpris

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke målprisene for frukt, bær og grønnsaker innenfor en ramme på 1,5 pst., og en økning i målpris for potet med 8 øre per kilo, jf. vedlegg 1 (fordelingsskjemaet).

7.7.2 Post 70.11 Avsetningstiltak hagebruk

Ordningen Avsetningstiltak hagebruk består av to ordninger: Kollektiv dekning av omsetningsavgift hagebruk og Avsetningstiltak for hagebruk og potet. I tråd med forlaget fra forenklingsgruppas delrapport til årets jordbruksforhandlinger foreslår Statens forhandlingsutvalg å slå ordningene sammen. Omsetningsrådet får myndighet til å forvalte den samlede bevilgningen. Dagens bevilgning foreslås videreført.

7.7.3 Avsetningstiltak potet

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til prisnedskrivningstilskudd til potetstivelse reduseres med 2,4 mill. kroner, og utbetales med en maksimalsats på 3,50 kroner per kilo potetstivelse innenfor rammen på 20 mill. kroner.

Omsetningsrådet gjorde i møte 12. desember 2014 vedtak om at det kan iverksettes avsetningstiltak for norske matpoteter for et kvantum på inntil 5 000 tonn. Det er behov for en klargjøring av hva slags potetråvare som kan danne grunnlag for utbetaling av prisnedskrivningstilskudd til potetstivelse. Statens forhandlingsutvalg kommer tilbake til dette.

7.8 Melk

Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende endringer i kvoteordningen for melk:

- redusere antall produksjonsregioner fra dagens 18 til 7-9 regioner
- totalt inntil 500 000 liter kumelkkvote årlig kan selges til foretak som har fått tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt
- holde tilbake geitemelkkvote som selges til staten i omsetningsrunden 2015

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke målprisen på melk med 5 øre per liter. Tilskuddsordningene endres som vist i vedlegg 1 (fordelingsskjemaet).

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet utreder endring i teknisk justering av kravspesifikasjonen for rå melk, slik den i dag defineres av Omsetningsrådet.

Statens forhandlingsutvalg har ikke merknader til Landbruksdirektoratets høringsforslag om satser i prisutjevningsordningen for melk.

7.8.1 Kvoteordningen for melk

Produksjonsregioner for melk

Etter jordbruksoppgjøret 2014 ble det nedsatt en arbeidsgruppe som skulle utrede endringer i produksjonsregionene for å gi likere utviklingsmuligheter for alle produsenter, samtidig som mandatet pekte på hensynet til kostnadseffektiv matproduksjon og landbruk over hele landet. Arbeidsgruppen hadde medlemmer fra jordbruksorganisasjonene, meieriene og staten. Det var enighet i arbeidsgruppen om blant annet følgende vurderinger:

”Lønnsomhet vil være den viktigste driveren for investeringsbeslutninger hos enkeltprodusenter.(...)”

”Analysene i rapporten viser at det er en tiltagende konsentrasjon av melkeproduksjonen i form av klyngedannelse. Dette skjer innenfor alle landets regioner, uavhengig av naturgitte produksjonsbetingelser. Dette tyder på at allerede sterke produksjonsmiljøer, i form av prosentklynger, tiltrekker seg kvote og vil ventelig gjøre det også fremover. (...)”

I dag er det etterspørselsunderskudd etter kvote i noen regioner og etterspørselsoverskudd i andre regioner. Dette medfører at pris på privat omsatt kvote varierer sterkt mellom regionene, og at produsentene i ulike regioner har ulike forutsetninger for å kunne få kjøpt kvote. Større produksjonsregioner vil utvide markedet for omsetning og leie av melkekvoter, noe som vil gi mer velfungerende kvotemarkeder, og større likhet i pris og tilgjengelig volum for melkeprodusenter i hele landet.

Analysene i rapporten fra arbeidsgruppen viser at det ikke er noen systematisk flyt av kvote mot områdene med de beste produksjonsbetingelsene. Det er store variasjoner mellom fylker, og innad i hvert fylke. En samlet arbeidsgruppe mener dette avkrefter hypotesen om at områder med de relativt sett beste produksjonsbetingelsene innenfor hver region, tiltrekker seg kvote.

Statens forhandlingsutvalg mener det først og fremst er økonomiske virkemidler, dvs. likeverdige inntekts- og investeringsmuligheter, som kan sikre stabilitet i den geografiske produksjonsfordelingen, som i andre produksjoner. Produksjonsregioner er ikke ment som noe strukturvirkemiddel, og har i seg selv liten betydning for om produsenter slutter med melkeproduksjon. Regioner kan i det lange løp verken sikre tilstrekkelig lønnsomhet eller hindre at produksjon legges ned. Dette tilsier at produksjonsregionene bør være av en viss størrelse, for å gi likeverdige utviklingsmuligheter med tanke på volum og pris på tilgjengelig kvote, og en mer kostnadseffektiv melkeproduksjon.

I Prop. 106 S (2013-2014) foreslås det:

”å igangsette en utredning av konsekvensene ved å gjøre produksjonsregionene større, med sikte på å innføre større regioner i jordbruksavtalen 2015.”

I innstillingen om oppgjøret har flertallet ikke merknader til at endringen skal gjennomføres i årets oppgjør, og konstaterer at en partssammensatt arbeidsgruppe skal utrede grunnlaget for partene. Flertallet, bestående av H, FrP, V og KrF, sier:

”F l e r t a l l e t viser til at det skal nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som skal se på omsetningsområder for melkekvote.”

For å finne en samlande løsning, foreslår Statens forhandlingsutvalg at antall produksjonsregioner for melk reduseres fra dagens 18 til 7-9 regioner.

Avsetting av kvote til driftsomstilling grunnet rovvilt

Tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt forvaltes av Miljødirektoratet med bakgrunn i forskrift 2. desember 2015 nr. 158. Forskriften trådte i kraft 12.2.2015, og ordningen har en ramme på 7 mill. kroner i inneværende år. I 2015 gikk all støtte til fire produsenter i Nord-Trøndelag som legger om fra sau til kjøttfeproduksjon. I forskriftens § 5 heter det at:

”I den grad nødvendig kvote er avsatt i jordbruksoppgjøret kan brukere i tilsagn om omstillingsmidler til melkeproduksjon tilbys å kjøpe inntil 1 000 liter kumelkkvote per avlssøye tatt ut av beiteområdet, til prisen for statlig omsatt kvote.”

Det går frem av kommentarene til forskriften at Miljødirektoratet skal gjennomføre søknadsprosessen. I revidert forskrift om kvoteordning for melk, som ble vedtatt i desember 2011, ble regelverket for tildeling av kvote ved omlegging fra sauehold i særlig rovdyrutsatte områder flyttet fra kvoteforskriften for melk til jordbruksavtaleteksten.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at:

- Totalt inntil 500 000 liter kumelkkvote årlig kan selges foretak som har fått tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt
- Kvoten som selges til dette formålet hentes ved å utvide den totale kvotemengden. Dette er den mest forutsigbare, og minst forvaltningsmessig krevende, løsningen. Videre er det lite sannsynlig at hele kvoten vil bli tatt i bruk allerede førstkommande kvoteår

Geitemelkproduksjon

Grunnet overproduksjon av geitmelk drøftet faglagene og LMD i kvotedrøftingene i 2014 at kvote som selges gjennom den statlige omsetningsordningen ikke bør videreselges, og ble enige om at dette følges opp i jordbruksoppjøret i 2015. Statens forhandlingsutvalg foreslår at kvote som selges gjennom den statlige omsetningsordningen i 2015 ikke videreselges.

7.8.2 Teknisk justering av kravspesifikasjonen for melk

Kravspesifikasjonen for melk ble fastsatt av Omsetningsrådets arbeidsutvalg i 2003, og videreført i 2010. Spesifikasjonen angir hvilket innhold av fett og protein melken som leveres under forsyningsplikten skal ha. I tillegg har den betydning for målpris, siden representantvaren for melk er definert å være melk som er innenfor kravspesifikasjonen. Definisjonen av melk iht. gjeldende kravspesifikasjon går frem av tabell 7.7.

Tabell 7.7 Definisjon av melk iht. gjeldende kravspesifikasjon

		Minimum %	Maksimum %
Kumelk	Fett	3,7	4,1
	Protein	2,9	3,3
Geitemelk	Tørrstoff	9,9	11,5

Tall fra Landbruksdirektoratet viser at den gjennomsnittlige årlige protein- og fettprosenten har ligget over øvre grense i kravspesifikasjonen siden henholdsvis 2005 og 2009. Dette er sannsynligvis et resultat av at markedet gradvis har tilpasset seg en endret etterspørselssituasjon, mens kravspesifikasjonen ikke har blitt oppdatert.

Tallgrunnlaget tilsier at det er nødvendig å endre kravspesifikasjonen slik at den blir mer tilpasset dagens etterspørsel og praksis. Dette kan gjøres på flere måter, blant annet ved å heve intervallet, fjerne den øvre grensen eller definere målpris ved en bestemt kvalitet og i større grad la markedet styre tillegg og trekk for fett og protein. Det forutsettes at justeringen ikke medfører økte kostnader i sektoren. Uavhengig av hvilken løsning som velges, forutsetter en endring forankring hos alle aktører. Det er Omsetningsrådet som må vedta endringer i kravspesifikasjonen for melk. Prinsipielt vil endringer i kravspesifikasjonen føre til behov for teknisk endring av målprisen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet i samarbeid med markedsaktørene utreder teknisk justering i kravspesifikasjonen for melk frem mot jordbruksoppjøret i 2016.

7.8.3 Pristjevningensordningen for melk – høring av satser

Stortinget ba i mars 2015 Regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en helhetlig gjennomgang og vurdering av markedsordningen for melk, herunder med en særskilt gjennomgang og vurdering av pristjevningensordningen, og der målet må være å legge til rette for økt konkurranse innenfor den norske melke- og meierivaresektoren. I denne gjennomgangen bør en også vurdere hvordan norske aktører kan møte den

internasjonale konkurransen. Landbruks- og matdepartementet vil komme tilbake til Stortinget med denne saken.

Landbruksdirektoratet har sendt forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode på høring, jf. høringsbrev fra Landbruksdirektoratet av 25.3.2015. Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes av Landbruksdirektoratet etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppkjøret kan gi føringer.

Statens forhandlingsutvalg har ikke merknader til høringsforslaget fra Landbruksdirektoratet.

7.9 Kjøtt og egg

7.9.1 Distriktstilskudd egg og fjørfekjøtt

Distriktstilskuddene til kraftfôrbasert husdyrproduksjon ble innført for å jevne ut inntektsmulighetene mellom de ulike landsdelene med grunnlag i flere forhold som ulikheter i produksjonsforhold, forskjeller i slakteristruktur, relativt stor geografisk variasjon i både produktpriser og kraftfôrpris. De kraftfôrbaserte husdyrproduksjonene er i stor grad arealavhengige, og ulikhet mellom distrikter i klimatiske forhold mv. har derfor begrenset innvirkning på disse produksjonene. Sammenslåing av slakterisamvirket til ett konsern og fusjoner innen Felleskjøpet har bidratt til stor grad av prisutjevning. Det har redusert grunnlaget for distriktstilskuddene.

Lokalisering av kraftfôrbasert husdyrhold i grasområder innebærer at korn/kraftfôr må fraktes fra korn- til grasområdene. I tillegg kommer lang innfrakt av dyr til slakteriene, kombinert med lang transport av ferdigprodukter til de store forbrukerområdene.

Eggproduksjonen er restrukturert etter omlegging til løsdrift/miljøbur i 2012. Produksjonskapasiteten er stor og sektoren sliter med overproduksjonsproblemer. Det er få kyllingprodusenter lokalisert i områdene med distriktstilskudd for fjørfeslakt, og fjørfeslakteriene har fastsatt krav til maksimal avstand mellom produsent og slakteri. Fjørfekjøttproduksjonen er styrt gjennom kontrakter for kjøp av livdyr og kontrakter med råvarekjøperne.

På bakgrunn av dette foreslår Statens forhandlingsutvalg å avvikle distriktstilskuddet på 20 øre per kg for kylling og kalkun. Videre foreslås det å redusere satsen for distriktstilskudd egg med 22 øre per kg. Det innebærer at tilskuddet avvikles i Trøndelag, og at satsen reduseres tilsvarende i øvrige områder med distriktstilskudd egg. Reduksjonen i satsene for distriktstilskuddene for egg og fjørfekjøtt gjennomføres fra 1.7.15.

7.9.2 Omlegging av tilskudd til lammeslakt fra produksjonstilskudd til pristilskudd

Tilskudd til lammeslakt utbetales som et produksjonstilskudd for slakt av kvalitet O eller bedre. Søknadsfristen for tilskuddet er 20. januar med grunnlag i antall dyr solgt foregående år. Omsøkt dyretall kontrolleres maskinelt mot leveransedata fra slakteriene. For søknadsomgangen i januar 2013 ble det for 26 pst. av søknadene funnet avvik mellom

det omsøkte dyretallet og tallgrunnlaget fra slakteriene. Varierende kvalitet på søknadsdata og kontrollgrunnlag krever store ressurser i forvaltningen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å endre forvaltningen av tilskudd til lammeslakt fra å være et produksjonstilskudd til å bli utbetalt sammen med slakteoppgjøret. Tilskuddet vil da bli beregnet ut fra registrert antall leverte lam hos slakteriet og bli utbetalt løpende sammen med slakterienes oppgjør for mottatt vare fra jordbruksforetakene. Dette tilsvarer forvaltningsmodellen som ble valgt for kvalitetstilskuddet for storfekjøtt da det ble innført ved jordbruksoppgjøret i 2013. Endringen vil bidra til forenkling og effektivisering både for forvaltningen og jordbruksforetakene, som vil få tilskuddet utbetalt tidligere enn i dag.

Omleggingen av tilskuddforvaltningen skal også omfatte kjeslakt og tillegget for økologiske lammeslakt av kvalitet O eller bedre.

I omleggingsåret 2016 foreslår Statens forhandlingsutvalg at lammeslakttilskuddet utbetales med halv sats knyttet til leveransene i 2015. Fra slakteriene utbetales halv sats fra og med januar 2016. De fleste foretak med produksjon av sau/lam har relativt stabilt produksjonsomfang fra år til år. Forslaget vil derfor for de fleste produsentene innebære om lag samme nivå på tilskuddsutbetalingene i 2016 som i foregående år.

Tilskudd til lammeslakt utbetales for lam av kvalitet O eller bedre etter klassifisering av godkjent klassifisør. Slakterier som slakter færre enn 2 000 sau/lam per år kan få unntak fra kravet til bruk av godkjent klassifisør. Statens forhandlingsutvalg foreslår at etter omleggingen av ordningen, skal tilskuddssatsen per lammeslakt bli forhåndsfastsatt ved jordbruksoppgjøret foregående år, med grunnlag i tidligere års gjennomsnittlige kvalitetsklassifisering.

7.9.3 Kvalitetstilskudd til storfekjøttproduksjon

For å gi sterkere insentiv til storfekjøttproduksjon av god kvalitet, foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke satsen for kvalitetstilskuddet for storfekjøtt med 30 øre per kg.

7.9.4 Svinekjøttproduksjon

Det er nå balanse i markedet for svinekjøtt, etter flere år med stor overproduksjon. For å håndtere overproduksjonen, har det de siste årene vært satt i verk flere markedsbalanseringstiltak. Det er fortsatt stor overkapasitet i sektoren. Statens forhandlingsutvalg understreker derfor betydningen av å unngå å stimulere til ny overproduksjon, og foreslår på bakgrunn av dette en begrenset økning i målprisen for gris på 35 øre per kg.

Ut fra de samme forhold reduseres satsene for tilskudd husdyr til avlsgris og slaktegris, jf. vedlegg 1 (fordelingsskjemaet). Statens forhandlingsutvalg foreslår at Innovasjon Norges begrensninger i investeringsstøtte til svineprodusenter videreføres. Statens forhandlingsutvalg viser videre til at råvaren til kraftfôr ikke øker i pris som følge av tilbudet.

7.9.5 Innføring av frakttilskudd for mobile slakterier i jordbruket

Frakttilskudd slakt gis for transport av husdyr fra jordbruksforetak til slakteri. Det gis ikke tilskudd for frakt innenfor en nullsone på 50 km rundt hvert slakterianlegg. For små

slakterianlegg, med årlig slaktevolum under 1 500 tonn, gjelder i hovedsak de samme utmålingskriteriene som for de store slakteriene. Men nullsonebegrensningen gjelder ikke de små anleggene, noe som medfører at de får fastsatt høyere tilskuddssatser per dyr i forhold til innfraktavstanden. Mobile slakterier har også transportkostnader, men faller i dag utenfor tilskuddsordningen fordi det er slakteriet som blir transportert og ikke dyrene. På samme måte som små lokale slakterier, som kan motta frakttilskuddet, kan mobile slakterier bidra til særskilte tilpassede lokale driftsformer i husdyrproduksjonen og være viktig i utviklingen av regionale matspesialiteter. For å oppnå større grad av likebehandling mellom små slakterier og mobile slakterier, foreslår Statens forhandlingsutvalg at også mobile slakterier skal kunne motta frakttilskudd slakt.

For å få en enkel forvaltning av frakttilskuddet til mobile slakterier, foreslås det at tilskuddet utmåles med grunnlag i gjennomsnittet av satsene som gis til de små slakterianleggene.

7.10 Produksjonstilskudd

7.10.1 Nytt forvaltningssystem for produksjonstilskudd

Det skal innføres et nytt forvaltningssystem for produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. Dette skal bygge videre på forvaltningssystemet eStil, som er tatt i bruk i forvaltningen av regionale miljøprogram. Bruk av eStil vil gi et mer effektivt og driftssikkert system, og muligheter for innsparinger i forvaltningen.

I forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2014 fikk Landbruksdirektoratet i oppdrag å legge fram en rapport om videreutvikling av eStil fram til jordbruksoppgjøret i 2015, der de blant annet skulle vurdere:

- Hvordan de budsjett-/likviditetsmessige effektene av en eventuell omlegging til én søknadsomgang per år best kan løses.
- Grad av samordning med RMP, og om kart skal tas i bruk i forvaltningsmodellen.
- Valg av tidspunkt for registrering av dyretall/areal og søknad om tilskudd, inkl. mulighet for gjennomføring av kontroll.

Hele utviklingen av forvaltningssystemet eStil har en kostnadsramme på 30 mill. kroner. Det ble gjort en ekstra avsetning i 2014 på 5 mill. kroner på post 01/21, finansiert med ledige midler, for oppstart av prosjektet høsten 2014. For 2015 ble det avsatt 10 mill. kroner.

Oppstart av prosjektet tok noe lengre tid enn beregnet slik at bare en mindre del av bevilgningen på 5 mill. kroner kom til utbetaling i 2014. I forbindelse med saldert budsjett 2014 godkjente Stortinget at 4,3 mill. kroner av bevilgningen på kap 1150 post 01 ble flyttet til post 21 "Spesielle driftsutgifter" som er en overførbar bevilgning. Til disposisjon for eStil i 2015 er derfor et overført beløp på 4,3 mill. kroner på post 21 samt den opprinnelige bevilgningen på 10 mill. kroner på post 01.

7.10.1.1 *Vurdering*

Det vises til Rapport nr. 3/2015 fra Landbruksdirektoratet om ”Endringer i forvaltningsregimet for produksjonstilskudd”. En hovedkonklusjon der er at ”*én søknadsomgang gir effektivisering av forvaltningen og reduserte IT-kostnader*”. Det skisseres flere modeller med bare én søknads- og utbetalingsomgang per år, med alternative løsninger når det gjelder registrering av utmålingskriterier og utbetalingstidspunkt.

Jordbruksforetakene bruker i dag lite tid på selve søknadsprosessen. Selv om det gjennom endringer i regelverket kan oppnås forenklinger som foretakene får nytte av, er det lite forenklingspotensial for foretakene når det gjelder selve søknaden om produksjonstilskudd. Valg av forvaltningsmodell vil derfor i liten grad kunne begrunnes i hensyn til brukerne. Derimot er det flere forhold ved dagens system som gjør kontrollen vanskelig. Det gjelder blant annet kontroll av antall dyr på beite, telledatoproblematikk og disponering av arealene. Å bedre kontrollmulighetene er derfor en viktige begrunnelser for å endre systemet, samtidig som det også vil kunne oppnås andre forvaltningsmessige forenklinger.

Utbetalingstidspunkt

Valg av utbetalingstidspunkt for tilskuddet vil ha konsekvenser for utformingen av produksjonstilskuddordningen, og ulike tidspunkt medfører ulike utfordringer for både søker og forvaltning. Det er skissert to alternativer for utbetalingstidspunkt:

- Første halvdel av året (for eksempel februar)
- Siste halvdel av året (for eksempel desember)

Statens forhandlingsutvalg vurderer at det ikke er aktuelt å gå over til et system med en utbetaling per år i slutten av kalenderåret. Det foreslås derfor å viderefører et system der utbetalingene skjer året etter søknadsåret som i dag. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at med søknadsfrist vår/høst, kan hele utbetalingen gjennomføres samlet i januar/februar påfølgende år.

Én søknadsomgang per år og registreringstidspunkt for arealbruk og dyretall

Landbruksdirektoratet har skissert 5 ulike modeller:

- Modell A: Registreringsdato 1.1.
- Modell B: Registreringsdato 31.7.
- Modell C: Registreringsdato 31.7., løpende utbetaling og faste satser
- Modell D: «Sverige-modellen», registreringsdato 1. april, søknadsopplysningene skal ajourholdes av søker underveis
- Modell E: Én søknadsomgang: To registreringsdatoer (1.1. og 31.7.)

En søknadsomgang i året kombinert med kun én registreringsdato per år vil forsterke de utfordringer vi allerede har knyttet til telledato. Ved jordbruksoppgjøret i 2014 ble det konkludert med at Husdyrregisteret ikke tas i bruk som grunnlag for utmåling av tilskudd til storfe. Det synes derfor mest aktuelt å etablere et system med én søknadsomgang per år, men med to registreringsdatoer.

Det vil si at Statens forhandlingsutvalg har vurdert modell D som den beste, særlig ut fra kontrollhensyn. Det kan imidlertid vurderes visse modifikasjoner av dette alternativet. Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet baserer sitt videre arbeid på en modell som tar utgangspunkt i én søknad, én utbetaling og en kombinasjon av 1-2 registreringer vår og høst, om lag som følger:

- Arealtilskudd søkes om (eller registreres) på våren etter planlagt arealfordeling. Søker kan justere arealopplysningene frem til en frist på sommeren. Etter denne fristen kan ikke søkeren endre opplysningene selv om søknadsfristen settes til en gang på høsten. Ved kontroll på sommeren, baseres denne på søkers ajourholdte arealopplysninger
- Antall dyr på beite opplyses med antall sluppet på beite (evt. planlagt sluppet) ved registrering på våren med mulighet for justering som for arealtilskuddene. Endelig søknad på høsten der antallet kan justeres for registrert tapte dyr.
- Antall storfe, purker og høner registreres vår og høst, med endelig søknadsfrist på høsten. Tilskudd utmåles enten med halv sats for hver registrering eller som et gjennomsnitt av dyretallet i de to omgangene.
- Antall sau/lam registreres på våren samtidig med 1. søknad om (registrering av) arealtilskudd eller ved beiteslipp. Det kan kreves opplysninger om sau/lam også på høsten forutsatt at fristen settes etter at sesongen på utmarksbeite er avsluttet. Sats per voksne dyr utmåles per søyer som får lam samme vår. Dersom det også telles på høsten, kan utbetalingen utmåles på grunnlag av et gjennomsnitt av antall voksne dyr vår og høst.
- Antall leverte slaktegris, kalkun og kylling søkes også for på høsten, men tilskudd utmåles på grunnlag av antall registrerte dyr i Leveransedatabasen for eksempel for perioden 1.7–30.6. Livdyromsetning tas ut av utmålingsgrunnlaget. Dette innebærer at produsentene ikke trenger å oppgi antall slaktede dyr i søknaden.

Statens forhandlingsutvalg mener at det vil være en fordel med 2 registreringstidspunkt for telledatodyrene, men at det må gjøres nærmere vurderinger av hvilke datoer som er mest hensiktsmessig. Det vurderes som en fordel å endre dagens registreringstidspunkt den 1.1. til et tidspunkt på våren av flere grunner. For sau/lam kan man da gå tilbake til at alle drektige søyer gir grunnlag for tilskudd. Det vil utjevne ulikheter knyttet til at tilskuddsutmålingen påvirkes ved utrangering (rekruttering/påsettlam), og kan oppleves som en ulempe for produsenter som kompenserer store rovdyrtap med påsettlam. På den annen side er det grunner for at tilskuddet også bør utformes slik at det stimulerer til tapsbegrensning. Det taler for en registrering også om høsten.

Ved søknad om våren vil det måtte være samsvar mellom antall voksne søyer som gir grunnlag for tilskudd og antall dyr sluppet på beite. Fortsatt vil det imidlertid være kontrollproblemer knyttet til beitetid på henholdsvis utmarksbeiter og beiting på innmark. I prinsippet bør det være antall beitedyr som faktisk har oppfylt beitekravet som gir grunnlag for tilskudd. Landbruksdirektoratet bes om å vurdere en registreringsdato av dyr etter at kravet om beitetid i hovedsak er oppfylt (12–16 uker). Dette må da vurderes opp mot en endelig søknadsfrist for samtlige produksjonstilskudd en gang på høsten.

For melkeproduksjon vurderes det som en fordel at telledatodyrene ikke er i skillet mellom to kvoteår (1.1.), da det kan innebære at dyretallet på dette tidspunktet ikke er representativt for den løpende produksjon. Årsskiftet er også det vanligste tidspunkt for

gårdsoverdragelser, og det kan være en fordel at registreringstidspunktet for produksjonsdyrene er på et annet tidspunkt enn dagen for eierskiftet.

Det er behov for nærmere regler knyttet til vilkår om kontinuerlig produksjon og tidsangivelser for oppfylning av vilkår i regelverket for produksjoner der tilskuddene utmåles basert på registrering av areal eller dyretall på konkrete tidspunkt i året. Det legges til grunn at regelverket utformes slik at utbetalt tilskudd kan justeres som følge av at antall dyr på telletidspunkt ikke er representativt for den løpende produksjon. Det kan gjelde både at dyretallet av ulike årsaker er unormalt lavt (mellom to innsett i eggproduksjon) eller at dyretallet reduseres betydelig straks etter en telledato eller i perioden mellom to telletidspunkt.

7.10.1.2 Kart og regionale miljøprogram i eStil

Statens forhandlingsutvalg foreslår at kart tas i bruk i det nye fagsystemet for produksjonstilskudd.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at virkemidlene fortsatt skal kunne differensieres regionalt. Det understrekes at forvaltningen av produksjonstilskudd og regionale miljøprogram innenfor eStil så langt som mulig skal samordnes. eStil skal være en felles plattform for nasjonale og regionale tilskudd, og legges til rett for en enkel og effektiv forvaltning. Statens forhandlingsutvalg viser til forslaget om å gjøre om tilskudd til bevaringsverdige husdyrraser til en nasjonal ordning og til andre forslag i miljøutredningen om å flytte ordninger fra regionalt til nasjonalt nivå. Landbruksdirektoratet bes om å tilrettelegge for at slik samordning i eStil også kan gjøres for andre ordninger.

7.10.2 Produksjonstilskudd til melke- og ammekyr

Både melke- og ammekyr kan gi grunnlag for utbetaling av tilskudd husdyr og driftstilskudd, henholdsvis driftstilskudd til melkeproduksjon og driftstilskudd til spesialisert storfekjøttproduksjon. Gjeldende tilskuddsregelverk og -satser for melke- og ammekyr har blitt utviklet over en rekke år, og har ulik innretning. Flere momenter kan tilsa at det bør gjennomføres en samlet gjennomgang av tilskuddsgrunnlaget for melke- og ammekyr:

- Det er stor forskjell i strukturen i satser og intervaller mellom ammekyr og melkekyr i både tilskudd husdyr og driftstilskuddene. Med samme besetningsstørrelse blir sum produksjonstilskudd høyere for ammekyr- jamført med melkeproduksjon, ved 32 kyr.
- Tilskuddregelverket reduserer insentivene for produsentene til å innrette sin produksjon best mulig, fordi dette kan gi stor reduksjon i tilskuddsutbetalingen.
- Jordbruksforetak med kumelkproduksjon kan få tilskudd til ammekyr for kyr som er av minst 50 pst. kjøttferase. For andre kyr som ikke er melkekyr, gis det tilskudd som for øvrige storfe. I slike situasjoner hvor ammekyrene ikke er av minst 50 pst. kjøttferase, vil de heller ikke gi grunnlag for noen av driftstilskuddene. For produsenter med melkeproduksjon og ammekyr av NRF-rase gir dette derfor en vesentlig lavere tilskuddstildeling. Dette kan gi insentiv til oppsplitting av jordbruksforetak for å oppnå tilskudd til ammekyr for ammekyr av NRF-rase (melkekyr).

En harmonisering av tilskuddene til ammeku og melkeku, dvs. at man tilskuddsmessig ikke lenger skiller mellom ammeku og melkeku, kan gi mer forutsigbarhet i tilskuddsutmålingen og færre insentiver til eventuell tilskuddsmotivert tilpasning i melke- og ammekuproduksjon. Harmonisering vil også gjøre det mulig å fjerne kravene til å ha spesielle kjøttferaser for å kunne oppnå tilskuddene. Omfanget av problemer knyttet til forvaltningen, inkl. kontroll, av tilskuddsordningene vil kunne bli vesentlig redusert. Samlet kan en slik harmonisering gi en betydelig forenklingseffekt for både produsent og forvaltning, lette kontrollarbeidet og øke legitimiteten for tilskuddssystemet. Harmonisering vil imidlertid kunne gi en betydelig omfordeling av tilskudd og redusere muligheten for å målrette tilskuddene særskilt mot én produksjon.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbruksdirektoratet til jordbruksoppgjøret 2016 skal utrede en harmonisering av tilskuddssatser og -regelverk for produksjonstilskuddene og avløsertilskudd ferie/fritid for melke- og ammekuproduksjon. I utredningen skal Landbruksdirektoratet:

- Vurdere utfordringer med dagens system
- Foreslå alternative tilskuddmodeller der tilskuddene er harmoniserte, inkl. vurdering av overgangsperiode
- Vurdere utslag av de foreslåtte tilskuddsmodellene
- Vurdere forvaltningsmessige effekter, inkl. tilrettelegging for kontroll
- Vurdere muligheten for særskilt prioritering av spesialisert storfekjøttproduksjon

7.10.3 Tilskudd til innmarksbeiter

Fylkesmannens adgang til å dispensere fra kravet om at alt innmarksbeiteareal skal ha permanent gjerde mot utmark, ble opphevet med virkning fra 2015. Det har nå vist seg at den tidligere dispensasjonsadgangen har blitt tolket ulikt i ulike deler av landet, og i noen områder er det gitt et generelt unntak fra denne regelen. Den 18. mars 2015 hadde avtalepartene møte om gjerdekravet for innmarksbeitetilskuddet og dispensasjonspraksis for dette. Partene ble etter dette enige om at gjeldende krav i teknisk jordbruksavtale 2014-2015 kapittel 7.8.2 om permanent gjerde mot utmark skulle suspenderes og at spørsmålet skulle vurderes i forbindelse med årets jordbruksoppgjør. I jordbruksavtalen defineres innmarksbeiter som følger:

”Jordbruksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 % av arealet skal være dekt av grasarter eller beitetålende urter. For innmarksbeitearealer gis det bare tilskudd når arealet er avgrenset med permanent gjerde mot utmark, med mindre området har naturlige avgrensninger som elver, fjell og lignende. Det skal gjøres fradrag for sammenhengende arealer som ikke er beiteareal dersom dette arealet utgjør mer enn ett dekar.”

Tilskudd til innmarksbeiteareal utmåles med samme sats per dekar som for tilskudd til fulldyrka og overflatedyrka grovfôrareal, men først etter at foretakets tilskuddsberettigede innmarksbeiteareal er multiplisert med faktor på 0,6. Det er også særskilte regler knyttet til avkorting av tilskuddsberettiget innmarksbeiteareal ut fra antall grovfôrspisende dyr foretaket disponerer.

Det opprinnelige kravet om permanente gjerder mot utmark ble innført som et tiltak for å begrense en utvikling der betydelige utmarksarealer ble ryddet og omklassifisert til innmarksbeite, i større omfang enn utviklingen i antall beitedyr skulle tilsi. Samtidig ble også omregningsfaktoren redusert fra 0,7 til 0,6. Med dagens digitaliserte kartgrunnlag av jordbruksarealene, er arealklassifiseringen tydeligere definert enn tidligere. Statens forhandlingsutvalg foreslår på bakgrunn av dette at kravet om at innmarksbeiteareal skal ha permanente gjerder mot utmark fjernes. Kravet om at innmarksbeitearealer skal ha minimum 50 prosent grasmark, og normalt gir vesentlig lavere fôrproduksjon enn overflatedyrka- og fulldyrka areal, tilsier at omregningsfaktoren til grovfôrareal kan reduseres. Å fjerne gjerdekravet reduserer også de pålagte kostnadene med å ha innmarksbeitearealer.

Statens forhandlingsutvalg legger derfor til grunn at omregningsfaktoren for innmarksbeiteareal reduseres fra 0,6 til 0,5. Det legges videre til grunn at forvaltningen fører en streng praksis med henblikk på å godkjenne nye innmarksbeitearealer.

7.10.4 Tilskudd til husdyr

Tilskudd til avlsgris og slaktegris

Det vises til kap 7.9.4.

Tilskudd til birøkt

Tilskudd husdyr gis per bikube for inntil 250 kuber per jordbruksforetak. For å muliggjøre økt grad av spesialisering og satsing på birøkt foreslår Statens forhandlingsutvalg å fjerne grensen for hvor mange bikuber det maksimalt kan gis tilskudd til. Dette innebærer at fastsatt tilskuddssats kan gis for alle kuber et jordbruksforetak produserer med. Endringen vil gi en økning i samlet tilskuddstildeling på om lag 175 000 kroner per år.

Tilskudd til unghest

Tilskudd husdyr til unghester under tre år har vært gitt med 1 000 kroner per dyr. Ved søknadsomgangen januar 2015 ble tilskuddet utbetalt til 1 428 jordbruksforetak for i alt 3 985 unghester, dvs. med et gjennomsnitt på under tre dyr per foretak som søkte om tilskuddet.

Statens forhandlingsutvalg finner at det ikke er en prioritert oppgave å støtte hesteoppdrett over jordbruksavtalen, og foreslår å avvikle tilskuddet.

7.11 Velferdsordninger

7.11.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Statens forhandlingsutvalg foreslår at maksimalbeløpet videreføres uendret, og at satsene videreføres på samme nivå for 2016. Det vises til kapittel 7.10.1 om nytt

forvaltningssystem, eStil, som skal omfatte både produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ved ferie og fritid.

7.11.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at maksimal dagsats for tilskuddsordningen videreføres.

7.11.3 Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket

Den kollektive innbetalingen over jordbruksavtalen til sykepengeordningen dekker kostnaden knyttet til økning av sykepengene fra 65 til 100 pst. av inntektsgrunnlaget for sykdom utover 16 dager. Andre selvstendig næringsdrivende enn jordbrukere har kun rett til sykepenger fra 17. sykedag med grunnlag i 65 pst. av sitt inntektsgrunnlag. Tilskuddet utbetales av NAV til de jord- og skogbrukere som oppfyller de generelle vilkårene for utbetaling av sykepenger.

Landbruksdirektoratet har 13.2.15 avgitt rapporten ”Gjennomgang av sykepengeordningen for jordbrukere”. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det ved årets jordbruksoppgjør ikke tas stilling til om tilskuddsordningen skal avvikles, men at denne vurderingen utsettes til jordbruksoppjøret 2016. Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket bør vurderes samlet sammen med tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv., som er under evaluering fram mot neste års jordbruksoppgjør.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at de gjeldende kriteriene for tildeling av tilskudd til sykepengeordningen videreføres. Kriteriene tas inn i jordbruksavtalen.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetning i 2016 med 88 mill. kroner.

7.12 Andre politikkområder

7.12.1 Nytt forvaltningssystem for ordninger under LUF m.m.

Landbruksdirektoratet og fylkesmennene benytter i dag det eldre fagsystemet ”Saturn” blant annet til å håndtere ordninger finansiert gjennom LUF. Dette gjelder bl.a. ordningen tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket inkl. tilskudd til drenering. I tillegg til ordninger under LUF benyttes Saturn bl.a. også til ordningene tilskudd til avløsning ved sykdom, tilskudd til veterinærreiser, tidligpensjon for jordbrukere og til utbetaling over landbruksvikarordningen og tilskudd til kommunale veterinærtjenester. Det ble i 2014 samlet utbetalt 969 mill. kroner fordelt på 25 000 utbetalinger via Saturn.

Saturn er et system for registrering, håndtering av ansvar og utbetaling av tilskudd. Saksbehandling skjer papirbasert i forkant av innregistreringen, og det er kun resultatet av saksbehandlingen, med nødvendige transaksjons- og statistikkdata, som blir registrert. Systemer er basert på eldre teknologi og en teknologisk plattform som ikke lenger er støttet av systemleverandørene, og teknologisk risiko er økende. Det er også begrensede utviklingsmuligheter for systemet. Begrensningene gjelder både mulighet til å utvide med ny funksjonalitet, og mulighet til å gjennomføre endringer.

Det er ikke mulig for søkere å levere tilskuddssøknader digitalt og det er heller ikke mulig for saksbehandlere i kommunene å få tilgang til systemet. Begrensninger i teknologien gjør at kun ansatte hos direktoratet og fylkesmannen får tilgang.

Landbruksdirektoratet har søkt om midler til å utvikle en erstatning for Saturn. Utviklingsarbeidet er kostnadsberegnet til 24 mill. kroner ekskl. mva i perioden 2016–2019. Forutsatt finansiering planlegges oppstart av prosjektet sommeren 2016.

Det nye systemet vil sikre mulighet for brukervennlig digital kommunikasjon ved søknad om tilskudd. Dette vil gi en enklere søknadsprosess som vil være tidsbesparende for søker. Systemet vil understøtte digitalt hele forvaltningsprosessen for kommune, fylkesmann og direktorat på de aktuelle fagområdene og bidra til en mer effektiv og rasjonell tilskuddsforvaltning. Systemet vil også styrke muligheten for kontroll av tilskudd.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det for 2016 avsettes 2,5 mill. kroner under kapittel 1150, post 21 til oppstart av prosjektet.

7.12.2 Kompetanseutvikling og rådgiving

Norsk Landbruksrådgiving

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) driver faglig utvikling og uavhengig rådgiving i landbruket gjennom lokale rådgivningsenheter. Rådgivningsenhetene er et faglig bindeledd mellom landbruksforskningen og landbruket, og NLR sin virksomhet er viktig for å utvikle god agronomi og økt kompetanse i næringen.

NLR har kjernekompetanse på god agronomi, og gir rådgiving innen planteproduksjon, maskin- og byggteknikk, næringsutvikling, foretaksøkonomi, økologisk landbruk, miljøtiltak og HMS.

HMS-rådgiving ble en del av NLR sine ordinære oppgaver etter sammenslåingen med Landbrukets HMS-tjeneste (LHMS) fra 1. januar 2014.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig å opprettholde aktiviteten i NLR og arbeidet med god agronomi på dagens nivå og foreslår å videreføre bevilgningen til NLRs rådgivningsaktivitet på 82,5 mill. kroner for 2016. Av dette skal minst 14 mill. kroner brukes til HMS-rådgiving, minst 5,5 mill. kroner skal gå til byggteknisk rådgiving og inntil 2 mill. kroner kan benyttes til prosessen med ny organisasjonsstruktur. Norsk Landbruksrådgiving gjør et viktig arbeid for nye økologiske produsenter gjennom å veilede produsenter før, under og etter omlegging til økologisk produksjon. For å bidra til å styrke den økologiske produksjonen foreslår Statens forhandlingsutvalg at NLR intensiverer innsatsen for å rekruttere nye økologiske produsenter innenfor gjeldende bevilgning, jf. omtale i kapittel 7.5.2. Innsatsen bør skje på basis av markedsbehov/-muligheter. Utover dette forutsettes det at rådgivningsaktiviteten videreføres innenfor alle rådgivningsområdene NLR har ansvaret for, men det åpnes for at bruk av midlene i noen grad kan tilpasses det til enhver tid gjeldende behov. Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til organisasjonen videreføres med 82,5 mill. kroner i 2016.

7.12.3 Tilskudd til dyreavl med mer

Reisetilskudd ved veterinærers syke- og inseminasjonsbesøk

Ordningen utjevner kostnadene mellom husdyrprodusenter som benytter veterinær-tjenester. Ordningen er gjennomgått, og revidert regelverk er utarbeidet. Ny forskrift er fastsatt 30.4.2015 med ikrafttredelse fra 1.7.2015. Endringene forenkler søknads- og kontrollarbeidet og fjerner enkelte urimelige forhold.

Den nye forskriften forutsetter at satser for tilskuddet skal fastsettes i jordbruksavtalen. Statens forhandlingsutvalg foreslår at gjeldende reisetilskudd på 8,10 kroner per km og 270 kroner per time i reise og ventetid videreføres ut 2015. Det fastsettes et tak per kilometer ved bruk av leid skyssbåt på 100 kroner. Et tak per besøk fastsettes først etter at Landbruksdirektoratet har lagt fram et datagrunnlag til forhandlingene i 2016.

Fra 1. januar 2016 foreslås det at satsen for reisetilskudd økes med 1,60 kroner per km til 9,70 kroner, og at satsen for reise- og ventetid økes med 30 kroner per time til 300,- kroner. Dette vil isolert sett øke bevilgningsbehovet med 6,1 mill. kroner som etter dette blir 47,7 mill. kroner i 2016.

Tabell 7.8 Tilskudd til veterinære reiser

	Sats 1.7. - 31.12. 2015 kr/km/time	Endring kr/km	Ny sats fra 1.1.2016 kr/km	Endring mill.kr.	Behov mill. kr
Reisetilskudd	8,10	1,60	9,70	5,7	34,5
Utlegg				0,0	9,5
Reise- og ventetid	270,00	30,0	300,0	0,4	3,7
Tilskuddstak per km	100,00	0,0	100,00	0,0	0,0
Sum				6,1	47,7

Tilskudd til semin

Tilskuddet skal medvirke til utjevning av pris på semintjenester på storfe og svin mellom husdyrbrukere med ulik geografisk lokalisering. Ordningen er gjennomgått, og revidert regelverk er utarbeidet. Ny forskrift er fastsatt 30.4.2015 med ikrafttredelse fra 1.7.2015. Endringene medfører at den relative fordeling av tilskuddet mellom sæddistributørene blir mer i samsvar med deres utjevningsbehov, at midlene brukes mer målrettet med sikte på utjevning og at det ikke samtidig utbetales tilskudd både etter tilskuddsordningen til veterinærreiser og tilskuddsordningen til semin. Dette medfører en innsparing på ca. 6,1 mill. kroner. Bevilgningen for 2016 blir 24,6 mill. kroner.

Tilskudd til avlsorganisasjoner

Det gis tilskudd til avlsorganisasjonene Norsk Sau og Geit, Norges Birøkterlag, Norges Pelsdyrslag og Norsk kjøttfeavlslag TYR for å drive nasjonalt avlsarbeid på de respektive populasjoner av produksjonsdyr i landbruket.

Tilskudd til dyreavl skal medvirke til avlsmessig fremgang og populasjoner av friske husdyr tilpasset norsk miljø. Ordningen skal også sikre genetisk variasjon i populasjonene

og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor, effektiv avslpopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avslmålet. Norges Birøkerlag skal også bidra til driften av Reinavlsområdet for den brune bia.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det til formålet settes av 14,2 mill. kroner, inkludert tilskudd til prosjekt om utnyttelse av grovfôr (2013–2017) i regi av Norsk Kjøttfeavlslag TYR.

Staten v/Landbruksdirektoratet fordeler midlene avsatt for 2016 innen utgangen av 2015 etter søknad fra de nevnte organisasjonene. Det innhentes uttalelse fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

7.12.4 Tilskudd til pelsdyr

Pelsdyrnæringen er gjennomgått i ”NOU 2014:15 Norsk pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling?” og innspillene har vært på høring.

Det gis i dag tilskudd til utjevning av fraktkostnader for pelsdyrfôr. Råvarene er vesentlig avfall fra husdyrslakterier (35–40 pst.) og fra fisk (35–40 pst.). Tilskuddet bidrar til utjevning av fôrkostnadene uavhengig av geografisk lokalisering. Bevilgningen i 2015 er 17,8 mill. kroner.

Statens forhandlingsutvalg mener at en bærekraftig utvikling av pelsdyrnæringen i Norge bør skje uten direkte støtte til produksjonen, og foreslår derfor at tilskuddet til utjevning av kostnadene til frakt av pelsdyrfôr avvikles. Det er beregnet at fôrkostnadene i pelsdyrnæringen i gjennomsnitt vil kunne øke med i størrelsesorden 10 pst. som følge av dette.

7.12.5 Tilskudd til frøavl m.m.

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker med klimatilpassede sorter. Tilskuddet blir gitt til sertifisert frøavl av godkjente sorter og omfatter pristilskudd, arealtilskudd og overlagingstilskudd. Landbruksdirektoratet har utredet ordningen og foreslår enkelte forskrifts- og satsendringer. Det foreslås bl.a. å innføre pristilskudd for rød- og hvitkløver og avvikle høstetilskuddet for disse artene, da pristilskudd i større grad vil stimulere til økt produksjon.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at forskrifts- og satsendringene blir sendt på høring, og at avsetningen til frøavl på 10,02 mill. kroner videreføres i 2016. Eventuelle endringer i regler og satser tilpasses bevilgningen.

Bevilgningen til tilskudd til frøavl m.m. dekker også tilskudd til beredskapslagring av såkorn.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en avsetning på 3,7 mill. kroner til tilskudd til beredskapslagring såkorn i 2016. Tilskuddsatsen må tilpasses avsetningen.

7.12.6 Tilskudd til utvikling av plantemateriale

Det er avsatt 51,160 mill. kroner på post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak i 2015. Av dette er det avsatt 11,0 mill. kroner til oppformering av plantemateriale

etter søknad fra Sagaplant og NMBU og 22,460 mill. kroner som tilskudd til prosjekter innen planteforedling etter søknad fra Graminor.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningene i 2016 til oppformering av plantemateriale (Sagaplant og NMBU) og til prosjekter innen planteforedling (Graminor) videreføres på samme nivå som i 2015.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.1.1 Innledning

Jordbruksoppjøret dreier seg om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2016. Videre utarbeides det prognoser for forbruket i 2015 på de enkelte ordninger med gjeldende satser og regelverk. På bakgrunn av dette fremmes det nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2015 som tilpasser bevilgningene til det faktiske behov. I den forbindelse legges det til grunn en omdisponering av tidligere bevilgede, men ikke disponerte beløp (overførte beløp), som engangsbevilgninger i inneværende budsjettår.

8.1.2 Overførte beløp fra 2014 og omdisponering av bevilgninger i 2015

Overførte beløp fra 2014 til 2015

På de overførbare postene er det godkjent overført 30,1 mill. kroner fra 2014 til 2015, jf. tabell 8.1.

Tabell 8.1 Overførte beløp fra 2014 til 2015. Mill. kroner.

Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
01	Driftskostnader, utredninger, evalueringer	0,150
21	Spesielle driftsutgifter	4,360
70	Markedsregulering m.m.	2,508
74	Direkte tilskudd	9,795
77	Utviklingstiltak	9,785
78	Velferdsordninger	3,500
	Sum overførbare bevilgninger	30,097

Prognoser for forbruk i 2015

Forbruksprognoser utarbeides av Landbruksdirektoratet ut fra gjeldende satser for alle poster og underposter på kap. 1150 og kap. 4150. Det gir grunnlag for å tilpasse bevilgningene til behovet. Forbruksprognosene på de overførbare postene med gjeldende satser i 2015 viser et overforbruk på 8,573 mill. kroner, sammenlignet med vedtatt budsjett for 2015, jf. tabell 8.2.

Tabell 8.2 Prognoser for forbruk i 2015. Mill. kroner.

Post	Ordning	Budsjett minus prognose
01	Utredninger og evalueringer	-0,150
21	Spesielle driftsutgifter	-4,360
70	Markedsregulering m.m.	-14,578
74	Direkte tilskudd	9,826
77	Utviklingstiltak	-8,553
78	Velferdsordninger	9,254
Sum overførte bevilgninger		-8,570

Sett i forhold til de beløp som utbetales, er avviket fra budsjett klart innenfor normal prognoseusikkerhet.

Omdisponeringer i 2015

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2014 og prognoserte innsparinger i 2015, utgjør 21,527 mill. kroner, som ligger til grunn for de foreslåtte omdisponeringer av budsjettet for 2015.

I tilbudet foreslås det en økning i kornprisene fra 1. juli 2015 på i gjennomsnitt om lag 7 øre per kg. Samtidig er det lagt til grunn uendrede råvarekostnader til kraftfôrproduksjon. Det forutsetter en økt prisnedskrivning til norsk korn på 6,6 øre per kg. For å unngå markedsforstyrrelser, og bidra til at forutsetningene om råvarekostnad i kraftfôrproduksjonen oppfylles, må den økte prisnedskrivningen av norsk korn gjennomføres fra 1. juli 2015. Om lag 70 pst. av kornavlingen leveres før årsskiftet, og bevilgningen på post 73.19 må derfor styrkes med 44,9 mill. kroner i 2015. Dette finansieres gjennom omdisponering av ledige midler tilsvarende 21,527 mill. kroner. Videre er det lagt til grunn at endring i distriktstilskudd for fjørfekjøtt og egg gjennomføres fra 1. juli 2015. Dette gir en innsparing av bevilgningsbehovet på post 73 i 2015 med 2,525 mill. kroner. Det resterende beløp foreslås dekket inn gjennom en reduksjon i bevilgningen på post 50 LUF med 20,847 mill. kroner, jf. tabell 8.3.

I nysalderingen av budsjettet for 2014 ble 4,36 mill. kroner av bevilgningen til eStil på post 01 flyttet til post 21. Prosjektet ble noe forsinket, og utbetalinger for utredninger ble forskjøvet fra 2014 til 2015. Post 01 ble opprettet for å finansiere arbeidsgrupper, evalueringer og visse kostnader knyttet til utvikling av forvaltningssystemer på jordbruksavtalen. Det er betydelig usikkerhet knyttet til hvilket år disse kostnadene forfaller til betaling. Det anbefales derfor at bevilgningen gjøres overførbar gjennom en flytting fra post 01 til post 21 på varig basis. Bevilgningen på 12,5 mill. kroner på post 01 flyttes til post 21, som sammen med overført beløp gjør at det er 16,86 mill. kroner til disposisjon på posten i 2015.

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2015. Mill. kroner.

Kapittel 1150		Budsjett 2015 ¹⁾	Omdisp. 2015	Justert budsjett 2015	Disp. av overførte midler i 2015
Post	Benevning				
1	Driftskostnader, utredninger og evalueringer	12,500	-12,500	0,000	0,150
21	Spesielle driftsutgifter (<i>kan overføres</i>)		12,500	12,500	4,360
50.11	Tilskudd til LUF	1205,653	-20,847	1184,806	
50	Fondsavsetninger	1205,653	-20,847	1184,806	0,000
70.11	Avsetningstiltak	24,400	0,000	24,400	
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen m.v.	189,700	12,079	201,779	2,508
70.13	Tilskudd til potetsprit og potetstivelse	42,400	0,000	42,400	
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	256,500	12,079	268,579	2,508
71	Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbevilgning)	49,100		49,100	
73.11	Tilskudd til norsk ull	126,400		126,400	
73.13	Pristilskudd melk	589,907		589,907	
73.15	Pristilskudd kjøtt	806,200	-0,200	806,000	
73.16	Distriktstilskudd egg	8,100	-2,325	5,775	
73.17	Distriktstilskudd, frukt, bær og veksthus gr.sak.	89,100		89,100	
73.18	Frakttilskudd	329,500		329,500	
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning av korn	502,800	44,900	547,700	
73.20	Tilskudd til matkorn	48,600		48,600	
73	Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	2500,607	42,375	2542,982	0,000
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes.kjøttprod.	1353,300	-5,300	1348,000	
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	2585,210	5,295	2590,505	9,795
74.16	Beitetilskudd	788,700	4,300	793,000	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3149,200	-15,216	3133,984	
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	436,500	-8,500	428,000	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	108,200	-0,200	108,000	
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	8421,110	-19,621	8401,489	9,795
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	84,900	1,600	86,500	
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	13,720	1,100	14,820	
77.13	Tilskudd til rådgivning og teknisk planlegging	82,500	0,000	82,500	
77.14	Tilskudd til pelsdyrfôrlag	17,800	0,000	17,800	
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	51,160	-3,932	47,228	9,785
77.17	Tilskudd til fruktlager	13,000	0,000	13,000	
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	263,080	-1,232	261,848	9,785
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1188,919	-11,919	1177,000	
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	165,600	2,900	168,500	3,500
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000	0,000	88,000	
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	64,000	0,000	64,000	
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	91,235	-3,735	87,500	
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1597,754	-12,754	1585,000	3,500
SUM KAP. 1150		14306,304	0,000	14293,804	30,097
Kapittel 4150:					
85	Markedsordningen for korn	30,000		30,000	
SUM KAP. 4150		30,000	0,000	30,000	

1) Saldert budsjett 2015.

8.1.3 Budsjettmessige endringer fra 2015 til 2016

De budsjettmessige konsekvenser i 2016 av dette jordbruksoppgjøret vil bli fremmet for Stortinget i Landbruks- og matdepartementets Prop. 1 S (2014-2015), jf. forslag til vedtak

II. I de etterfølgende tabeller vises de justerte bevilgningsbehov som følge av endringene som foreslås i dette jordbruksoppgjøret. Endringer som skyldes konsekvensjusteringer eller justerte volumprognoser på overslagsbevilgningene er ikke innarbeidet.

Tabell 8.4 Samlet utslag av oppgjøret og foreløpig budsjett 2016. Mill. kroner.

Post	Budsjett 2015 ¹⁾	Endring	Foreløpig budsjett 2016 ²⁾
01 Driftskostnader, utredninger og evalueringer	12,500	-12,500	0,000
21 Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	0,000	12,500	12,500
50.11 Tilskudd til LUF	1 205,653	-24,000	1 181,653
50 Fondsavsetninger	1 205,653	-24,000	1 181,653
70.11 Avsetningstiltak	24,400	0,000	24,400
70.12 Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	189,700	38,300	228,000
70.13 Tilskudd til potetsprit og potetstivelse	42,400	-2,400	40,000
70 Markedsregulering, kan overføres	256,500	35,900	292,400
71 Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbevilgning)	49,100	-6,100	43,000
73.11 Tilskudd til norsk ull	126,400	0,000	126,400
73.13 Pristilskudd melk	589,907	1,900	591,807
73.15 Pristilskudd kjøtt	806,200	13,100	819,300
73.16 Distriktstilskudd egg	8,100	-4,700	3,400
73.17 Distriktstilskudd på frukt, bær og grønnsaker	89,100	0,000	89,100
73.18 Frakttilskudd	329,500	0,000	329,500
73.19 Tilskudd til prisnedskrivning korn	502,800	64,100	566,900
73.20 Tilskudd til matkorn	48,600	0,000	48,600
73 Pristilskudd (overslagsbevilgning)	2 500,607	74,400	2 575,007
74.11 Driftstilskudd, melkeproduksjon	1 353,300	-51,300	1 302,000
74.14 Produksjonstilskudd, husdyr	2 585,210	-11,800	2 573,410
74.16 Beitetilskudd	788,700	14,300	803,000
74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 149,200	-88,000	3 061,200
74.19 Regionale miljøprogram	436,500	-8,000	428,500
74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk	108,200	-2,200	106,000
74 Direkte tilskudd, kan overføres	8 421,110	-147,000	8 274,110
77.11 Tilskudd til dyreavl med mer	84,900	1,550	86,450
77.12 Tilskudd til frøavl med mer	13,720	0,000	13,720
77.13 Tilskudd til rådgivning	82,500	0,000	82,500
77.14 Tilskudd til pelsdyr	17,800	-17,800	0,000
77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	51,160	0,000	51,160
77.17 Tilskudd til fruktlager	13,000	0,000	13,000
77 Utviklingstiltak, kan overføres	263,080	-16,250	246,830
78.11 Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1 188,919	-22,900	1 166,019
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	165,600	2,100	167,700
78.14 Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000	0,000	88,000
78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen	64,000	0,000	64,000
78.16 Tilskudd til tidlignpensjonsordning	91,235	-6,200	85,035
78 Velferdsordninger, kan overføres	1 597,754	-27,000	1 570,754
SUM KAP. 1150	14 395,447	-110,050	14 196,254
SUM KAP. 4150	30,000	0,000	30,000

1) Saldert budsjett 2015.

2) Før ev. flytting av poster og bevilgninger, samt volum- og konsekvensjusteringer av overslagsbevilgningene.

Tabell 8.5 Driftskostnader til utredninger og evalueringer. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
01 Driftskostn. til utredninger og evalueringer	12,500	-12,500	0,000

Tabell 8.6 Spesielle driftsutgifter. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
01 Spesielle driftsutgifter	0,000	12,500	12,500

Tabell 8.7 Post 50 Fondsavsetninger. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
50.11 Tilskudd til LUF	1205,653	-24,000	1181,653
Sum	1205,653	-24,000	1181,653

Tabell 8.8 Post 70 Markedsregulering. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
<i>Avsetningstiltak hagebruk</i>	3,900	-3,900	
<i>Kollektiv dekn. oms. avg. hagebruk</i>	20,500	3,900	
70.11 Avsetningstiltak	24,400	0,000	24,400
70.12 Tilskudd til råvareprisutjevning	189,700	38,300	228,000
<i>Tilskudd til potetsprit</i>	20,000		
<i>Tilskudd til potetstivelse, industri</i>	22,400	-2,400	
70.13 Tilskudd til potetsprit og potetstivelse	42,400	-2,400	40,000
Sum	256,500	35,900	292,400

Tabell 8.9 Post 71 Tilskudd til erstatninger m.m. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
<i>Erstatning ved avlingssvikt i planteproduksjon</i>	40,500		
<i>Tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng</i>	5,800	-5,800	
<i>Tilskudd ved tap av bifolk</i>	0,300	-0,300	
<i>Tilskudd ved svikt i honningproduksjon</i>	2,500		
Sum Tilskudd til erstatninger m.m.	49,100	-6,100	43,000

Tabell 8.10 Post 73 Pristilskudd. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
73.11 Tilskudd til norsk ull	126,400		126,400
<i>Grunntilskudd geitemelk</i>	64,907	1,900	
<i>Distriktstilskudd melk</i>	525,000		
73.13 Pristilskudd melk	589,907	1,900	591,807
<i>Grunntilskudd sau, lam, kje</i>	82,500		
<i>Kvalitetstilskudd storfekjøtt</i>	164,700	13,500	
<i>Distriktstilskudd kjøtt</i>	559,000	-0,400	
73.15 Pristilskudd kjøtt	806,200	13,100	819,300
73.16 Distriktstilskudd egg	8,100	-4,700	3,400
<i>Distriktstilskudd potet Nord Norge</i>	4,000		
<i>Distriktstilskudd frukt, bær</i>	65,100		
<i>Distriktstilskudd veksthusgrønnsaker</i>	20,000	0,000	
73.17 Distriktstilskudd frukt, bær og veksth.gr.saker	89,100	0,000	89,100
<i>Fraktilskudd kjøtt</i>	130,000		
<i>Fraktilskudd egg</i>	8,500		
<i>Fraktilskudd kraftfôr</i>	125,000		
<i>Fraktilskudd korn til kraftfôrprod.</i>	66,000		
73.18 Fraktilskudd	329,500	0,000	329,500
73.19 Prisnedskrivning korn	502,800	64,100	566,900
73.20 Tilskudd til matkorn	48,600		48,600
Sum	2500,607	74,400	2575,007

Tabell 8.11 Post 74 Direkte tilskudd. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
<i>Driftstilskudd melk</i>	1156,900	-51,900	
<i>Driftstilskudd kjøttfeproduksjon</i>	196,400	0,600	
74.11 Driftstilskudd	1353,300	-51,300	1302,000
<i>Tilskudd til husdyr</i>	2579,810	-12,300	
<i>Tilskudd bevaringsverdige storferaser</i>	5,400	0,500	
74.14 Tilskudd til husdyr	2585,210	-11,800	2573,410
<i>Tilskudd til dyr på utmarksbeite</i>	380,000	9,000	
<i>Tilskudd til beitende dyr</i>	408,700	5,300	
74.16 Beitetilskudd	788,700	14,300	803,000
<i>Kulturlandskapstilskudd</i>	1663,500	-83,600	
<i>Arealtilskudd</i>	1485,700	-4,400	
74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	3149,200	-88,000	3061,200
74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram	436,500	-8,000	428,500
<i>Omleggingstilskudd økologisk landbruk</i>	5,000	-4,000	
<i>Husdyrtilskudd økologisk landbr.</i>	65,200	-1,200	
<i>Ekstra arealtilskudd økologisk prod.</i>	38,000	3,000	
74.20 Tilskudd til økologisk landbruk	108,200	-2,200	106,000
Sum	8421,110	-147,000	8274,110

Tabell 8.12 Post 77 Utviklingstiltak. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
<i>Tilskudd til semin</i>	30,700	-6,100	
<i>Tilskudd til veterinærreiser</i>	40,000	7,650	
<i>Tilskudd til organisasjoner</i>	14,200	0,000	
77.11 Tilskudd til dyreavl m.m.	84,900	1,550	86,450
<i>Pris- areal- og lagringstilskudd</i>	10,020	0,000	
<i>Tilskudd til lagring av såkorn</i>	3,700	0,000	
77.12 Tilskudd til frøavl m.m.	13,720	0,000	13,720
<i>Tilskudd til forsøksringerog rådgiving</i>	67,500		
<i>Tilskudd til HMS tjenester</i>	15,000		
77.13 Tilskudd til rådgivning	82,500	0,000	82,500
77.14 Tilskudd pelsdyrfôr	17,800	-17,800	0,000
<i>Utvikling av plantemateriale m.m.</i>	34,660		
<i>Kvalitetstiltak settepotetavl</i>	7,500		
<i>Handlingsplan plantevernmidler</i>	9,000		
77.15 Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak	51,160	0,000	51,160
77.17 Tilskudd til fruktlager	13,000		13,000
Sum	263,080	-16,250	246,830

Tabell 8.13 Post 78 Velferdsordninger. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
78.11 Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1188,919	-22,900	1166,019
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom	165,600	2,100	167,700
78.14 Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen	64,000		64,000
78.16 Tidligpensjonsordningen	91,235	-6,200	85,035
Sum	1597,754	-27,000	1570,754

Tabell 8.14 Kap 4150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen. Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2015	Endring	Budsjett 2016
85 Markedsordningen for korn	30,000		30,000

Vedlegg 1: Fordelingsvedlegg statens tilbud jordbruksoppgjøret 2015

Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	-110,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	-110,0
+ Avtalepriser fra 1.7	190,0
= Sum avtalepriser og tilskudd	80,0
+ Omdisponering overførte midler	30,0
= Sum til fordeling	110,0
+ Inntektsverdi justert jordbruksfradrag	-20,0
= "Ramme for oppgjøret"	90,0

Målpriser fra 1.7

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1 567,7	5,05	0,05	78,4
Gris	131,6	31,64	0,35	46,1
Poteter	185,7	4,04	0,08	14,9
Grønnsaker og frukt	2 218,5		1,5%	32,6
Norsk matkorn	225,4	2,98	0,08	18,0
Sum målprisendringer				190,0

Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	180,2	2,98	0,08	14,4
Rug, matkorn	25,2	2,82	0,00	0,0
Bygg	405,4	2,55	0,07	28,4
Havre	218,2	2,33	0,05	10,9
Fôrhvete og fôrrug	137,6		0,07	9,6
Erter til modning	2,0		0,07	0,1
Såkorn	47,8		0,07	3,2
Oljevekster	8,6	5,48	0,07	0,6
Sum korn og oljevekster	1 025,1		0,07	67,3

Anslag endring i kraftfôrpris

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr	1430	77,3 %	2,49	0,000	0,0
Protein o.a.	420	22,7 %	3,87	0,000	0,0
Sum	1850			0,000	0,0

Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post	Budsjett	Endring
01 Driftskostnader, utredninger og evalueringer	12,500	-12,500
21 Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	0,000	12,500
50.11 Tilskudd til LUF ²⁾	1 205,653	-24,000
50 Fondsavsetninger	1 205,653	-24,000
70.11 Avsetningstiltak	24,400	0,000
70.12 Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	189,700	38,300
70.13 Tilskudd til potetsprit og potetstivelse	42,400	-2,400
70 Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	256,500	35,900
71 Tilskudd til erstatninger m.m.	49,100	-6,100
73. 11 Tilskudd til norsk ull	126,400	0,000
73.13 Pristilskudd melk	589,907	1,900
73.15 Pristilskudd kjøtt	806,200	13,100
73.16 Distriktstilskudd egg	8,100	-4,700
73.17 Distriktstilskudd på frukt, bær og grønnsaker	89,100	0,000
73.18 Frakttilskudd	329,500	0,000
73.19 Tilskudd til prisnedskrivning korn	502,800	64,100
73.20 Tilskudd til matkorn	48,600	0,000
73 Pristilskudd (<i>overslagsbevilgning</i>)	2 500,607	74,400
74.11 Driftstilskudd, melkeproduksjon	1 353,300	-51,300
74.14 Produksjonstilskudd, husdyr	2 585,210	-11,800
74.16 Beitetilskudd	788,700	14,300
74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 149,200	-88,000
74.19 Regionale miljøprogram	436,500	-8,000
74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk	108,200	-2,200
74 Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	8 421,110	-147,000
77.11 Tilskudd til dyreavl med mer	84,900	1,550
77.12 Tilskudd til frøavl med mer	13,720	0,000
77.13 Tilskudd til rådgivning	82,500	0,000
77.14 Tilskudd til pelsdyr	17,800	-17,800
77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	51,160	0,000
77.17 Tilskudd til fruktlager	13,000	0,000
77 Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	263,080	-16,250
78.11 Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1 188,919	-22,900
78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	165,600	2,100
78.14 Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000	0,000
78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen	64,000	0,000
78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordning	91,235	-6,200
78 Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 597,754	-27,000
SUM KAP. 1150	14 306,304	-110,050
SUM KAP. 4150	30,000	0,000

1) Saldert budsjett

2) Bevilgningen til LUF er redusert med 20,8 mill. kroner i 2015 som er overført prisnedskrivning på post 73

70.11 Avsetningstiltak

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Avsetningstiltak hagebruk	3,9	-3,9	0,0
Kollektiv dekning omsetningsavgift	20,5	3,9	24,4
Justert bevilgningsbehov		0,0	0,0
Sum	24,4	0,0	24,4

70.12 Tilskudd til råvareprisordningen m.v.

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Eksportstøtte XR prognose	27,7	0,0	27,7
PNS, prognose	162,0	0,0	162,0
Målprisjustering melk		5,0	5,0
Endret målpris potet		0,8	0,8
Behov knyttet til produkter uten målpris		0,0	0,0
Justert bevilgningsbehov prognose		32,5	32,5
Sum	189,7	38,3	228,0

70.13 Tilskudd til potetsprit og potetstivelse

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Potetsprit	20,0	0,0	20,0
Potetstivelse	22,4	-2,4	20,0
Justert bevilgningsbehov prognose		0,0	0,0
Sum	42,4	-2,4	40,0

71 Tilskudd til erstatninger m.m.

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Erstatning ved avlingssvikt i planteproduksjon	40,5	0,0	40,5
Tilskudd reparasjon av vinterskadd eng	5,8	-5,8	0,0
Erstatning ved tap av bifolk	0,3	-0,3	0,0
Erstatning svikt i honningproduksjon	2,5	0,0	2,5
Sum	49,1	-6,1	43,0

73.11 Tilskudd til norsk ull

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Ull	4,362	32,00		32,00	0,0

73.13 Pristilskudd, melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	19	3,26	0,10	3,36	1,9
Distriktstilskudd					
Sone A ¹⁾	203,5	0,00		0,00	0,0
Sone B	332,9	0,12		0,12	0,0
Sone C	241,7	0,31		0,31	0,0
Sone D	527,3	0,44		0,44	0,0
Sone E	124,2	0,54		0,54	0,0
Sone F	51,9	0,67		0,67	0,0
Sone G	54,9	0,92		0,92	0,0
Sone H	3,3	1,13		1,13	0,0
Sone I	13,4	1,71		1,71	0,0
Sone J	11,7	1,80		1,80	0,0
Sum distriktstilskudd, melk	1 564,8		0,00		0,0
Sum post 73.13 Pristilskudd, melk					1,9

1) Omfatter landet utenom sone B-J

73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt					
Sau	22,8	3,81		3,81	0,0
Geit	0,3	5,15		5,15	0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	23,1				0,0
Kvalitetstilskudd storfekjøtt	45,00	3,70	0,30	4,00	13,5
Distriktstilskudd, kjøtt					
Sone 1 Storfe, sau og geit	20,4	0,00		0,00	0,0
Sone 2 Storfe, sau og geit	52,9	4,55		4,55	0,0
Sone 3 Storfe, sau og geit	17,6	7,35		7,35	0,0
Sone 4 Storfe og geit	7,4	11,30		11,30	0,0
Sone 4 Sau	3,1	13,30		13,30	0,0
Sone 4 Gris	7,8	5,10		5,10	0,0
Sone 5 Storfe og geit	0,8	11,90		11,90	0,0
Sone 5 Sau	0,6	13,80		13,80	0,0
Sone 5 Gris	0,2	5,40		5,40	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris	9,4	1,10		1,10	0,0
Agd./Vestl. ¹ Kylling og kalk.	1,8	0,20	-0,20	0,00	-0,4
Sum distriktstilskudd, kjøtt	122,0				-0,4
Sum pristilskudd kjøtt					13,1

1) Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal + Agderfylkene

73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, 1.7.2015 kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestlandet	5,5	0,45	-0,22	0,23	-1,2
Trøndelag	13,7	0,22	-0,22	0,00	-3,0
Nord Norge	2,4	1,20	-0,22	0,98	-0,5
Sum distriktstilskudd egg					-4,7

73.17 Distriktstilskudd, frukt og bær og grønnsaker

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær					
Sone 1	1,7	1,67	0,00	1,67	0,0
Sone 2-4	1,7	2,25	0,00	2,25	0,0
Sone 5	4,9	4,92	0,00	4,92	0,0
Moreller					
Sone 1	0,1	2,64	0,00	2,64	0,0
Sone 2-4	0,1	3,20	0,00	3,20	0,0
Sone 5	0,4	5,90	0,00	5,90	0,0
Pressfrukt	5,2	1,67	0,00	1,67	0,0
Bær					
Sone 1-3	4,8	1,42	0,00	1,42	0,0
Sone 4-5	2,9	3,26	0,00	3,26	0,0
Sone 6-7	0,0	5,37	0,00	5,37	0,0
Sum distriktstilskudd frukt og bær	21,7				0,0
Kvantumsgrense					
Tomat 103 400 kg					
Sone 1-3	1,8	1,35	0,00	1,35	0,0
Sone 4-7	3,7	2,71	0,00	2,71	0,0
Slangeagurk 151 800 kg					
Sone 1-3	3,1	0,80	0,00	0,80	0,0
Sone 4-7	0,8	1,59	0,00	1,59	0,0
Salat 220 000 stk					
Sone 1-3	6,7	0,50	0,00	0,50	0,0
Sone 4-7	2,3	0,99	0,00	0,99	0,0
Sum tilskudd grønnsaker	18,4				0,0

73.18 Frakttilskudd

	Mill. kr	Endring, mill. kr
Sonefrakt korn	85,5	0,0
Frakt kraftfôr	119,0	0,0
Frakttilskudd slakt	130,0	0,0
Frakttilskudd egg	8,0	0,0
Sum	342,5	0,0

73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn	956,0	0,468	0,066	0,53	62,7
Økologisk korn	10,0	1,43	0,066	1,50	0,7
Oljevekster, lupiner og bønner	9,2	1,92	0,066	1,99	0,6
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,1	3,13	0,066	3,20	0,0
Fôrerter	1,8	0,85	0,066	0,92	0,1
Økologiske fôrerter	0,2	1,50	0,066	1,57	0,0
Sum	977,3				64,1

73.20 Tilskudd norsk matkorn

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Tilskudd norsk matkorn	187,0	0,26	0,00	0,26	0,0

74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku

		Antall	Sats kr/bruk/dyr	Sats- endring	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk Jæren	Foretak	644	118 000	0	118 000	0,0
Kumelk Nord-Norge	Foretak	934	133 000	0	133 000	0,0
Kumelk rest Sør- Norge	Foretak	7 293	125 000	0	125 000	0,0
Geitemelk	Foretak	293	133 000	0	133 000	0,0
Ammekyr 6-39 kyr	Dyr	47 953	2 875	0	2 875	0,0
40 og flere kyr	Foretak	261	115 000	0	115 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-51,3
Sum driftstilskudd, melk og ammeku						-51,3

74.14 Tilskudd til husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	16	130 470	4 028	0	4 028	0,0
	17	25	40 291	2 072	0	2 072	0,0
	26	50	42 748	1 000	0	1 000	0,0
	51 +		12 420	800	0	800	0,0
	Sum		225 928				0,0
Ammekyr	1	50	71 297	3 980	0	3 980	0,0
	51+		2 184	800	0	800	0,0
	Sum		73 481				0,0
Andre storfe			535 742	800	0	800	0,0
Melkegeit	1	125	27 513	1500	0	1 500	0,0
	126+		4 991	550	0	550	0,0
	Sum		32 504				0,0
Sau over 1 år og ammegeiter	1	100	672 465	1 000	0	1 000	0,0
	101+		90 075	250	0	250	0,0
	Sum		762 540				0,0
Lammeslakt	kval. O og bedre		961 550	500	0	500	0,0
	Kjeslakt over 3,5		9 975	300	0	300	0,0
	Tillegg: Økologiske		35 055	40	0	40	0,0
	Sum		1 006 580				0,0
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	25 318	915	-220	695	-5,6
Avlsgris Jæren	1	35	5 319	765	-220	545	-1,2
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 937	1 202	-220	982	-0,4
	Sum		32 574				-7,2
Slaktegris 2)	1	1400	987 212	23	-5	18	-4,9
Slaktegris Jæren	1	1400	202 788	19	-5	14	-1,0
-	Sum		1 190 000				-5,9
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	587 743	10	0	10	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	26 856	24	0	24	0,0
Verpehøner, landet	1 001	5 000	2 185 339	10	0	10	0,0
	Sum		2 799 938				0,0
Unghester < 3 år			3 985	1000	-1 000	0	-4,0
Bikuber	1	+	28 959	400	0	400	0,0
Hjort over 1 år			5 666	210	0	210	0,0
Bevaringsverdige storferaser			2 660	2000	200	2 200	0,5
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	41 766	6 000	0	6 000	0,0
Beløpsavgrensing				560 000	0	560 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							4,8
Sum produksjonstilskudd, husdyr							-11,8

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

74.16 Tilskudd til dyr på beite

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	255 491	396	0	396	0,0
	Sau, lam, geit	1 996 548	141	0	141	0,0
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	617 449	438	0	438	0,0
	Småfe m.m.	2 320 717	59	0	59	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						14,3
Sum beitetilskudd		5 190 205				14,3

74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 176 575	186	-2	184	-18,4
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	41 766	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	6 004 721				0,0
Arealtilskudd, korn	2 934 587				0,0
Arealtilskudd, potet	123 216				0,0
Arealtilskudd, grønnsaker	68 223				0,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	45 828				0,0
Justert faktor innmarksbeite 0,6 til 0,5					-52,4
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-17,2
Sum, AK-tilskudd		9 176 575			-88,0

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr					
	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	417 041	75	0	75	0,0
Sone 2	326 104	0	0	0	0,0
Sone 3 - 4	1 107 504	110	0	110	0,0
Sone 5	3 331 858	210	0	210	0,0
Sone 6	703 872	236	0	236	0,0
Sone 7	118 341	286	0	286	0,0
Sum grovfôr alle soner	6 004 721				0,0
Arealtilskudd, korn					
Sone 1	1 265 510	127	0	127	0,0
Sone 2 og 3	1 099 472	192	0	192	0,0
Sone 4	417 372	227	0	227	0,0
Sone 5	149 709	210	0	210	0,0
Sone 6 - 7	2 524	210	0	210	0,0
Sum korn, alle soner	2 934 587		0,0		0,0
Arealtilskudd, øvrige vekster					
Potet sone 1 -5	118 375	80	0	80	0,0
Potet sone 6 -7	4 841	930	0	930	0,0
Sum poteter, alle soner	123 216				0,0
Grønnsaker sone 1 - 5	67 865	550	0	550	0,0
Grønnsaker sone 6 - 7	358	1 550	0	1550	0,0
Sum grønnsaker, alle soner	68 223				0,0
Frukt sone 1 - 4	8 772	700	0	700	0,0
Frukt sone 5 -7	11 699	1 450	0	1450	0,0
Sum frukt, alle soner	20 471				0,0
Bær sone 1 - 4	17 720	1 000	0	1000	0,0
Bær sone 5 - 7	7 637	1 450	0	1450	0,0
Sum bær, alle soner	25 357				0,0

74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Korn til modning	72 609	300	0	300	0,0
Grønnsaker, frukt og bær	4 348	1 000	0	1000	0,0
Poteter	1 027	500	0	500	0,0
Grønngjødsling	5 271	500	0	500	0,0
Innmarksbeite	43 694	25	0	25	0,0
Grovfôr og annet økologisk areal	274 867	25	0	25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	401 816				0,0
Areal i 2. og 3. års karens	0	250		250	0,0
Omlaggingstilskudd økologisk areal	0				0,0
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	8 500	2 800	0	2800	0,0
Ammekyr	4 000	2 000	0	2000	0,0
Andre storfe	17 443	600	0	600	0,0
Sau over 1 år	39 144	450	0	450	0,0
Melke- og ammegeit	1 374	200	0	200	0,0
Avlsgris	256	402	0	402	0,0
Slaktegris	10 198	260	0	260	0,0
Sum tilskudd til økologisk					0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,2
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					-2,2

77.11 Tilskudd til dyreavl med mer

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Tilskudd til veterinære reiser	40,0	6,1	46,1
Tilskudd til semin	30,7	-6,1	24,6
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,2	0,0	14,2
Justert bevilgningsbehov		1,6	1,6
Sum	84,9	1,6	86,5

77.12 Tilskudd til frøavl med mer

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Tilskudd til frøavl	10,0	0,0	10,0
Tilskudd til lagring av såkorn	3,7	0,0	3,7
Justert bevilgningsbehov		0,0	0,0
Sum	13,7	0,0	13,7

77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

	Mill. kr	Endring, mill. kr	Budsjett 2016 mill. kr
Utvikling av plantemateriale - oppformering	11,0	0,0	11,0
Utvikling av plantemateriale - Graminor	22,5	0,0	22,5
Utvikling av plantemateriale - "Prebreeding"	1,2	0,0	1,2
Kvalitetstiltak settepotetavl	7,5	0,0	7,5
Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av	9,0	0,0	9,0
Justert bevilgningsbehov		0,0	0,0
Sum	51,2	0,0	51,2

78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Økt sats 0,0%	Endring, mill. kr
Satsendringer						0,0
Avkorting	antall foretak m. maks.		Maks kr.	Endring,	Nye	Endring,
Sum effekt av maksimalsatsen		7 920	73 500	0	73 500	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-22,9
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid						-22,9

78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom mv

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring	Endring,
Antall avløsningsdager	231 336	1 500	0	
Gjennomsnittsberegning	231 336	725	0	0,0
Justert bevilgningsbehov prognose				2,1
Sum				2,1

78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring	Endring,
Tilskudd per vikar	237	270 200	0	0,0
Justert bevilgningsbehov prognose	0	270 200	0	0,0
Sum				0,0

78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordning

	Antall	Sats	Endring	Endring,
Enbruker	654	100 000	0	0,0
Tobruker	125	160 000	0	0,0
Justert bevilgningsbehov prognose				-6,2
Sum				-6,2